

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Första kammaren.

Nr 3.

Onsdagen den 18 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Åkerman* avlämnade Kungl. Maj: ts propositioner:

nr 5, med förslag till lag om ändrad lydelse av andra stycket av slutbestämmelserna i lagen den 19 juni 1917 angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige; samt

nr 10, med förslag till lag om anstånd för visst fall med verkställighet av straff.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att konsul *Henric Öhngren*, som sedan den 14/1 lider av influensa, är under ytterligare några dagar förhindrad att delta i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 17/1 1921.

Georg Öhngren,
Leg. läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Rooth* under tio dagar från och med den 19 innevarande månad.

Föredrogos ånyo och företogs till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj: ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under tiden 1 januari—30 juni 1923, och nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1922.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.*
(Forts.)

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

Herr Trygger: Herr greve och talman! Då man tager del utav Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behov under tiden 1 januari—30 juni 1923 samt propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1922, kan man icke undgå att finna, att dessa stater från ren räkenskapssynpunkt äro uppgjorda på ett synnerligen tillfredsställande sätt. De svårigheter, som särskilt budgetårets omläggning måste medföra, hava, såvitt jag förstår, övervunnits utan att nya skapats. Visserligen skulle man kunna vara benägen att med avseende på inkomsterna från statens produktiva fonder göra den erinran, att det bästa kanske varit, om i varje budget upptagits den under budgetåret inflytande nettoinkomsten enligt vederbörande affärsverks avslutade räkenskaper eller åtminstone om beträffande alla dessa verk i detta avseende en och samma grundsats tillämpats. Men detta är tankar, som man icke med nödvändighet behöver pröva vid denna halvåriga övergångsbudgets fastställande utan som kunna upptagas till slutligt avgörande, när det nya systemet ifråga om budgeten nästa år skall träda i sin fulla tillämpning.

Är det således icke något väsentligt att från formell synpunkt anmärka mot dessa båda stater, lämna de åter rum för vissa anmärkningar från en mera saklig synpunkt.

Vad då först angår tilläggsstaten, är det visserligen fullt berättigat att på kassafonden avföra 50 miljoner av bränslekommissionens ännu obetäckta förlust. Att beklaga är emellertid, att man ännu icke lyckats helt göra slut på denna kommissions verksamhet, varigenom svenska folket blivit slutligen befriat från att ens höra namnet på detta sorgliga organ för den av riksdagens talrikaste parti högt skattade statsdriften. Ifråga åter om anslagen för bekämpande av arbetslösheten, tillsammans 90 miljoner kronor, avsedda att till en väsentlig del täckas av kassafonden, ber jag att senare få återkomma till dessa anslag.

Söker jag nu redogöra för det totalintryck, man enligt min mening får av finansministerns finansplan och budgetförslag, skulle jag vilja karaktärisera detta så, att han synes resignera inför nuets svårigheter samt ställa allt hopp till morgondagen. Att statens finansiella ställning är svag, trots alla de hundratals miljoner, som man under kristiden sugit ur näringslivet, det ådagalägges mer än väl av de stora grepp ur kassafonden, som finansministern förordat. Det framgår ock av finansministerns uttalanden, att han ingalunda är blind för svagheten i landets ekonomiska ställning i allmänhet, varom för övrigt arbetslösheten ger en anvisning, som icke kan missförstås. Men vad gör han för att verkligen komma tillrätta med dessa beklagliga förhållanden? Undersöker han närmare situationen för att möjligen få fram grundorsaken och därmed botemedlet för denna misär, i vilken det skenbara välståndet så hastigt förbytts? Något spår härav kan åtminstone icke jag skönja i statsverkspropositionen. Trots sin socialdemokratiska ståndpunkt, som ju utmärkes av en särskild benägenhet för det internationella, är finansministern i sitt handlande så genomgående svensk, som det gärna är möjligt. Han

tillämpar på staten och samhället den metod, som ett flertal svenskar använda, då deras affärsställning blivit försvagad. I en dylik situation skriker svensken ogärna till någon grundlig undersökning av sin ställning och av orsakerna till dess svaghet, han samlar däremot ihop spillrorna av det gamla välståndet, han lever upp dessa rester och stirrar mot framtiden i hopp att de goda tiderna skola återkomma. Ja, han upptäcker då och då tecken, som tyda på att allt snart skall ha återgått till det gamla. Så även finansministern. I Amerika har produktionen börjat ökas, säger han, och riksräkenskapsverket har sagt, att läget därstädes förebådar en utveckling till det bättre jämväl i andra länder. Detta vill ej heller jag för min del bestrida, men villkorat är väl, att de omständigheter, som föranlett bättringen i Amerika, även finnas i de länder, dit man väntar, att den uppåtgående konjunkturen skall sträcka sig. Finansministern hänvisar emellertid även på vissa i Sverige framträdande symptom på en konjunkturförbättring. Det är särskilt trävaror, pappersmassa och papper, som genom sina högre exportsiffror under hösten 1921 i jämförelse med samma tid 1920 stärka hans förhoppningar på omslag i konjunkturerna. Han förbiser emellertid, såvitt jag begriper, härvid två omständigheter. Den ena är den, att det tidigare under 1920 hade ägt rum en mycket stor export till ovanligt höga pris, medan under samma tid 1921 exporten varit så gott som ingen. Den andra omständigheten är den, att exportpriset hösten 1921 trots bättringen dock legat väsentligt under dåvarande tillverkningskostnader. Grunden till att nämnda industrier exporterade under så ogynnsamma förhållanden är att söka däri, att somliga av dem måste skaffa sig medel för att kunna fullgöra sina förbindelser, medan andra ansågo det vara sin plikt att även med förlust sälja sina produkter för att icke behöva stänga sina verk och avskeda sina arbetare. Klart är emellertid, att en dylik ökning av exporten knappast med större rätt kan anföras som bevis för ett uppsving inom industrien än en operation kan kallas lyckad, när patienten därvid fått släppa till livet.

Är vad jag nu sagt riktigt, synes icke någon alltför stor vikt böra fästas vid finansministerns antagande, att under år 1923 mera normala förhållanden skola inträda för vår industri. För övrigt lär detta hans antagande svårigen låta förena sig med hans uttalade åsikt, att prisen efter allt att döma komma att fortfarande sjunka, ty detta skulle förutsätta att produktionskostnaderna, vilka ännu långt ifrån anpassat sig efter de nu gällande prisen, skulle sjunka i en omfattning och med en hastighet som äro föga antagliga. Finansministern förklarar för övrigt uttryckligen, att lika litet som han vill medverka till en stegring av prisnivån, lika litet vill han vara med om åtgärder för att hindra dess ytterligare sjunkande. Skall industrien sålunda kunna återhämta sig, är det oundgängliga villkoret härför, att lönerna komma i en snabb och betydande glidning nedåt. Finansministern har därför all anledning att upplysa mindre kunniga meningsfränder därom, att det icke är de s. k. kapitalisterna, som driva ned arbetslönerna eller förorsaka arbetslösheten, utan omöjligheten att förena de av arbetarerepresentanterna ford-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

rade låga varuprisen med de av dessa herrars lönekrav föranledda höga produktionskostnaderna.

Huru finansministern skall komma ur denna labyrinth av oförenliga yrkanden, är icke lätt att säga. Han förklarar själv, att han anmodat tull- och traktatkommittén att verkställa utredning angående vidtagande av åtgärder till skydd för den svenska industrien, vid vilken utredning jämväl kunde tagas under övervägande åtgärder inom den allmänna valuta- och penningpolitikens områden. Näringarna få väl tacksamt vänta på att denna utredning ger nyckeln till deras av finansministern med god förhoppning avvaktade förbättring.

Emellertid, årets trontal har redan gett anvisning på ett medel, som vore ägnat att skänka särskilt vår industri en ny renässans. Det heter där: "Sedan de överenskommelser, vilka sommaren 1920 träffades i syfte att möjliggöra handelsförbindelser mellan Sverige och Ryssland och som också lett till ett visst varuutbyte, befunnits ej längre tillräckligt svara mot förhållandenas utveckling, hava förhandlingar inletts för att söka få till stånd ett direkt handelsavtal mellan de båda länderna. Dessa förhandlingar pågå alltjämt. De äro ett led i det arbete, som kräves för att inom vårt eget land i görligaste mån mildra världskrisens följder." Av ordalagen tycks framgå, att det icke är någon särskild kärlek till bolsjeviker, anarkister, socialrevolutionärer eller vad de heta, som drivit Kungl. Maj:ts regering till dessa underhandlingar. Eljest kunde man haft anledning antaga, att en dylik rysskärlek varit för regeringen bestämmande, när man titt och ofta sett i tidningarna att tillåtelse beviljats framskjutna representanter för den ryska revolutionära oredan att i det ena eller andra syftet passera eller slå sig ned i vårt land. Meningen med avtalet synes ej heller vara att erkänna de nuvarande makthavarna i Ryssland såsom lagliga representanter för den ryska staten, ty då hade avtalets karaktär av handelsavtal uppenbarligen icke understrukits i trontalet. Trontalet hade däremot i så fall givit det trogna svenska folket den glädjande underrättelsen, att sovjetstaten vore värd att erkännas såsom en civiliserad stat, sedan den uppfyllt en sådan stats internationella förpliktelser, bland andra skyldigheten att återställa eller ersätta svensk stats- eller privategendom, som sovjetregeringen mot all mänsklig och gudomlig rätt slagit under sig. Nej, frågan är endast om ett handelsavtal och detta ett sådant, som i vårt land mildrar världskrisens följder. För att förstå vad härmed menas, gäller det att erinra sig de väsentligaste olägenheter i ekonomiskt avseende, som världskrisen medfört.

Först möter oss då kapitalförlusten; alla länder, även vårt eget, ha blivit fattigare. Men sedan framträder såsom en följd av världskatastrofen omöjligheten att sälja vår exportindustris produkter, detta på grund av bristande köpkraft hos utlandet och för höga produktionskostnader inom vårt eget land. Denna senare följd av världskrisen drager med sig en annan än allvarligare, nämligen arbetslösheten, detta fruktansvärda plågoris för samhället. För att nu ett handelsavtal med Ryssland skall kunna minska vår fattigdom, fordras det tydligen, att affärsutbytet

ger oss en behållning, d. v. s. ersättningen för våra varor bör vara skälig samt dessutom säkerställd. Beträffande försöket att genom en handelsöverenskommelse vinna marknad för vissa av våra exportartiklar samt därigenom minska arbetslösheten inom vissa industrier, finns det väl ingen i vårt land, som ej med glädje skulle se, att de industrier, som handla på Ryssland, så fort som möjligt finge sina handelsförbindelser i gång. Det enda, man kunde ha skäl att därjämte göra, vore att tillropa dem den maningen, att de böra taga sig väl till vara att ej låta goda pengar gå förlorade vid försöket att återhämta dåliga. Skulle de emellertid ej beakta denna varning, skulle de sälja på en kredit, som sedermera ej honoreras, komme hela den produktion, som föranledes av de ryska handelsförbindelsernas öppnande, att för däri deltagande industrier medföra stora förluster och att med avseende på de i dem anställda arbetarne nationalekonomiskt verka på samma sätt som ett till vanliga arbetslöner verkställt nödhjälpsarbete. På den vägen komme således till de av Kungl. Maj:t äskade 90 miljonerna för arbetslöshetens bekämpande ytterligare belopp, som kanske genom sin storlek skulle ställa de förra i skuggan.

Vad själva arbetslöshetsanslaget angår, tilltror jag mig ej att redan nu kunna därom uttala något bestämt omdöme. Vad jag närmast skulle vilja säga är det, att huvudsaken uppenbarligen är innehållet i de bestämmelser, som skola iakttagas vid anslagets utdelande. Därjämte bör påpekas, att det för år 1922 begärda beloppets storlek i väsentlig grad bör göras beroende av den större eller mindre sannolikheten för att den konjunktur, som föranlett arbetslösheten, verkligen, såsom finansministern hoppas, är beroende på särskilda tidsförhållanden, som ej kunna antagas ett följande år återkomma. Man måste nämligen komma ihåg, att arbetslöshetsmedlen, vare sig de användas till understöd eller nödhjälpsarbete, förminska landets för normal produktion avsedda kapitalkraft. I förra fallet är detta uppenbart; kapital konsumeras utan att någon ny produkt kommer fram. I senare fallet sker visserligen en verklig produktion, men detta av en vara, varav man icke alls eller i obetydlig grad har något behov eller som innebär produktionskapitalets fastläsande för en längre framtid. Det torde vara lätt att förstå, att i en tid, sådan som den närvarande, då det rörliga kapitalet är högeligen förminskat, gränsen för en användning av detsamma, på sätt ifråga om arbetslöshetsanslaget är avsett, icke kan framflyttas efter behag. Ju längre arbetslösheten kan komma att räcka, desto försiktigare måste man vara i sin disposition av arbetslöshetsanslag. Vi finna således utan svårighet, att finansministerns första åtgärd bort vara att rikta sin uppmärksamhet på orsakerna till den nuvarande depressionen, ty därmed hade han fått en viss ledning icke blott för avgörandet av, hur länge detsamma kan befaras komma att fortfara, utan ock för utrönandet av, vilka medel för dess mildrande eller undanröjande över huvud taget kunna anses föreligga.

För egen del bedömer jag vårt lands ekonomiska ställning på följande sätt. Depressionen inom vårt näringsliv föranledes dels av om-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

ständigheter, som ligga utom räckhåll för åtgärder från vår sida, dels ock av omständigheter, över vilka vårt folk har en viss rådighet. Därav blir en given följd, att vi endast med den största svårighet kunna komma till klarhet även med avseende på den närmaste framtiden.

Vad då utlandet och dess ekonomi angår, behöver man endast ha ögnat i en tidning de senaste dagarna för att finna, vilken förvirring som råder i Europa samt huru dess statsmän kämpa mot ödet, kämpa en förtvivlans kamp för att icke behöva erkänna att alla deras överenskommelser, alla deras beslut, all deras statsmannavisdom icke förmått rubba en enda bokstav i det uttalande, som det sunnda bondförståndet gjort långt före krigets avslutande.

Hemligheten i situationen är den, att den ene fattige vinner föga genom vad han kan taga från den andre. Så obehagligt det än må låta i socialisters och särskilt bolsjevikers öron, måste det dock erkännas såsom obestriddigt, att ett bestående kapital är den bakgrund, utan vilken proletären och hans ekonomiska program komma att förlora varje intresse. Alla de sanna orden om vad människovärde och mänsklighet kräva göra föga intryck, när misären är gemensam för alla. Även berättigade fordringsanspråk, som den ene äger mot den andre, få då endast teoretisk betydelse, såvida man ännu fasthåller den kvarlevan av vår civilisation, att människan icke äger förpanta vare sig sin själ eller sin kropp. Vad nu sagts har sin tillämpning på en stor del av Europas stater, låt vara med all hänsyn för graderna i deras ekonomiska möjligheter. Det är just dessa som statsmännen bort taga reda på och uppskatta. I stället ha folken bibringats den uppfattning, att blott man använder tillräckliga maktmedel, kan man göra guld även av det mest värdelösa slagg. På denna villfarelse har Europa levat alltsedan freden, och denna villfarelse har ytterligare undergrävt dess genom kriget rubbade välstånd. Ha vi anledning att tro, att häri snart blir någon ändring? Jag tror det ej; det är alltid svårt att erkänna, att man grundligt misstagit sig, men det är ännu värre för en statsman att komma till sitt folk och säga: vårt mödosamt förvärvade välstånd har gått förlorat, det gäller än en gång att börja från början. Att vi dock en dag komma att höra dylika förklaringar runt om i Europa, är min fasta övertygelse, men innan den dagen lära vi få bevittna, hurusom de ekonomiska svårigheterna växa allt större och större inom Europas stater. I spetsen för eländet skola vi finna staternas finanser, deras skulder och deras skatter, och man bör icke bli överraskad, om man plötsligt träffas av budskapet, att på någon plats skatteförmågan brustit och att statsbankrutten är ett faktum. Förhållandena i utlandet, sådana de nu beskrivits, kunna icke gärna utgöra stöd för några förhoppningar, att vårt näringsliv skall inom närmaste åren väsentligen förbättras. Visserligen kunna vissa av våra exportartiklar, som äro oundgängliga nödvändighetsvaror för utlandet, bliva föremål för en stegrad efterfrågan, därest vi kunna sälja dem till samma pris som våra konkurrenter, men i övrigt lära nog vårt jordbruk och vår industri bli hårt trängda icke minst av importen från utlandet.

För att våra näringar skola kunna hålla sig uppe vid utlandets allt-mera reducerade köpkraft och gentemot dess hårda konkurrenskamp, fordras det framför allt, att vi bringa ner våra produktionskostnader. Därmed äro vi inne på frågan om de åtgärder för depressionens lindrande, på vilka vi själva kunna öva en viss inverkan. Innan jag går vidare, må det ej förtänkas mig att jag i största korthet fäster uppmärksamheten på några enkla satser, som emellertid icke så sällan falla ur minnet hos folk i allmänhet. Först må då erinras därom, att vad som står till vårt förfogande för vår nationella hushållning i stort sett icke är annat än de av näringarna frambragta produkterna. Men skall vårt västånd icke gå tillbaka, bör därifrån dragas den del av dessa produkter, som ersätter förbrukat kapital, samt, för att en ekonomisk utveckling skall vara möjlig, jämväl ett visst värde till kapitalets förökande. Står näringslivet i avsevärd grad stilla, blir dess situation rätt snart föga bättre än en hunds, som börjat tugga på sin egen svans. Vi finna således, vilken fruktansvärd olycka en omfattande arbetslöshet är. Vårt hjärta skulle vara av sten, därest vi ej med djupt vemod fattade arbetslöshetens olycka för den arbetsvillige. Men saken har även en annan sida, som visserligen ej subjektivt, men objektivt är av lika stor betydelse. Den består däri, att arbetslösheten leder till samhällets utarmning, därigenom att det disponibla kapitalet förbrukas utan att ersättas av nyproducerade nyttigheter. Vi böra kanske hellre säga: nyproducerade nyttigheter, som i sin ordning kunna ligga till grund för en fortsatt produktion. Därav blir ock en följd, att produktionen av varor, som icke kunna försälas eller endast med förlust kunna avyttras, i förra fallet helt, i senare fallet till förlustens storlek har samma verkan till näringslivets försvagande som produktionens inställande. Det dröjer icke länge förrän även en sådan produktion måste inställas och arbetslöshet följaktligen även där inträder. Uppenbar är alltså produktionskostnadernas betydelse för näringslivet. På dessa beror ofta möjligheten att sälja den producerade varan och under alla omständigheter möjligheten att i längden fortsätta med den ifrågavarande produktionen. Då i varje produktion, därest man även tager i betraktande tillverkningen av däri använda råvaror, arbetet ingår såsom den ojämförligt viktigaste produktionsfaktorn, ligger det i sakens natur, att kostnaden för ett visst arbetsresultat blir av avgörande betydelse för en varas produktionskostnader. Arbetslön, arbetsintensitet och arbetstid, se där de frågor, som vi måste närmare skärskåda, när vi vilja komma till klarhet om vad under nuvarande världsförhållanden kan göras för att skingra depressionen och bringa näringslivet på fötter. Dessa tre frågor äro endast uttryck för olika sidor av samma sak. Arbetsintensiteten, arbetstiden, är en lönefråga likaväl som vad man i dagligt tal kallar för arbetslön. Detta är orsaken till, att jag för min del begagnar varje tillfälle att angripa den lagfästade åttatimmarsdagen, ty jag är övertygad om att denna lag under nuvarande förhållanden bidrager till att hindra industrien från att ge avlöningar, som äro förenliga med industriens bestånd och arbetarens rimliga anspråk. Jag hoppas, att socialdemokratiska partiet skall

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
proposition
nr. 11.
(Forts.)

övergå till samma ståndpunkt, innan slutligt beslut kommer att fattas angående åttatimmarslagens vara eller icke vara. Man har emellertid från det hållet sagt "aldrig"; man uppfattar åttatimmarslagen som en erövring, vilken icke under några omständigheter får uppgivas. I min ungdom lärde jag mig, att man borde undvika ordet "aldrig"; vår tid torde ha lärt oss alla, att de, som uttalat detta ord, mången gång haft all möda att komma ifrån det. Sådant blir ock, såvitt jag kan bedöma saken, socialdemokratiens lott, när medel mot arbetslösheten icke längre kunna anskaffas och arbetarne ropa på bröd åt sig själva och de sina.

Ännu en viktig fråga, som det gäller att klarlägga, då man vill söka råda bot för den rådande depressionen, är näringslivets och de enskildas beskattning. Särskilt då näringslivet är i ett så bekymmersamt läge, att nittio miljoner kronor anses böra föreslås till understöd åt arbetslösa samt till nödhjälpsarbeten, kommer medelsankaffningsfrågan att bli av en alldeles särskild betydelse. Redan i trontalet omnämnes, att riksstaten icke bygger på någon ökning av beskattning av inkomst och förmögenhet. Detta är för övrigt ganska naturligt, då man i vårt land redan kommit upp till en så hög statlig och kommunal direkt beskattning, att bristningsgränsen redan kan anses uppnådd. Särskilt den i aktiebolagsformen bedrivna industrien lider under ett skatte-tryck, som ytterligare försvårar dess konkurrensförmåga och följaktligen föranleder en stegrad arbetslöshet. — I stället för att röra vid inkomst- och förmögenhetsskatten föreslår finansministern förhöjning av tobaksskatten samt av omsättnings- och utskänkningsskatten å spritdrycker. För min del känner jag mig rätt förvånad över, att spriten såsom skattekölla blivit så kär för finansministerns nyktra uppfattning. Men vad jag icke skulle förvånas över vore, om det visade sig, att dessa ständiga höjningar av skatter på tobak och sprit så minskade konsumtionen, att trots skatteökningen icke åstadkommes någon större statsinkomst. En skatt emellertid, som finansministern sannolikt under julbrådskan glömt bort, är kaffetullen. Den är för närvarande så låg, att den kan väsentligen höjas utan att man behöver äventyra, att konsumtionen skulle minskas i en grad, som vore av någon avsevärd vikt. Tvärtom kan man med allt skäl antaga, att den höjda kaffetullen skulle bli mycket givande. Sedan finansministern nu erinrats om, vilken rik skattekölla han äger i kaffet, kanske det icke vore förmätet att antaga, att regeringen i denna fråga tager ett initiativ, som regeringens trupper och hjälptrupper — ävensom de trupper, varmed jag kan stå till tjänst — lätt kunna bringa till seger. Det enda skäl, som skulle kunna anföras mot en högre kaffetull, vore, att man icke behövde en sådan vare sig för tilläggsstaten eller övergångsstaten. Jag kan emellertid icke tänka mig, att en dylik invändning skulle kunna på allvar göras mot en ökning av kaffetullen, då man för de båda staterna behövt taga i anspråk över 181 miljoner kronor från statsverkets kassafond, d. v. s. 181 miljoner besparade medel. Ännu otroligare vore detta, när man betänker, dels att kassafonden efter den föreslagna åderlåtningen skulle nedgå till omkring 90 miljoner, dels ock att hela kalkylen om dess storlek är byggd

på att 1921 års och 1922 års statsregleringar "tillsvidare" få antagas utfalla utan brist. Detta tillsvidare-antagande synes mig vara ganska djärvt vid det förhållande, att inkomst- och förmögenhetsskatten samt den s. k. B-skatten äro i 1922 års stat upptagna till ett belopp av 185 miljoner kronor. Möjligt är, att dessa skatter med detta belopp kunna komma att uttaxeras — jag är dock skeptisk redan i detta avseende — men att beloppet kommer att ingå i vanligt omfång, håller jag för föga troligt. Då därjämte även andra beräkningar i 1922 års stat kunna visa sig felaktiga, synes det som om en förhöjd kaffetull vore av behovet påkallad för att svenska staten icke vid 1923 års ingång skall löpa risken att vara lika länsad på kassatillgångar som Nationernas förbund blivit genom vissa medlemmars underlåtenhet att betala de dem enligt förbundsfördraget åliggande bidrag till täckande av förbundets utgifter. Dessa stater synas ha lika stor fruktan för att skilja sig från sina guldfrancs som herrar socialdemokrater och liberaler, ja kanske även några högermän, ha för att fördyra de intellektuellt så givande kafferepen.

*Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Övergå vi nu till frågan om de besparingar i riksstaten, som tidsomständigheterna kunna anses kräva, torde det vara otvivelaktigt, att den stora massan av statsanställda inbjuder till försöket att genom indragningar lätta statens och de skattskyldiges bördor. Funktionarismen har blivit en kräfte även för vårt land, och den inträdda demokratiseringen har snarare ökat än minskat landets byråkratisering. Finansministern tycks emellertid icke ha ägnat denna viktiga fråga någon särskild uppmärksamhet. Jag befarar, att vi få lika svårt att komma till rätta med detta spörsmål som en av stormakterna hade, när den genomfört sitt stora enhetsverk. Av rätts- och billighetshänsyn lät man de gamla småstaternas funktionärer behålla sina platser, men enades samtidigt om det program, att vid inträffande ledigheter ej behöfliga platser skulle indragas. Resultatet blev emellertid, att den vid varje särskilt tillfälle funktionerande regeringen, oberoende av vilket parti den tillhörde, hade svårt att finna några lediga platser obehöfliga utan besatte dem med män, för vilka den hade förtroende. Jag tror, att den stora uppgörelse med funktionarismen, som av statsfinansiella skäl säkerligen en dag blir hos oss alldeles ofrånkomlig, icke kan utföras av en regering från något särskilt parti, utan måste lämnas till en regering, som inom sig räknar medlemmar från alla partier. Denna regerings öde blir säkerligen det, att man icke inom något parti blir nöjd med densamma, men just därigenom kanske den vinner styrka att genomföra de indragningar och besparingar, som vårt lands finansiella och ekonomiska situation oavvisligen kräver. Liksom kriget inom de krigförande staterna givit upphov till en med stor myndighet utrustad regering, torde fredens organiserande samt anpassningen efter de nya förhållandena fordra en regering, som har tillräcklig auktoritet för att icke behöva se vare sig till höger eller vänster, utan som kan gå rakt fram mot vårt lands finansiella och ekonomiska återuppbyggande.

På ett visst område har emellertid den nuvarande regeringen gjort rätt så kraftiga insatser i sparsamhetsvänlig riktning. Några privata

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

intressen ha därvid ej trätts för när. Den enskilda belåtenheten har ej äventyrats. Det har blott varit rikets säkerhet, som ställts på ransonering. Regeringen är ju själv den, som i första rummet är ansvarig för denna säkerhet. Regeringen borde ock sitta inne med de bästa upplysningar angående vad som kan anses erforderligt. Regeringen har ock sin säkra vänstermajoritet till stöd för sin försvarspolitik. Försvarsvännerna ha således icke annat att göra än att förklara, att regeringen enligt deras mening underskattat de faror, som hota vår säkerhet. I en punkt synes emellertid vänstern vara splittrad och där gäller det att med all kraft söka nå ett bättre resultat. Jag avser anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande. Allt sedan 1864 har ett dylikt anslag funnits upptaget i vår riksstat. Man kunde tycka att då man, såsom hos oss för närvarande, över hövan minskat utbildningstiden för infanteriet, skulle betydelsen av skjutskicklighetens befrämjande hos folket framstå såsom uppenbar. Men det frivilliga skytteväsendets nytta för vårt folk är icke därmed uttömd. Deltagandet i skytterörelsen väcker till liv hos ungdomen friskhet, manlighet och fosterlandskärlek. Det behövs för visso nu mera än någonsin, att man riktar de ungas håg på annat än att i danssalonger och andra förlustelokalerna skubba sig mot varandra i kvalmighet och slöhet. Chefen för försvarsdepartementet har icke desto mindre förklarat sig avstyrka anslaget till skytterörelsen, vilket anslag i 1922 års stat upptagits till 1,376,000 kronor. Såsom skäl anför han en växande opposition inom riksdagen mot anslaget i fråga, vilken huvudsakligen grundade sig på uppfattningen, att den frivilliga skytterörelsen i sin nuvarande form icke är av den betydelse ur försvarssynpunkt, att den bör till väsentlig del uppehållas av statsmedel. Statsrådet delar denna mening men anser sig dock icke nu böra påkalla ett principiellt avgörande rörande statsmakternas ställning till det frivilliga skytteväsendet. Icke dess mindre stannar han vid att förklara, att förevarande anslag får anses vara att hänföra till dem, vilka icke böra belasta den i allt fall så svårfinansierade övergångsbudgeten. Den, som vill vara opartisk, måste väl erkänna, att vad försvarsministern anfört icke är verkliga sakskalet utan blott ett egenmäktigt dekreterande. Jag skulle önska att få i all blygsamhet inför försvarsministern göra en liten erinran. För att vara berättigad att utan vidare dekretera fordras det att ha intuition, känna det rätta, det bästa, även när man icke har till hands skäl, som stödjade det antagna resultatet. För den åter, som saknar denna intuitiva förmåga, denna blick, är det nödvändigt att först utreda de skäl, varpå han stöder sin uppfattning, ty därigenom beredes honom möjlighet, om han kan tänka logiskt, att själv komma till insikt om den felaktighet, som möjligen kan vidlåda den av honom omfattade meningen. Jag är nu viss om att försvarsministern liksom så många andra bland oss icke kan frigöra sig från beundran för de stora män, som icke behövt vandra den mödosamma vägen över sakskalet och slutledningarna utan som omedelbart kunnat komma fram till det riktiga avgörandet. Men så mycket större anledning ha vi att vara på vår vakt, och det gäller nog även försvarsministern, mot att söka efterlikna dessa

snillen, ty gränsen mellan det sublima och det löjligen är som bekant understundom smalare än ett hårstrå.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Till sist, en sak, som jag beträffande detta ärende har svårt att fatta, är att hans excellens statsministern skulle ha tillstyrkt försvarsministerns hemställan i denna skyttefråga. Detta synes mig komma alltför mycket i strid med statsministerns tidigare uttalanden i försvarsfrågan samt jämväl vara föga förenligt med hans grundliga kännedom om den utrikespolitiska situationen. Emellertid, det står i statsrådsprotokollet för den 7 januari 1922, att statsrådets övriga medlemmar tillstyrkt vad försvarsministern hemställt, och bland närvarande statsrådsmedlemmar upptages jämväl herr statsministern och ministern för utrikes ärendena. Till dess ett annat förhållande bevisas, tillåter jag mig dock antaga, att här föreligger ett tryckfel i den kungl. propositionen. Därmed må emellertid vara hur som helst. För mig skulle, om mot all förmodan riksdagen anslöte sig till regeringens ståndpunkt i skyttefrågan, detta innebära ett bevis på att Sveriges folk i sina ekonomiska bekymmer företrädesvis äger sinne för den sparsamhet, som stänger vägen för ungdomens fysiska och andliga stärkande samt ytterligare minskar vår redan till en obetydlighet nedbragta försvarsberedskap.

Måtte första kammaren även i sin nya sammansättning icke förgäta sina stolta traditioner i fråga om rikets värn, när den går att fatta beslut i denna principiellt och praktiskt så viktiga fråga. Detta är en varm önskan, som jag värdsamt underställer kammaren.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Till följd av herr Lindhagens beklagliga sjukdomsfall har jag här kommit att bliva andre talare. Detta är ganska olämpligt, då jag förmodar, att kammarens flesta ledamöter komma att anse de två första anförandena i dag gå väl mycket i samma riktning. Jag skall därför försöka att så litet som möjligt upprepa den föregående talaren och även anföras så få siffror som möjligt. Detta senare ligger i mitt eget intresse, då jag annars riskerar, att dessa siffror icke ens komma att gå in genom ena örat och ut genom det andra.

Jag har tänkt börja här i dag med att göra några jämförande beräkningar angående vår nationalinkomst under krisären. Detta är av intresse, då ifrågavarande inkomst både uppbär vår statsbudget och även är avgörande för de enskildas standard. Det är givet, att en sådan uppgift är förenad med stora svårigheter och endast kan ske rent approximativt. Det bör dock i varje fall vara av nytta att få en sådan fråga under diskussion. Jag har vid uppgörandet av dessa beräkningar grundat desamma på samma sätt, som professor Heckscher gjort i en intressant beräkning av vår nationalinkomst år 1912. Jag skall nu söka göra dessa beräkningar för åren 1914, sålunda det år, när kriget ut-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

bröt, och 1919, det sista av de goda åren och för övrigt det enda, där beräkningar möjliggöras av statistiken.

När jag då börjar med 1914 och uppdelar nationalinkomsten i enskild och offentlig inkomst, så grundar jag helt naturligt dessa beräkningar på bevillingstaxeringen. Enligt denna uppgick den taxerade enskilda inkomsten nämnda år till nära 2 1/4 miljarder kronor, men detta belopp bör dock av åtskilliga skäl höjas. Bland annat voro inkomster under 500 kronor bevillningsfria, och särskilt voro en del taxeringar för låga. Jag anser därför, att beloppet mycket väl kan höjas med cirka 10 procent, och det skulle då uppgå till 2,470 miljoner kronor. Läger man härtill den offentliga inkomsten, som består av inkomst för stat och kommuner av deras produktiva verksamhet, så uppgick denna enligt våra officiella siffror till sammanlagt något över 150 miljoner kronor. Nationalinkomsten skulle således för 1914 hava uppgått till cirka 2,620 miljoner kronor, varifrån dock få avdragas statens och kommunernas räntor på utländsk gäld, som kunna beräknas till cirka 70 miljoner kronor. Alltså skulle den behållna nationalinkomsten uppgå till cirka 2 1/2 miljarder kronor.

Vad åter beträffar motsvarande inkomst år 1919, så uppgick den enskilda bevillingstaxerade inkomsten till nära 6,900 miljoner kronor, men måste man här göra vissa avdrag, för att beloppet skall bli jämförbart. Man måste därvid främst taga i betraktande, att 1920 var det första år, då utdelning från aktiebolag bevillingstaxerades som inkomst för aktieägarna. År 1916 beräknades i en utredning angående den s. k. B-skatten, att aktieägarna fingo ett belopp av cirka 386 miljoner kronor i utdelning. Genom ökade fonder höjdes emellertid detta belopp så betydligt, att jag antager mig utan överdrift kunna utgå ifrån att aktieägarnas utdelning vid 1920 års bevillingstaxering översteg 500 miljoner kronor. Med reservation härvid på grund av rätten till avdrag för skuldräntor, skulle återstå ett belopp av nära 6,400 miljoner. Detta belopp bör något höjas, ehuru icke lika mycket som det för 1914, huvudsakligen av den anledningen, att oaktat de framsteg, som genom 1910 års skattelagar gjordes uti strävandet att träffa den verkliga s. k. renodlade inkomsten, däri fortfarande mycket brister, särskilt genom den behärda begränsningen av rätt till avskrivningar. Detta gör, att när de ursprungliga stats- och kommunalinkomsterna detta år kunnat beräknas till ett sammanlagt belopp av 115 miljoner kronor, således mindre än 1914, skulle summan av nationalinkomsten 1919 uppgå till cirka 6,715 miljoner, varifrån bör avdragas den förminskade räntan på utländsk gäld, 35 miljoner kronor, och således återstår ett belopp av cirka 6,680 miljoner kronor.

Om man nu omräknar detta belopp i 1914 års penningvärde och använder 1919 års index, 261, vilket självfallet måste ske med reservation, skulle man komma till att nationalinkomsten från dessa två år blir tämligen lika, dock med någon förhöjning för 1919. Men hur härmed än må förhålla sig, har säkerligen under de sista åren både nationalinkomsten och nationalförmögenheten avsevärt förminskats.

Den omständigheten, att vid nu pågående fastighetstaxering jordbruksfastigheterna på grund av fingerade saluvärden komma att upptaxeras till värden, som de ingalunda kunna förränta, höjer visserligen nationalförmögenheten och nationalinkomsten på papperet men icke i verkligheten.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Nu brukar den stora internationella produktivetsminskningen uppskattas till minst 20 à 25 procent mot före kriget och är säkerligen hos oss föga mindre. Detta gör, att den högre standard, som både det allmänna och de enskilda vant sig vid under kriget, ofrånkomligen måste nedsättas. Vi se även ett bevis därpå i de nu, trots allt motstånd, pågående nedsättningarna i arbetslönerna. Visserligen bliver i väsentlig omfattning den förskjutning i nationalinkomstens fördelning, som under de senare åren skett till de bredare lagrens förmån, antagligen bestående för en överskådlig framtid, men kan detta förvisso endast i ringa mån motverka de för produktionens gång erforderliga lönesänkningarna.

Jag har även sökt göra några beräkningar angående förhållandet mellan nationalinkomsten för dessa två år och utgående skatter, och har jag därvid kommit till det resultatet, att samtliga statsskatter, direkta och indirekta, under 1913, om jag medtager även det året samt 1914 och 1919, utgjorde i procent av inkomsten respektive 7, 10 och 10 procent med några bråktal därutöver. Men tillägger man härtill de kommunala skatterna, som spela en större roll, än man i allmänhet föreställer sig, skulle procenten stiga till icke mindre än något över resp. 12, 15 och 17 procent. Efter allt att döma är således förhållandet det, att skatteprocenten ökats under alla dessa år, men har nog belastningen på näringslivet ökats i vida högre proportion, på grund av att den direkta beskattningen lagts i mera progressiv riktning och därvid för industrien blivit så betungande, att densamma för visso är en av de väsentliga orsakerna till industriens svårigheter. Under krigskonjunkturskattens tider kunde den sammanlagda skatten, efter vad finansministern själv anfört i en debatt i andra kammaren, uppgå till sammanlagt 65 procent av inkomsten. Det är givet, att då den största kapitalbildningen sker hos de större inkomsttagarna, den progressiva beskattningen, ehuru av sociala skäl nödvändig, i och för sig måste vara ägnad att minska kapitalbildningen i landet. I samma riktning verkar också den proportionella beskattningen, lagd på förmögenheten. Nu kommer härtill i år också den kommunala progressivbeskattningen. För att anföra ett enda exempel vill jag nämna, att med utdebiteringen per bevillningskrona i år i Stockholm av 6,65 kronor får jag för min del betala fjorton gånger bevillningskronan.

Vi hava nog nått den gräns, där den direkta skatteskruben icke längre kan åtdragas, detta även av hänsyn till skattetagarens eget direkta intresse. Det kan annars gå så som i kommunikationsverk, där allt för höga taxor kunna minska den behållna trafikinkomsten.

Om man nu söker att mot bakgrunden av vad jag anfört granska den föreliggande statsverkspropositionen, så vill jag gärna i likhet med den förste talaren uttrycka min tillfredsställelse över dess överskådlig-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

het och reda och likaså särskilt för dess sparsamhet vid anslagsäskanden för kapitalökning. Det är rätt märkligt, att den indirekta beskattningen fått ett större utrymme än under de senare åren, och likaså att beskattningen från rusdryckerna fått i sådan omfattning tillämpas. De är nog också olämpligt att i den grad, som sker, tömma kassafonden, om man nu kan använda det uttrycket om en fond, som i hög grad existerar på papperet. Likaså äro nog de olika sidorna av budgeten, både inkomster och utgifter, synnerligen spända. Betecknande är åtgärden att på 1923 års riksstat från domänverket anskaffa 5 miljoner kronor genom att såsom rörelsekapital åt domänfonden använda motsvarande belopp av de för inköp av skogbärande eller för skogsbörd tjänlig mark avsedda medel. Det kan nog också bli obehagliga överraskningar vid återbetalningar av krigskonjunkturskattemedel. Likaså kan anmärkas, att riksstaten för första halvåret 1923 överskjutit på det senare halvåret en hel del utgifter, påtagligen för att lätta övergångsstaten. Jag vill i detta avseende särskilt framhålla, att de 5 miljoner kronor, som begärts i arbetslöshetsanslag, nog utgöra ett väl litet belopp med hänsyn till både finansministerns syn på det allmänna ekonomiska läget och hans uppfattning beträffande åtgärderna emot arbetslösheten. Jag föreställer mig, att detta kommer att medföra, att tilläggsstaten nästa år får större proportioner än man kan anse lämpligt och som varit avsett.

Inför dessa svårigheter lär det vara nödvändigt att redan nu taga under övervägande, vad som kan göras för att förbättra det allmänna ekonomiska läget, och kommer jag då in på en fråga, till vilken jag skall hålla mig, nämligen den om statens affärsdrivande verk. Man läste i en aftontidning i går följande rubriker: "Stort överskott vid S. J. 12 1/2 miljoner för november månad." Men ser man efter, vad det står längre ned, så finner man, att det i själva verket under januari t. o. m. november månader i fjol varit en förlust på i det närmaste en miljon kronor och att vinsten uteslutande är en bokförd vinst på en fond, varom det processas med Grängesbergsbolaget. Denna fond synes mig böra ha förts inom linjen efter vanliga bokföringsregler.

Då det nu, såsom jag föreställer mig, efter allas uppfattning är synnerligen viktigt, att taxorna vid de affärsdrivande verken icke hållas för höga, och att kapitalet skäligen förräntas, så erfordras nog en verkligt affärsmässig drift, i den mån detta kan vara möjligt vid statliga verk. Men i detta avseende lærer säkerligen den första förutsättningen vara, att särskilt järnvägsstyrelsen erhåller en självständig befogenhet att på eget ansvar handhava verkets ledning och därvid på egen hand bestämma särskilt om personalbeståndet och i lönefrågor. Det kan nog vinnas mycket genom förbättrad organisation och administration, men det är förvisso personalens lönefråga, som är den för ekonomien väsentligt avgörande. Jag tror, att en rörlig lönetariff, som tämligen nära, liksom vid privata företag, ansluter sig till växlande konjunkturer och verkets bärförmåga, skulle vara det lämpligaste. Men för att ett sådant system skall införas, måste järnvägsstyrelsen bli

den beslutande; och det allmänna är tills vidare bundet av nu gällande löne reglering för de affärsdrivande verken.

Men något kan ändå göras. I detta avseende vill jag framhålla vad som yttras i en skrivelse av järnvägsstyrelsen av den 8 december förra året med förslag till ändring av de provisoriska avgifterna för transporter å statens järnvägar. Järnvägsstyrelsen framhåller däri bland annat lönernas nuvarande höjd, vilka enligt styrelsen, även om allt dyrtidstillägg borttages, äro i det närmaste fördubblade, åtminstone för den mångtaliga lägre personalen. Då nu dyrtidstillägg enligt nuvarande index uppgår till cirka 50 procent av grundlönen, utgår sålunda för denna personal en överkompensation av nära 100 procent. Härtill måste även läggas personalens fördelar av åttatimmarsdagen, vilken för stora delar av den lägre personalen innebär en inskränkning av arbetstiden ända upp till något över 25 procent. Järnvägsstyrelsen slutade sin skrivelse med att säga, att innan ny permanent taxa föreläs, måste man förutom annan utredning först avvakta de förändringar i löneläget, d. v. s. personalkostnaderna, som möjligen kunna komma att vidtagas av 1922 års riksdag, och antar jag, att järnvägsstyrelsen i detta avseende syftar på en ändring av grunderna för dyrtidstillägget. Det är även en fråga, som den s. k. järnvägskommissionen har ganska utförligt ingått på. Nu har, såvitt jag kan se, statsverkspropositionen icke beaktat denna sak och ännu mindre sålunda innehållit något förslag; men antar jag dock på grund av lönefrågans sammanhang med en utan tvivel nödvändig taxesänkning, att en utredning i detta avseende kommer till stånd. Därvid vill jag emellertid i rättvisans namn uttala, att man måste beakta den relativt låga nivå, som de affärsdrivande verkens och särskilt järnvägarnas såväl löner för befattningshavarna som taxor hade före krigsåren.

Statsverks-
propositionen n. m.
(Forts.)

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Den förste ärade talaren vände sig mot det budgetförslag, som föreligger till kamrarnas omprövning, och framhöll, att finansministern vid uppgörandet av detsamma syntes hava letts av principen att resignera inför svårigheterna och skjuta allt på framtiden. Det skulle då innebära, att den nuvarande finansplanen, som föreligger till kamrarnas omprövning, vore uppgjord efter andra principer än vad som hittills tillämpats i svenskt statsliv. Framför allt skulle det, såvitt jag kan förstå, betyda, att jag som finansminister 1922 skulle hava låtit mig ledas av några andra uppfattningar än dem som lågo till grund för mina åtgöranden vid de föregående finansplaner jag haft äran framlägga för den svenska riksdagen. Särskilt vände sig den ärade talaren emot det sätt, varpå tilläggsstaten finansierats, och, om jag förstod honom rätt, tycktes han, då han gav mig ett erkännande för att jag handlat som svensk, vilja i detta erkännande inlägga den meningen, att jag handlat som en svensk, när denne handlar som sämst i ekonomiska ting, nämligen att bekymmerslöst tillgripa behållningarna för att därmed få debet

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

och kredit att gå ihop. Jag vill gentemot det påståendet framhålla, att vid uppgörandet av denna tilläggsstat har det tillämpats en starkare återhållsamhetspolitik än vad som varit fallet med de tilläggsstater, som hittills förelagts riksdagen.

Den som vill lägga sin kritik sakligt, måste erkänna, att den föreliggande finansplanen icke är uppgjord med *mindre återhållsamhet* än dess föregångare. Jag har ansett det vara min plikt att, när jag skulle möta riksdagen i en depressionstid som denna, vid uppgörandet av finansplanen noga se till, var det fanns någon möjlighet att göra en inbesparing, och varhelst en sådan kunnat ske utan störande av samhällets vanliga gång, har jag sökt göra den. Jag har då pressat ner beloppen så långt det har varit mig möjligt.

Sedan jag således försökt göra de besparingar, som rimligen kunnat göras, har jag haft att gå till medelsanskaffningen för att täcka den brist som trots besparingarna uppstått. Därvid har jag tillämpat samma principer som hittills följts vid varje budget, som uppgjorts, sedan vi fingo tilläggsstater, nämligen att i första hand finansiera tilläggsstaten med för ändamålet avsatta medel, därefter ha tillgripits besparingar, så långt detta varit med en klok hushållning förenligt och slutligen ha nya skattemedel anlåtats. De senare årens riksstater ha beräknats med tanke på att överskotten skulle användas till finansiering av motsvarande års tilläggsstat. Därmed har icke gjorts något avsteg från en sund och god finanspolitik, utan tvärtom har den principen hävdats att varje år skall bära sina utgifter.

Det är uppenbart, att man, när man uppgör en riksstat, kan begå misstag och fel vid bedömandet av hur den skall utfalla. I synnerhet, när tidsavståndet mellan den tidpunkt då beräkningen sker, och den tidpunkt, då den beräknade staten i verkligheten skall börja fungera, är mycket stort, så kan ju inträffa många omständigheter som verka förryckande på beräkningarna. Under sådana omständigheter kan ej den som uppgjort staten bära skulden för att icke dessa beräkningar slå in. Vad jag emellertid känner mig pliktig att reagera mot är att man här synes vilja föra fram den uppfattningen, att jag har varit besjälad av en benägenhet att vältra ifrån mig utgifter, som rätteligen bort bäras av den budget jag nu framlägger. Jag vill med anledning av de anmärkningar, som framförts från vissa håll i pressen och nu senast i dag framställts av den förste ärade talaren, att det i denna budget funnes en viss benägenhet att skjuta på framtiden vad som man icke velat taga med detta år, säga, att övergångsstaten för halvåret, 1 januari och 30 juni 1923, är uppgjord efter direktiv, som angivits redan av budgetkommittén. I budgetkommitténs betänkande framhölls, att anslag, som voro av beskaffenhet att bära utgå under det första halvåret, icke i onödan borde skjutas tillbaka, men där det kunde låta sig göra, skulle det ske med hänsyn till själva övergångsåret. Nu förhåller det sig så, att i denna halvårsbudget är det en hel del anslag, som utgå med hela sitt belopp för år räknat, en del andra anslag som utgå med 3/4 av sitt årsbelopp, en

del andra anslag, som utgå med hälften, en del som utgå med 1/3 av beloppet för helt år och slutligen andra, som äro helt uteslutna i syfte att skjuta över dem på det följande budgetåret. Detta är delvis föranlett därav, att då riksdagen har beviljat ett anslag på ett års stat, har det ibland hänt, att den som ägt att lyfta detta anslag, lyft det så tidigt på året, att man nästan kunnat misstänka, att han icke nöjt sig med själva anslaget utan velat uppbära även ränta på anslaget, till dess vederbörande behövde disponera detsamma för den avsedda utgiften. När man kunnat iakttaga något dylikt, har jag icke ansett det oriktigt att skjuta över dylika anslag på det följande året.

*Statsverks.
propositionen m. m.
(Forts.)*

Jag har inom finansdepartementets budgetsbyrå låtit uppgöra en jämförande stat utvisande, hur det skulle se ut, om jag i detta nu hade haft att inför riksdagen framlägga en helårsstat för 1923 i stället för en halvårsstat. Jag har då med utgångspunkt från samma beräkningar som tillämpats i halvårsstaten, och med upptagande av samma skattekällor som jag där beräknat, kommit till följande resultat av jämförelsen. Om jag lägger tillsammans 1922 års tilläggsstat, sådan den är här framlagd för kamrarna, och 1922 års riksstat, sådan den är godkänd av 1921 års riksdag, får jag — om jag borträknar de anslag, som jag icke anser kunna upptagas till jämförelse i staterna och håller mig till de mera verkliga och beständigt återkommande utgifterna — det resultatet, att 1922 års riksstat uppgår till 709 1/4 miljon kronor, medan 1923 års riksstat skulle visa 658 miljoner, sålunda en minskning av 50 miljoner kronor i sistnämnda stat. Jag behöver icke upptaga kammarens tid längre med denna fråga. Jag skulle tro, att dessa siffror visa, att jag icke lagt i dagen någon benägenhet att på nästkommande halvår skjuta över vad som rätteligen borde bäras av detta års stat.

Denna för 1923 beräknade stat finansieras på så sätt, att med anlitan av de vanliga inkomstkällorna inkomsterna uppgå till samma belopp som utgifterna; jag behöver i detta fall icke anlita kassafonden för att täcka några utgifter.

Vid denna jämförelse har såsom jag förut antytt ur 1922 års tilläggsstat uteslutits de 50 miljoner kronor, som äro avsedda att användas till betalning av bränslekommissionens skuld, och de 85 miljoner kronor, som äro avsedda till arbetslöshetens bekämpande, det synes mig nämligen riktigt att dessa anslag uteslutas ur en sådan jämförelseberäkning. Jag har av samma anledning även ur 1923 års stat uteslutit de 10 miljoner kronor, som där beräknats som arbetslöshetsanslag. Därigenom äro dessa stater renodlade och jämförbara med varandra.

Jag har icke haft någon annan anledning att här meddela dessa siffror än att visa, att jag har varit fri från benägenhet att skjuta över på en kommande räkenskapsperiod vad som borde falla på denna.

Sedan uppstår naturligtvis frågan, om det är riktigt, att man använder medel av kassafonden för att finansiera tilläggsstaten och delvis övergångsstaten. Kassafonden består ju delvis av i förskott indrivna skattemedel, delvis av inkomster, som kunna tillfalla densamma av statens

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

verksamhet. Vid sådant förhållande har jag aldrig, ehuru jag alltid önskat, att kassafonden skulle vara solid och likvid, ifrågasatt annat än att densamma skall disponeras för att utjämna budgeten, när så erfordras, ty i annat fall skulle man ju i verkligheten av de skattdragande uttaga större skattebelopp än som äro erforderliga för att hålla statsmaskineriet i gång. Jag kan således icke godkänna den uppfattning, som här gjorts gällande, att det är oriktigt, att man har använt kassafondens medel för tilläggsstatens finansiering. Man erkänner måhända, att detta icke är oriktigt i och för sig, men det är oriktigt med hänsyn till kassafondens nuvarande ställning. Mina herrar! Kassafondens ställning framgår egentligen av det förhållande, som statskontorets och riksgäldskontorets affärer intaga till varandra. När jag 1918 tillträdde min post som finansminister, hade statskontoret såsom försträckning av riksgäldskontoret erhållit 295 miljoner kronor. I december 1920 var denna siffra 175 miljoner, den 2 januari 1919 75 miljoner, den 30 juni 1919 114 miljoner och i oktober 1919 69 miljoner kronor. I december 1919 blev det ett omslag. Då hade statskontoret en fordran hos riksgäldskontoret på 230 miljoner kronor. Nu i januari 1922 har statskontoret en fordran hos riksgäldskontoret på 355 miljoner kronor; alltså medel, som statskontoret överlämnat till riksgäldskontoret för förvaltning. Härav framgår, att grunden för statens förvaltning är solidare i dag än den var för några år sedan. Jag har icke därmed velat förneka, att vi under de närmaste två åren kunna komma att möta bekymmer, som vi naturligtvis icke böra förgäta att räkna med vid bedömandet av den situation, under vilken vi göra upp vår förvaltningsplan. Jag har därför under detta arbete letts av strävan att söka få ned de verkliga utgifterna.

Av greve Lagerbjelke har här gjorts ett par anmärkningar, som skulle visa på en svaghet i budgeten, så tillvida att jag ansett mig kunna räkna upp domänverkets inleverering under 1923 från av verket självt angivna 5 miljoner kronor till 10 miljoner kronor. Jag har därvid gått ut ifrån att domänverket bör kunna såsom rörelsekapital använda medel från vissa fonder, som höra under verkets förvaltning. Det förhåller sig nämligen så, att domänverket för närvarande disponerar högst avsevärda belopp, mellan 30 och 40 miljoner kronor, av kassafondens medel såsom rörelsekapital, beroende, såsom jag tillät mig framhålla till statsrådsprotokollet vid budgetens framläggande, därpå att domänförvaltningen måst för närvarande förlänga tiden för kreditgivning, varigenom rörelsekapitalet måst ökas. Nu håller jag emellertid före, att samtliga de affärsdrivande verken böra efter hand förses med så pass stora rörelsekapital, att de kunna inleverera de belopp, som angivas såsom deras överskott. En av grundförutsättningarna för en sund statsförvaltning är just, att affärsföretagen få disponera över det rörelsekapital, som är erforderligt för driftens skötsel. Av sådana fonder har domänverket omkring 18 miljoner kronor, som stå inne hos riksbanken på giroräkning. Samtidigt anser sig domänförvaltningen vara tvungen att till rörelsekapital använda över 30 miljoner kronor av de medel, som skola tillhöra

kassafonden. För min del kan jag icke finna, att det innebär något försvagande av statsförvaltningen om domänverket får riksdagens medgivande att av de 18 miljoner kronor, som det har inne på respektive fonder, få disponera 5 miljoner till rörelsekapital och att man sedan under årets lopp ökar upp detta rörelsekapital, så att domämförvaltningen verkligen kan sköta sin affär utan att behöva använda medel, som tillhöra statskassans innersta förvaltningsområde. Herrarna hava att från Kungl. Maj: t påräkna en proposition, som giver herrarna tillfälle att taga ställning till denna fråga.

Herr Trygger gjorde en del anmärkningar beträffande skattetrycket och ansåg, att ett för hårt beskattande av industri och näringar är att frångå dem en del av det kapital, som är erforderligt för produktionen. Ja, det är alldeles riktigt; det är bara litet olika uppfattning mellan herr Trygger och mig om var rägången skall gå. Jag vill icke, att näringarna skola beskattas på sådant sätt, att de icke skola kunna existera. Omständigheter kunna dock inträffa, som varken herr Trygger eller jag kan bemästra, och då kan för en viss period skatteskraven komma att klämmas åt över hövan och framför allt måste detta bliva förhållandet i en depressionstid, särskilt så länge det nu gällande skatteinbetalningsförfarandet behålles, varigenom skatterna uttagas i vissa fall två år efter det inkomsterna äro förtjänta. Man har under högkonjunkturen tagit in inkomsterna och så komma debetsedlarna såsom "Arbogaölet". Det är uppenbart, att det måste bli förfärligt svårt för många som drabbas av en sådan sakernas ordning. Om icke denna besvärliga tid har lämnat något annat i utbyte, måste den väl åtminstone hava övertygat oss om att vi måste hava en omläggning ifråga om skatteförfarandet på så sätt, att de skattskyldiga skola sättas i tillfälle att erlagga skatten vid en tidpunkt, som ligger betydligt närmare den, då inkomsterna äro förtjänade, än vad nu är förhållandet.

Inom finansdepartementets budgetsbyrå har uppgjorts en uträkning över skattetrycket till staten under åren 1913—1920. Sammanställningen har uppdelats på bolag och andra skattskyldiga. Jag vill särskilt betona att från de till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade belopp jag här nedan kommer att angiva äro under respektive inkomstär erlagda landstings- och kommunalutskylder *redan avdragna* vid fastställande av det taxerade beloppet.

Detsamma är förhållandet med tonnageavgifterna, som ju inräknats i driftkostnaderna och följaktligen redan avdragits vid den taxerade inkomstens redovisning. Det är således den till statsbeskattning renodlade inkomsten, som här användes.

Aktiebolagen hade ett till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerat belopp för år 1913 av 319,9 miljoner kronor. Kronoskatter påfördes bolag med 13,4 miljoner. Återstoden, som stod till intressenternas förfogande, var alltså 306,5 miljoner kronor. 1914 var det taxerade beloppet 363 miljoner kronor, kronoskatterna voro 46,4 miljoner och återstoden 316,6 miljoner kronor. 1915 var det taxerade beloppet 339,4 miljoner kronor,

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

och kronoskatterna 18,1 miljoner kronor. Det återstod alltså 321,3 miljoner kronor till intressenterna. Att skatterna sjönko 1915, berodde på att i 1914 års taxering medtagits även värnskattnen. 1916 var det taxerade beloppet 582 miljoner kronor, kronoskatterna uppgingo till 81,7 miljoner kronor och återstoden utgjorde alltså 500,3 miljoner. 1917 var det taxerade beloppet 1,055,4 miljoner kronor och kronoskatterna 238,5 miljoner kronor; återstår alltså 816,9 miljoner kronor. 1918 var det taxerade beloppet 1,134,8 miljoner kronor, kronoskatterna 325 miljoner kronor; återstår 809,8 miljoner kronor. 1919 var det taxerade beloppet 1,192,7 miljoner kronor, kronoskatterna 343,1 miljoner kronor och återstoden 849,6 miljoner kronor. 1920 slutligen var det taxerade beloppet 1,121,8 miljoner kronor, kronoskatterna 245 miljoner kronor och återstoden följaktligen 876,8 miljoner kronor. Som herrarna finna, ha skatterna ökats, och ökats högst avsevärt, men samtidigt hava också inkomsterna ökats. Det är visserligen sant, att penningvärdet har sjunkit under tiden, men om jag tar i betraktande relationen, så är det ändå icke så förskräckligt med skattetrycket, som han söker göra gällande. Men, mina herrar, det är ju på det sänkta, att genom vissa oriktigheter som föranletts särskilt av krigskonjunkturskattens ojämna fördelning så ha somliga fått bära skattebördan åtskilligt hårdare än andra. När jag här betraktar det skattetryck, som vilar på den hårdast beskattade delen av näringarna, nämligen bolagen, visa ändå slutsiffrorna vad jag här förut tillåtit mig anföra, nämligen att statskattetrycket näppeligen är hårdare hos oss än uti en del övriga neutrala länder.

Andra skattskyldiga hava icke varit så hårt beskattade som bolagen. För dessa skattskyldiga var det till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet år 1913 1,481,5 miljoner kronor, kronoskatterna voro 29 miljoner kronor; återstoden 1,452,5 miljoner kronor. 1914 var taxerade beloppet 1,573 miljoner kronor, kronoskatterna 89,8 miljoner kronor och återstoden 1,483,2 miljoner kronor. 1915 var taxerade beloppet 1,592,6 miljoner kronor och kronoskatterna 33,1 miljoner kronor; återstoden var alltså 1,559,5 miljoner kronor. 1916 var taxerade beloppet 1,901,6 miljoner kronor, kronoskatterna 66,1 miljoner kronor och återstoden alltså 1,835,5 miljoner kronor. 1917 var taxerade beloppet 2,560,1 miljoner kronor, kronoskatterna 128,2 miljoner kronor och återstoden 2,431,9 miljoner kronor. 1918 var taxerade beloppet 3,377,1 miljoner kronor, kronoskatterna 243,3 miljoner kronor, varför återstoden utgjorde 3,133,8 miljoner kronor. 1919 var taxerade beloppet 4,548,7 miljoner kronor, kronoskatterna 217,8 miljoner kronor; återstoden 4,330,9 miljoner kronor. 1920 var taxerade beloppet 5,710,2 miljoner kronor, kronoskatterna 196,9 miljoner kronor och återstoden alltså 5,513,3 miljoner kronor. I återgivna återstoder för andra skattskyldiga ingår 1/60-del av förmögenheten. Såsom kronoskatter äro i nu lämnade uppgifter upptagna inkomst- och förmögenhetsskatter, värnskatt, krigskonjunkturskatt samt bevillning.

Jag vill understryka, att under detta och nästa år komma skatterna att bliva särskilt betungande även för nu berörda skattskyldiga just med

hänsyn till vad jag tidigare antydde, att skatterna uttagas så långt efter den tidpunkt, när inkomsterna äro intjänta.

Jag anhåller nu, herr greve och talman, att få säga något i frågan om det största anslaget i budgeten, nämligen arbetslöshetsanslaget. Det har uttalats betänkligheter mot att detta anslag är upptaget till ett så stort belopp som det är, och herr Trygger anförde bland annat, att man genom denna åtgärd undandrager näringslivet en nödig del av behöfligt kapital för produktionen. Det är riktigt, att i samma ögonblick som vi nödgas sätta människor att utföra mindre produktivt arbete, måste vi för detta göra ett utlägg av redan gjorda besparingar eller också skuldsätta vi oss för att göra detta utlägg, i båda fallen ansträngas våra kapitaltillgångar. Men, mina herrar, är det någon, i ansvarig ställning, som under nu rådande förhållanden kan skjuta ifrån sig arbetslösheten och säga, att den vidkommer oss icke? Vid alla möjliga andra utlägg, som kunna räknas till mer eller mindre improduktiva ändamål motiveras dessa gärna med att de givas såsom en samhällelig försäkring. Nå, men är då icke detta en försäkring? Är det icke en samhällelig försäkring att sörja för att man den dag produktionen åter kan komma i gång har arbetskrafter att tillgå för densamma. Har någon gjort sig reda för huru förfärligt illa ställt det skulle vara i ett samhälle, där man icke har denna nödiga betingelse för samhällslivet, som heter den levande arbetskraften. Under sådana omständigheter måste samhället vidtaga åtgärder för att säkerställa den. Vi kunna diskutera, i vilken omfattning detta bör ske, men vilka utgångspunkter vi än anlägga, komma vi aldrig bort ifrån det faktum, att under nu rådande förhållanden måste samhället göra mycket stora kraftansträngningar för att icke dessa människor, som dock äro våra bröder, skola förgås.

Herr Trygger gjorde det påståendet, att jag vid bedömandet av hitörande saker icke hade gått till botten med problemet. Ja, mina herrar, jag kunde icke uppfatta, att min ärade motståndare heller hade hunnit botten av problemet. Jag tror, att inför honom står det i detta hänseende ett lika stort frågetecken och kanske ett ännu större än vad det gör för mig, därför att jag vill icke se så ensidigt på denna fråga, som jag tyckte mig fatta, att han gjorde. Han hade det receptet för produktionens igångsättande, att vi skulle sätta ned arbetslönerna, så att vi därigenom skulle få fabriks hjulen i gång. Jag delar hans uppfattning om att vi måste sätta ned arbetskostnaderna, men jag anser, att denna nedsättning av arbetskostnaderna i någon mån skall följa levnadsbetingelserna. Samtidigt vill jag, att icke enbart den ena parten skall gå med på en nedsättning, utan alla parter lära väl få medverka till att återföra samhället i lugnare och mera ordnade former.

Om jag ser på aktiekapitalets uppskrivna förökning under den uppåt gående perioden, så uppstår för mig det spörsmålet: Är det möjligt att bibehålla denna i många fall uppskruvade kapitalanhopning i en fortsatt produktion, om man allvarligt strävar efter att komma i jämbredd med andra nationer? Samtidigt som man talar om att man skall sänka arbets-

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen
n. m. m.
(Forts.)

lönerna, är det nämligen icke nog med att man pekar på att omständigheternas makt för närvarande anger, att aktiekapitalet sjunkit så och så mycket, utan kapitalet måste i verklig mening nedskrivs, för att det icke skall kräva en större förräntning, än vad som är erforderligt för att produktionen skall hållas i gång. På den punkten kan ju herr Trygger hava åtskilligt intresse av att utveckla sina synpunkter om plikterna mot produktionen. Det går icke att lösa detta invecklade problem bara genom att säga, att nu skall den ena parten till varje pris vara den som går före. Jag måste betona, att arbetarna och löntagarna i mycket stor utsträckning icke erhöilo kompensation för dyrtiden förrän fram emot 1918. De belopp, som samlades in under denna tid genom att dessa parter icke fingo ut sitt, voro en behållning, som man icke skulle hava förvaltadt efter de lättsinniga principer, som man följde under kristiden. Utan betänkande lade man ned miljon efter miljon på utökning och utveckling av företag, som nu visat sig vara lindrigt sagt en felbedömning.

Till alla dem, som jämt och ständigt söka anledning till anmärkning mot felgrepp inom statsförvaltningen och inom de verk, som förvaltas för statens räkning, till alla dem skulle jag vilja säga, att det skulle göra dem och samhället alldeles särskilt gott, om de intresserade sig även för en del privata företags förvaltning. Det går icke att utan vidare säga, att vi icke kunna eller böra offra ett *så stort* belopp som exempelvis nu är upptaget i finansplanen för arbetslöshetsunderstöd, med den motiveringen att vi därigenom förbruka en del av det kapital som erfordras för en blivande produktion. Ty även om arbetslöshetsanslaget fullständigt ströks från budgeten och arbetarna erbjödo sig att arbeta för bara maten som det heter, så innebär detta ingen borgen för att produktionen skulle under någon längre tid kunna hållas i gång. Vi måste gå betydligt djupare i tingen. Det måste, såsom jag förut betonat, ske en nedskrivning av en hel rad uppspekulerade värden. Dessa värden måste nedskrivs för att vi skola komma in i möjligheten att icke enbart sätta i gång utan även i fortsättningen hålla uppe vår produktion.

Vid uppgörandet av den finansplan, som nu föreligger för herrarna, har jag naturligtvis icke varit främmande för den bekymmersamma ställning, som vi befinna oss uti. Och mina herrar, i det fallet instämmer jag fullt och helt med herr Trygger: den depression, som vi nu genomleva, är en internationell företeelse, som sönderrivit nästan alla bestående förhållanden på det ekonomiska området; särskilt kännes det naturligtvis svårt att förhållandena österut icke kunna ordnas så att våra gamla handelsvägar dit kunna öppnas och utnyttjas. Herr Trygger anmärkte såvida jag uppfattade rätt att vi icke bevakat de svenska intressena med nödig omsorg vid handläggningen av de handelsavtal m. m., varom man underhandlar mellan Sverige och Ryssland. Jag vill säga herr Trygger, att så mycket svenskar i detta ords bättre mening äro både jag och mina kamrater i regeringen, att de svenska intressena icke komma att försittas vid behandlingen av de ärenden, som äro föremål för överläggningar mellan representanter från de båda länderna. Men samtidigt som jag säger

detta, stryker jag fortfarande under, att det är ett livsintresse för oss att vi även kunna få utlopp för våra exportvaror åt andra håll än dit de för närvarande gå. Ty avsättningen på de länder, dit varorna nu gå, är icke tillräcklig för att sysselsätta vår exportindustri, som utgör en så betydlig del av vårt svenska näringsliv, att det icke med bästa vilja i världen är möjligt att under den närmaste 10- eller 20-årsperioden inmontera densamma på nya verksamhetsområden varigenom dess utöware skulle kunna leva av ett inre svenskt behov. Alla våra naturliga betingelser ge oss skyldighet att se till, att vi även kunna få vägar för avsättning av vår produktion utanför detta land, och då får man i landets välförstådda intresse se till, att alla vägar öppnas, som äro möjliga att öppna på fullt lojala grunder. Mina herrar! Jag har måhända upptagit Eder tid alltför länge, men den förste ärade talaren berörde så många områden i sitt anförande, att även jag ansett mig böra anhålla om uppmärksamhet för några synpunkter, som formellt måhända kunna anses ligga utanför finansplanen men som icke kunnat lämnas ur räkningen vid uppgörandet av den statsverksproposition, som nu föreligger till herrarnas omprövning.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag, herr talman, i denna ordning erhållit ordet för att till remissen av statsverkspropositionen få knyta några reflexioner, sker detta givetvis icke med anspråk på att få mina uttalanden betraktade såsom uttryck för annat än en enskild ledamots åsikter, även om jag utgår ifrån att mitt betraktelsesätt åtminstone i dess mera allmänpolitiska delar sammanfaller med mina kamraters i det liberala partiet.

Jag vill då först anmärka, att det förefaller naturligt, att då detta budgetförslag är det första, som framlägges efter en politisk kraftmätning, i vilken rätten att deltaga sedan senast föregående val utvidgats till nära tredubbelt flera än de förut valberättigade, detsamma inledningsvis skärskådas i belysningen av den valrörelse, som förde de för förslaget ansvariga fram till regeringsmakten.

Om jag då särskilt uppmärksammar den paroll för valrörelsen, som av den socialdemokratiska ledningen = männen i den nuvarande regeringen, utfärdades, och som väl alltjämt av dem betraktas såsom det socialdemokratiska partiets speciella signal, dess särmärke, det som skilde detta parti från övriga partier, så var det väl valmanifestets uppfordran till medborgare att genom röststöd åt partiet välja "den socialistiska utvecklingslinjen". Ty under det manifestets övriga anvisningar och motiveringar kunde betecknas såsom nyanser av ståndpunkter inom det borgerliga samhällets ram, angav ju denna uppfordran, att man syftade längre och att man ville markera stridsställningen även mot den borgerliga radikalismen. Man har därför, när det begärda stödet erhöles i sådan utsträckning, att man därpå grundade krav att få övertaga regeringsansvaret, anledning att om denna riksstat spörja: representerar den i sin

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

allmänlighet några, dolda eller lätt uppenbara, nya ekonomiska eller samhällskonstruktiva principer?

För erhållandet av ett svar behöver jag ej inlåta mig på någon mera vidlyftig undersökning. Svaret kan omedelbart bli ett nej. Ur denna synpunkt finnes såvitt jag kan fatta icke någon anledning till anmärkning. Jag kan gå ett stycke längre och säga, att om jag följer detaljbehandlingen i statsverkspropositionen från hovstaten fram över både försvars- och kulturbudgeten till den 11:te huvudtitelns pensionsäskanden, så kommer jag till den uppfattningen, att det icke är lätt att finna ett mera småborgerligt aktstycke än denna riksstat. Jag är till och med övertygad om att även de mest okritiska beundrare av vår nuvarande regering skola få svårt att riktigt begripa, att "den socialistiska utvecklingslinjen" är att söka i den riktning, som denna statsverksproposition utvisar. Det kan nämligen förmodas, att om man skulle peka på å ena sidan sådana företeelser i budgeten som utdelning av penninganslag åt arbetslösa och å andra sidan budgetanordnarens benägenhet för kapitalkonsumtion, så komme, därest man sökte karaktärisera dem såsom tendenser åt detta håll, regeringens medlemmar säkerligen att slå ifrån sig med båda händerna. De komme säkert att tvärtom beteckna dem såsom ett kapitalistiskt samhälles nödfallsåtgärder och intet annat.

• Sålunda, någon själsskakning ur socialiseringssynpunkt behöver detta budgetförslag icke enligt min mening vålla. Förklaringen till, att den nuvarande regeringen tycker det vara en för sig eftersträvanvärd uppgift att, även med risk att få sina framtidsideal misskända, utarbeta och framlägga till och med från allmänna framstegssymtom frigjorda budgetförslag, måste sökas på annat håll, men den saken får regeringen klarlägga för sig själv. Jag åtminstone har icke något behov att forska därefter.

Går man därefter över från en dylik allmänt principiell översikt av statsverkspropositionen till en närmare prövning av propositionens realiteter, så kan man emellertid icke undgå att stanna inför åtskilligt, som synes vara ägnat att väcka betänkligheter. Först vill jag dock ge ett erkännande. Om man undantar arbetslöshetsanslaget, som står i en klass för sig, och frågan om dyrtidstilläggen, om vilka man ännu ingenting säkert vet, så har herr finansministern visat en allmän och energisk vilja till sparsamhet. I detta avseende har regeringen på punkt efter punkt fullföljt förra riksdagens strävanden att minska statsutgifterna. Det blir säkerligen ganska svårt för stats-, resp. jordbruks- och bankoutskottet att härutinnan komma så avsevärt mycket längre. Emellertid har regeringen också — det är en uppfattning, som jag trots vad herr finansministern nyss anfört fortfarande hyser — använt ett annat sätt att för tillfället nedbringa utgifterna än genom att spara. Den metoden består enligt det räknefacit, som jag kommit till, i att i viss mån skjuta över från 1923 års första halvår på det följande budgetåret 1923—1924 en viss del av det på den förstnämnda regleringsperioden fallande utgifterna, även icke fränkomliga sådana. Här anfördes av herr finansminis-

tern siffror, som skulle visa, att så icke är fallet. Jag måste då säga, att det är omöjligt att kunna uttala sig om den slutsiffra, som i detta sammanhang nämndes, då man ju icke vet, i vilka fall herr finansministern kanske fullständigt ämnar släppa vissa anslag, som hittills utgått, men som herr finansministern anser icke höra i fortsättningen utgå — anslag, om vilka riksdagen emellertid möjligen kan hava en annan uppfattning. Det är jämväl i vissa andra avseenden mycket svårt att kontrollera de i detta avseende lämnade siffrorna. Men då jag sökt bilda mig en mening härom genom att väga de fall, då man upptagit hela det på år 1923 fallande beloppet, mot sådana, där man överskjutit hela anslagsbeloppet på senare delen av år 1923, har jag kommit till det slutresultatet, att 1923 års första period icke i allo komme, om föreliggande finansplan godkännes, att få bära sina kostnader.

Till denna iakttagelse an knyter sig också en annan betänklighet, när jag för min del trots mig finna, att man för den utgiftstäckning, som upptages i finansplanen, i ganska vidsträckt omfattning anlitar kapitalkonsumtion. Jag tänker därvid icke på kassafondens användning. Jag är enig med herr finansministern därom, att man har förutsatt att denna fond skulle komma att tagas i anspråk i största möjliga omfattning i sammanhang med den omreglering, budgetårets omläggning innebär. Jag förstår dock icke riktigt finansministerns jämförelse mellan behållningen i kassafonden enligt finansplanen och den av honom därmed jämnställda, tidigare behållningen. Såvitt jag uppfattade tog han nämligen i detta sammanhang icke hänsyn till skillnaden i penningvärdet tidigare och nu. Men mina betänkligheter rikta sig egentligen på det anlåtande och på det hop-samlade av besparingar, som skett på en mängd anslagsområden och vilka användas för 1923 års första budgetperiod. I detta avseende har finansministern faktiskt utfört en veritabel barskrapningsprocedur. Därmed har han visserligen i någon mån befriat sig från den, det skall medgivas, än mera svåra uppgiften att på andra vägar uppbringa det eljest erforderliga beloppet. Men därmed har han enligt mitt sätt att se icke gjort ens skattebärarna någon tjänst i fortsättningen. Verkningarna av denna underlåtenhet komma igen och komma igen med ränta.

För övrigt har jag svårt att se, huru denna budgetära kapitalkonsumtion är väl förenlig med det för regeringens arbete såsom riktlinje fortfarande gällande socialdemokratiska dagsprogrammet. I dess punkt VII möter jag följande utfästelse: "Samhällelig kapitalbildning tryggas vid beskattningen." Icke annat jag kan se är det raka motsatsen som sker i den oss förelagda statsverkspropositionen.

Vad för övrigt det i riksstaten skisserade skatteprogrammet angår, så stöter jag i detta på en ännu större inre motsägelse mellan regeringspartiets valdeklarationer och denna dess regeringsprodukt. Jag gör mig icke skyldig till någon överdrift, om jag säger, att under det flydda året intet annat parti visat så stark optimism, när det gällde att inför statens löntagare eller till de eventuellt arbetslösa ställa i utsikt ökade tillskott från statens sida, som det nuvarande regeringspartiet. För egen del

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

undrade jag många gånger, huru det kunde vara möjligt samtidigt som man i exempelvis valmanifestet fann sig kunna försäkra, att partiet komme att hindra, att "de bördor staten för allmänna behov måste pålägga medborgarna genom indirekta skatter orättvist vältras över på de små inkomsttagarna".

Genom regeringsskiftet behöfde partiet på detta område icke närmast utöva vakttjänst emot andra partier. Det har fått lösa statsregleringsproblemet här i propositionen efter sina egna synpunkter. Huru ter sig då i belysningen av det nyss av mig citerade rättesnöret resultatet? Jag kan ana, hur herr finansministern önskat, att programmet varit något mindre frikostigt och rörelsefriheten därmed mera vidgad. Jag förstår åtminstone endels, huru svår budgetregleringen måst vara. Den har också icke lyckats framlägga förslag därom utan att komma i uppenbar konflikt med valtidsens skatteprogram. Det är nämligen just den indirekta skattemetoden, som regeringen måst tillgripa, i den mån ökade bördor, även med den förut av mig berörda utgiftsreduktionen, blivit oundgängliga. Man kan tvista om huruvida de träffade objekten, tobaken och spriten, äro vare sig nödvändiga eller önskvärda förbrukningsartiklar. Det faktum står kvar, att man genom dem indirekt träffar icke minst de små inkomsttagarna.

Härmed är jag inne på ett område, där regeringen dessutom måste räkna med, att den, även av andra skäl än de vanliga skatteintressena, har att inom sitt eget parti möta ett utbrett och bestämt motstånd. Jag syftar, som envar nog förstår, på den utvidgade spritskatten och dess av statsmakterna såsom skadlig betecknade benägenhet att öka det allmännas beroende av fortvaron av denna hantering. Häremot kan regeringen svara, att denna utveckling äger anhängare och tillskyndare inom alla politiska läger — mitt eget ej undantaget — och att omvändelserna inom riksdagens socialdemokratiska parti här äro både många och markanta. Det är sant. Men nog ligger ändå saken så, att när denna punkt i den nya regeringens skatteprogram skall realiseras, så sker det främst tack vare det kompakta stöd, som herrar Trygger och Lindman kunna utlova. Det var väl dock knappast så, som de djupa leden trodde att de nya trösterika skatteprinciperna skulle realiseras.

Naturligtvis invändes genast, att andra utvägar icke stå till buds, trots den optimism, som vi nyss hörde från regeringsbanken taga sig så överraskande uttryck. Jag svarar: detta kan omöjligt vara vår sista resurs. Skulle vi stå i den belägenheten, att vi kunna reda upp statens affärer endast genom att i högre grad budgetärt utnyttja folkklasterna, då vore vi ohjälpligt förlorade. Ty att beträda den vägen är att bota ont med värre. Att läget är så förtvivat kan jag, även med hänsyn till vad finansministern för en stund sedan uttalade, icke medgiva.

För övrigt står denna skatteåtgärd i klar kontrast mot den dygd, som just nu — och detta med rätta — prisas högst av alla: sparsamhetens. Den nuvarande finansministern har vid flera tillfällen på ett synnerligen förtjänstfullt sätt propagerat för individuell sparsamhet. Han

har visat sig äga ett starkt öga för att man icke vinner en skötsam och utvecklingsduglig stat utan att den består av sparsamma och ekonomiskt klokt handlande människor. Jag kan därför icke förstå hans förord för åtgärder, som faktiskt komma att bliva oöverstigliga hinder för tillbakaträngandet av den samhällsföreteelse som hos oss mer än något annat bibehåller ett förnuftslost slöseri i folklivet.

Måhända skyndar man här att invända, att häremot hjälper endast upplysningsarbete och att redobogenhet att hjälpa till på den vägen finnes på alla håll. Jag vill här ej alls beröra, huru mycket som står att vinna på den vägen. De som tänka lika med mig i denna fråga ha sannerligen ådagalagt, att de ej förbisett betydelsen av det hjälpmålet. Men om jag nu undersöker vad den föreliggande statsverkspropositionen på den punkten innebär av löfte och stöd, så finner jag, att hittills utgående statsbidrag till detta ändamål på flera av de viktigaste punkterna *indragits*. Alltså: *ökad* profit och därmed ökat allmänt beroende från statens sida av rusdryckshanteringen samt *minskad* upplysning emot brukets verkningar. Det är sannerligen icke att i oträngt fall söka sak med regeringen, utan det är en tyvärr här ofrånkomlig erinran jag nödgas göra, då jag påminner om vad regeringspartiets nu existerande program i dess elfte punkt anvisar såsom riktlinjer och mål i denna fråga.

Den första ärade talaren anmälde missnöje med det sätt, varpå vårt försvarsväsende blivit tillgodosett i statsverkspropositionen. Med anledning därav finner jag mig böra såsom min personliga mening uttala, att jag däremot i det väsentligaste kan giva behandlingen av fjärde huvudtiteln min anslutning. Visserligen har jag under samarbete med den nuvarande försvarsministern i försvarsrevisionen haft vissa anledningar att befara, att bestämda skiljaktigheter i uppfattning om försvarsväsendets fortsatta ordnande i fortsättningen måhända komma att göra sig gällande mellan honom och mig m. fl., men jag är enig med regeringen därom, att, såsom den ekonomiska nöden i världen utvecklar sig, med hänsyn till vårt faktiskt militärpolitiskt förbättrade läge och under känslan av stark förpliktelse även för de små folken att visa påtaglig villighet att beträda rustningslättnadernas väg, så måste våra försvarsutgifter nu *starkt* begränsas. Utan att binda mig för några detaljer anser jag alltså, att fjärde huvudtiteln utgiftssumma under detta övergångsår bör stanna vid ungefär den höjd statsverkspropositionen förutsätter.

Bland egendomliga internationella fenomen, som i detta sammanhang komma i betraktande och som otvivelaktigt efter hand utveckla sig till det norra och östra Europas oväderscentrum och möjliga krigsfara och därmed även ånyo försvåra vår försvarsfråga, framträder allt mera det proletariska Rysslands återuppstående militarisering. Den ena dagen erfar man, att de nuvarande maktinnehavarna anse en armé på 1 1/2 miljon soldater, fullt och modernt rustade, vara det minimum för militärstyrka, som under fredstid erfordras för ordningens uppehållande. Den andra dagen får man till liva, att en ny, med alla uppfunna hjälpmedel utrustad krigsflotta är en ofrånkomlig förutsättning för uppnående av en Ryssland

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

värdig kommersiell och internationell ställning. Och detta samtidigt med att — och detta med rätta — insamlingar pågå runt omkring i hela världen för att frälsa Rysslands folk från hungersdöden. I verkligheten äro dylika planer givetvis vida mindre fruktansvärda än i meddelandena, vare sig dessa äro offentliga eller hemliga, men de äro märkliga som symptom.

Ett ouppfyllt önskemål — för åtskilliga kanske en misräkning — ligger nog i statsverkspropositionens programlöshet i vad det gäller vår penningpolitik. Jag erkänner det oerhört anspråksfulla i det kravets framställande. Den teoretiska sakkunskapen återspeglar ju på detta område den mest uppenbara förvirring. Ropar någon i norr, så svarar en annan i söder. Och den praktiska sakkunskapen synes finna det omöjligt att inrikta sig på lång sikt. Den vill hellre dag för dag söka sig fram. Det oaktat skulle det givetvis varit av värde, om man åtminstone kunnat i finansplanen skönja konturer av en mera preciserad regeringsmening härutinnan. Jag vill hoppas, att frånvaron därav icke beror på den tidigare här i kammaren ganska starkt framträdande meningsskiljaktigheten mellan regeringens egna ledamöter. Skulle så vara fallet, så är regeringen, enligt mitt sätt att se, på detta vitala område svag. Ty då kunna varandra inom regeringen balanserande krafter hindra handling, då sådan vore av läget påkallad.

En post i årets budget, som naturligen i alldeles särskild grad tilldrager sig den allmänna uppmärksamheten, är arbetslöshetsanslaget, och detta ur olika synpunkter med rätta. En mera fruktansvärd ställning än den, som en av sin arbetskraft beroende försörjare blivit försatt i, då han på allt sätt söker arbete, utan att erhålla sådant, låter sig knappast tänkas. Jag är säkert i god rapport med alla mina partikamrater, då jag uttrycker den meningen, att vi samtliga livligt erkänna samhällets plikt att här effektivt bispringa. Även här gäller dock, att man genom ett olämpligt förfaringssätt kan stjälpa där man ville hjälpa. Det gäller därför att noga tillse, att de understöddas egen ansvarskänsla icke avtrubbas, och att man icke försenar eller försvårar utan underlättar den självläkedom, som måste till och som kan, enligt mitt sätt att se, uppnås endast genom att alla enskilda möjligheter inom allt industriellt, agrariskt och kommersiellt liv åter normalt begynna skapa arbetstillfällen. Jag är icke alldeles säker på, att denna sida av saken kommit fullt till sin rätt i regeringens hjälpplaner.

Då arbetslöshetspropositionen remitterats till statsutskottet, erhåller jag ju därigenom tillfälle och plikt att närmare undersöka de skiftande former för understödets utgående, som där säkerligen komma under övertvägande. Jag skall därför icke här närmare beröra dem; endast i ett närbesläktat avseende önskar jag få adressera några ord till regeringen och kanske då närmast till den frånvarande socialministern.

Det gäller förhållandena inom den nyckelindustri som byggnadsverksamheten utgör, särskilt i en tid, då utlandet endast med svårighet kan konsumera våra standardartiklar, trä och järn. Den förlamning,

som av olika orsaker legat över denna industri, *måste hävas*. Det är icke avoghet mot arbetarintressena, utan det är en akt av vidsynt samhälls-solidaritet att icke av hänsyn till den närmast stående gruppens anspråk åsidosätta hela den övriga arbetarvärldens påtagliga intressen på detta område. Ser man under vilka förhållanden stora skaror på andra industriella områden anställda få arbeta, betraktar man samtidigt de för jordbrukets bärighet ytterst pressande priser, som de senaste prisfallen på livsmedel faktiskt representera, då blir ett verkligt initiativ, sedan länge önskvärt, nu oundvikligt i fråga om den industri, som jag här talar om. Herr socialministern bör här icke endast vänta på och nöja sig med medlingsåtgärder, här finnes plats för ett landsgagnande ingripande. Och det synes mig, att han borde äga stora förutsättningar för åvägbringande av ett sådant på den punkten.

*Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)*

Utan att på förhand vara bundna av sidoutfästelser och utan att äga anledning att på någon punkt sätta delens intresse framför det helas gå, därom är jag förvissad, alla det frisinna partiets medlemmar till prövning av budgetförslaget, som, med enligt min mening nyss angivna undantag, dock i det stora hela lämnar en tillfredsställande grund för en statsreglering, ur vilken framgår det under tidens vrånga förhållanden bästa möjliga.

Med dessa ord anbefaller jag, herr talman, propositionens remiss till vederbörande utskott.

Herr Wohlin: Herr vice talman! Mina herrar! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet är sedan gammalt van vid att erhålla erkännanden för den formella elegansen hos de av honom uppgjorda budgeterna. Han har också detta år, alltsedan statsverkspropositionen offentliggjordes, fått sådana erkännanden från de mest skilda håll. Jag ställer mig gärna bland kretsen av de uppvaktande, men de onda tiderna tvinga mig att i stället för en mera dyrbar blomsteruppsats komma med några enkla lantliga penséer.

Måste det icke även hos en så stark och vederhäftig finanspolitiker som herr finansministern, trots allt vad han anfört till försvar för det sätt, varpå de framlagda budgeterna finansierats, väcka en viss beklämmande känsla, att för finansieringen av 1922 års tilläggsstat och för övergångsstaten för första halvåret 1923 taga i anspråk tillgängliga kapitaltillgångar för ej mindre än 345 miljoner kronor, varav ur kassafonden 182 miljoner kronor. Denna sistnämnda fond, som vid 1920 års utgång enligt uppgift skall hava uppgått till 490 miljoner kronor, alltså omkring en halv miljard kronor, skall efter de nu föreslagna väldiga uttagen reduceras till 90 miljoner kronor eller mindre än en femtedel av sitt förstnämnda belopp. För denna oerhörda minskning är självfallet herr finansministern icke närmast ansvarig, utan detta ansvar delas av alla, som medverkat vid de senaste årens beslut rörande statsutgifter. Men man frågar sig ändock, i likhet med en föregående

Statsverks-
proposition
en m. m.
(Forts.)

talare, om icke utvägar kunde hava förefunnits, varigenom trots den ekonomiska krisen greppen ur kassafonden hade kunnat bli något mindre.

Man bör visserligen icke hysa onödiga bekymmer för morgondagen, men jag skulle dock, om herr finansministern varit närvarande, ha vågat en förbindlig förfrågan, om herr finansministern skulle kunna delge kammaren några, om ock svaga konturer av den budgetplan, som skall uppgöras för det första helåret efter budgetårets omläggning. Inkomst- och förmögenhetsskatten för år 1922 beräknades vid fjolårets riksdag till en summa av omkring 185 miljoner kronor. Man lär icke vara pessimist, om man förutsätter, att denna stora skattekölla för det följande året åtminstone icke skall överstiga den angivna siffran, utan snarare väsentligt understiga densamma. Utgår man vidare från den i och för sig osannolika hypotesen, att tullmedlen, alla med sprithandlingen förbundna skatter, tobaksskatten, de affärsdrivande verkens överskott och övriga i statsverkspropositionen upptagna skatter under budgetåret 1 juli 1923—30 juni 1924 komma att inflyta efter ungefärligen de av herr finansministern för första halvåret 1923 beräknade grunderna, skulle inkomsterna under det nu åsyftade budgetåret i lyckligaste fall uppgå till omkring 600 miljoner kronor. Herr finansministern räknar visserligen med en fortskridande förbättring av den ekonomiska världssituationen under år 1923, men därom vet man ju i denna stund intet, och försiktigheten bjuder snarare att vid besluten under innevarande riksdag icke räkna därmed. Det hade varit av utomordentligt intresse att hava fått höra några tankar från herr finansministern, på vilka punkter utgiftsstaten för det första nya hela budgetåret skall kunna inskränkas och vilka medel herr finansministern tänker sig böra komma till användning för denna utgiftsstats täckande.

Beträffande det förslag till statsutgifter, som nu är framlagt, vill jag endast vad arbetslöshetsanslaget beträffar anföra, att givetvis varje medborgare måste ha klart för sig den svåra olycka, som drabbar en arbetsför men arbetslös person genom att han icke kan finna användning för sin arbetskraft. Det är en allmän samhällelig plikt, att staten under nu rådande nödår understöder de ofrivilligt arbetslösa. Men man kan dock hysa olika meningar om vilka medel som för detta ändamål äro de rationellaste, och man kan med skäl ifrågasätta, huruvida den plan för arbetslöshetens bekämpande, som är framlagd i den nyligen utdelade propositionen, till alla delar är så tillfredsställande, som önskligt hade varit. Det torde icke kunna bestridas att statens arbetslöshetskommission numera blivit den största arbetsgivaren på den svenska arbetsmarknaden och att den faktiskt reglerar arbetslösheten på ett sätt, som knappast någon arbetsgivare i detta land tidigare gjort. Den som tagit kännedom om arbetslöshetskommissionens verksamhet kan icke undgå finna, att här liksom i tidigare kommissioner en viss för sådana institutioner typisk byråkrati vunnit rotfäste, och det är av största betydelse att,

i den mån det låter sig göra, inskränka gränserna för kommissionens verksamhet. Huru även våra ämbetsverk icke äro fria från byråkratiska tendenser, är det dock en vitt utbredd uppfattning, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen borde tilldelas en avsevärd del av de medel, vilka i propositionen begäras för arbetslöshetens bekämpande. Styrelsen framhåller enligt min mening med rätta, att nödhjälpsmedlen säkerligen skola kunna minskas med samma belopp, som vägbyggnadsmedlen ökas, och att administrationskostnaderna skola kunna minskas om bestyret med vägbyggena som hittills ombesörjes av vägstyrelserna. Jag delar icke statsutskottsmajoritetens uppfattning vid fjolårets riksdag, att skogssällskapets vägarbeten äro väl organiserade. Under ärendets behandling denna riksdag skall det måhända ock visa sig, att bestämmelserna om statsbidragen till kommunerna med fördel kunna ändras, så att anslagen i ännu högre grad än hittills kunna anpassas efter de olika kommunernas finansiella ställning. Beträffande det begärda anslaget till statsbeställningar åt industrien ställer jag mig mycket skeptisk, och i vilket som helst fall fordras här före beslutets fattande en vida mera detaljerad och klarläggande plan för anslaget användning än den som innehålles i propositionen. I övrigt vill jag icke på förhand ingå på denna innevarande riksdags största fråga, till vilken tillfälle ju blir att återkomma.

Säkerligen får jag icke något svar av herr finansministern på mina frågor om huru han tänker sig finansplanen för det första helåret efter budgetsårets omläggning, men jag ångrar dock icke, att jag har framställt dem, ty frågorna kunna näppeligen besvaras, utan att huvudlinjerna för vårt lands näringspolitik och skattepolitik, sådana den nuvarande regeringen tänker sig dem, i viss mån redan nu anges. Att regeringen helst vill skjuta ifrån sig tanken på dessa spörsmål är förklarligt. Jag anser mig emellertid böra erinra om att de direkta skatterna här i landet redan hava nått en sådan höjd, att de till icke ringa grad proletarisera den kulturbärande medelklassen med åtföljande vådor för hela vårt samhällsliv. Det är en fördel, anmärker herr finansministern med rätta, att inkomst- och förmögenhetsskattens procenttal behöver bestämmas först nästa år, men man skulle önska ett uttalande av regeringen, att den icke har tankar på att höja procenttalet på sådant sätt att medelklassen inom landet träffas därav. Då herr finansministern förmodligen ogärna räknar med höjd indirekt beskattning i form av ökade tullar m. m., då väl ytterligare medel av spriten, fränsett den ökning som följer av en förbättrad organisation av sprithanteringen, icke äro att räkna med, och då tobaken genom det nya förslaget torde fullt utnyttjas som skatteälla, framstår för eftertanken det stora problem, som jag här berört och inför vilket vår nuvarande herr finansminister med all sannolikhet blir ställd mot slutet av detta år.

Det är självfallet allas förhoppning, att ett blomstrande näringsliv skall kunna bestå och upprätthållas i vårt land. Bland de olika medel, som ifrågasatts för näringslivets understödande, hava under de gångna månaderna åtgärder på penning- och valutapolitikens område av många

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

såväl teoretici som praktici satts i första planet. Herr finansministern har, såsom den föregående talaren nyss anmärkte, icke i statsverkspropositionen antytt sin uppfattning om vårt valutaproblem, utan detta ärende är för närvarande under beredning och lär först senare komma att av regeringen framläggas för riksdagens prövning. Jag skulle emellertid redan nu vilja tillåta mig säga, att de många i den offentliga diskussionen framkomna förhoppningarna om att genom penningpolitiska och valutapolitiska åtgärder råda bot för den nuvarande akuta ekonomiska krisen, såvitt jag förstår, måste till högst väsentlig grad reduceras. Alla äro ense om att en stabilisering av den svenska valutan för vårt näringsliv skulle innebära ökad trygghet och väsentligt bidra till att upphjälpa näringarna ur deras betryck. Men en sådan stabilisering av den svenska valutan kan icke gärna ske annat än genom återgång till effektiv guldmyntfot, och, såvitt för närvarande kan bedömas, kan en dylik åtgärd från vårt lands sida knappast komma i fråga, försåvitt icke detta steg tages i samråd med och ungefär samtidigt med liknande steg från vissa andra europeiska stater med jämförelse väl vårdade valutor. Troligen kan frågan vinna sin lösning först sedan England gått i spetsen. Då emellertid de europeiska förhållandena på penningväsendets område alltjämt äro förvirrade och då tankarna på återgång till guldmyntfot i flertalet europeiska länder alltjämt hava karaktären av mycket ovissa förhoppningar, så förefaller det mig tämligen tydligt, att de utomordentliga svårigheter, vari vårt näringsliv för närvarande befinner sig, knappast kunna genom åtgärder på det valutapolitiska området åtminstone under den närmaste tiden motarbetas.

Därefter kommer spörsmålet om produktionskostnadernas nedbringande. Här om har ju också mycket talats och skrivits, och alla torde också vara eniga om att ett huvudmedel för vårt svenska näringslivs återupphjälpande eller åtminstone för förbättrande av dess läge är ett nedbringande av produktionskostnaderna. Produktionskostnaderna äro ju till en del sådana, med vilka arbetsgivaren kan kalkylera utan att komma i någon beröring med sina arbetare, och med den kännedom man äger om våra näringsidkares och industrichefers skicklighet och erfarenhet på detta område får man hoppas, att allt göres för att i detta avseende, d. v. s. på det organisatoriska och tekniska området, nedbringa produktionskostnaderna. Men som alla veta ingå arbetslönerna i de flesta näringar som den obestridligt största posten bland produktionskostnaderna, och man stöter därför överallt på den brännande frågan, hur man skall kunna åvägabringa erforderlig sänkning av produktionskostnaderna genom en större eller mindre reduktion av arbetslönerna. Den översikt över det allmänna ekonomiska och sociala läget, som senast utkom den 12 november föregående år och för vars innehåll åtminstone formellt även herr finansministern svarar, innehåller här ett uttalande i den riktningen, att lönestegringskurva i Sverige år 1920 "gick upp i en skarpare topp" än i länder som Förenta staterna och England, och det tillägges ytterligare i detta auktoritativa aktstycke, att det torde kunna

ifrågasättas, om de år 1920 nådda svenska reallönerna i fortsättningen skola kunna hävdas, så som det ekonomiska världsläget i allmänhet och Sveriges ekonomiska läge i synnerhet kommit att gestalta sig. "En sänkning av 1920 års reallöner, d. v. s. en sänkning av penninglönerna i starkare grad än levnadskostnaderna, kan tänkas vara en nödvändighet, för vilken man måste böja sig", heter det på sidan 15 i publikationen.

*Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)*

Beträffande möjligheterna att på traktatpolitikens område stödja och främja svenskt näringsliv torde man kunna säga, att den nuvarande regeringen i detta avseende gör allt vad som rimligen göras kan och att den på ett skickligt sätt handhar vår handelspolitik och vår traktatpolitik gentemot främmande länder. Dock skulle jag i detta sammanhang vilja uttrycka en förhoppning, att förslag om uppgörande av en dubbeltariff, alltså förutom den nuvarande tulltariffen en högre tariff att ha till hands vid underhandlingar med främmande makter, icke måtte dröja alltför länge utan i en nära framtid bli verklighet. Vi stå nämligen inför en situation, då det snart nog kan bli nödvändigt att träda i traktatförhandlingar med länder, vilka i hög grad rustat sig för sådana förhandlingar, och utan en dylik dubbeltariff lära vi svårligen ha det effektiva medel, som behövs för att tillgodose våra berättigade intressen. På en punkt har jag emellertid samma uppfattning som den förste ärade talaren här i kammaren, och den gäller våra handelsförbindelser och traktatförhandlingar med det stora landet i öster, nämligen den ryska sovjetrepubliken. Av trontalets innehåll och av herr finansministerns uttalande i statsverkspropositionen framgår, att det icke från regeringens sida är tal om annat än en handelstraktat, och att regeringen icke ifrågasätter något sådant som ett erkännande de jure av den nu existerande regeringsmakten i Ryssland. Men granskar man närmare de möjligheter till förbättring av den svenska industriens läge, som skulle kunna uppnås genom avslutande av ett handelsfördrag med Ryssland, torde man nog i betraktande av Rysslands ekonomiska läge komma till det resultat, att dessa möjligheter till förbättring äro skäligen små. Ryska statsmaktens guld-kassa har hastigt sjunkit och lär i närvarande stund uppgå till ett ringa belopp, enligt uppgift endast några tiotal miljoner guldrubler. Så vitt jag har mig bekant fordras från denna makts representanters sida, att varuleveranser i väsentlig utsträckning och i vissa fall helt och hållet skola ske mot kredit, och icke heller har man åtminstone ännu fått visshet om att samma regeringsmakts representanter vilja underskriva en ovillkorlig förbindelse om godkännande av såväl svenska statens som enskilda svenska medborgares fordringar i samma land — en förutsättning, som brukar anses ovillkorligen nödvändig, om över huvud taget en verklig handelstraktat mellan två makter skall kunna komma till stånd.

Vad tullpolitiken beträffar, som därefter kommer i betraktande, har föregående riksdag med överbärande majoritet avvisat tanken på en ökning av de fasta tullsatserna för industriens produkter, och små om ens några utsikter förefinnas för att innevarande år komma till annat resultat. De skäl, som för en stor del av riksdagens medlemmar voro

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

bestämmande vid detta besluts fattande, voro olika mot dem, som voro bestämmande för mig, ty jag röstade icke emot förslaget på grund av teoretiska frihandelsdogmer utan av helt andra skäl, vilka jag vid frågans behandling inom bevillningsutskottet samt här i kammaren utförligt utvecklade. Om man utgår från att vägen med ökning av de fasta tullsatserna på industriens produkter är utesluten, så återstår en linje, som har vissa sympatier inom näringsvänliga kretsar, oavsett om de i princip hysa en protektionistisk eller en mera frihandelsvänlig åskådning, nämligen den linje, som följts av ett flertal utländska stater och som innebär ett system med s. k. valutatullar. Jag skulle på denna punkt endast vilja uttrycka den förhoppningen, eftersom jag ser herr handelsministern närvarande, att förslaget till skyndsamt utarbetande av en beredskapslagstiftning, avsedd att möjliggöra åsättande av valutatullar gent emot länder med starkt deprecierade valutor, måtte skyndsammast möjligt bringas till fullbordan och framläggas för riksdagen. Jag har mig väl bekant, att en viss svårighet består i avseende på detta förslags utarbetande, i det att de teoretiska nationalekonomerna ha svårt att noggrant och i teoretiskt oanfäktbar form särskilja s. k. valutadumping från annan form av dumping. Med herr handelsministerns praktiska sinne för ögonen hoppas jag emellertid, att herr handelsministern icke skall låta teoretiska betänkligheter bliva avgörande, och att det skall lyckas att åt begreppet valutadumping giva en sådan definition, som, även om den icke är ur teoretisk synpunkt utan alla brister, dock är praktiskt användbar och kan komma till användning för att skydda och hjälpa vissa av våra näringar, som äro särskilt hårt trängda av konkurrensen från länder med deprecierade valutor. Alla torde veta, att utrikespolitiska och handelspolitiska hinder icke stå i vägen för införandet av en sådan beredskapslagstiftning och icke heller för tillämpandet av densamma.

Beträffande övriga medel för upphjälpande av näringslivet är det ett allmänt önskemål, att fraktsatserna på järnvägarna måtte nedsättas. De nedsättningar, som hittills ägt rum, ha i första rummet träffat annat trafikgods än vagnslastgodset, som för industrien är av den största betydelsen. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att herr kommunikationsministern utan dröjsmål måtte finna en lösning av frågan om fraktnedsättning för vagnslastgods på våra järnvägar utan att behöva ifrågasätta en sådan subsidiepolitik gentemot ett affärsdrivande verk, som förra riksdagen beträdde genom tiomiljonerunderstödet åt statens järnvägar. Slutligen återstår som medel att upphjälpa näringslivet statsupphandling i vidsträcktare omfattning än som nu sker av inhemska produkter. Kungl. Maj: t har genom cirkulär föregående år till de myndigheter, vilka hava att verkställa upphandling för statens behov, sökt att främja sådan upphandling av svenska varor, men det är icke säkert, att de till grund för föreskriften liggande intentionerna av alla verk och myndigheter blivit till fullo beaktade. Därtill kommer, att föreskriften i allmänhet torde hava uppfattats såsom gällande företrädesvis industriprodukter, medan inom landet tillgängliga svenska jordbruks-

produkter, skogsprodukter och råvaror mindre beaktats. Jag vill t. ex. endast påpeka det förhållandet att, medan svarartad arbetslöshet för närvarande råder i Norrland bland sågverksarbetare och bland en mängd lösa arbetare, som tidigare haft arbete med timmeravverkning i denna del av riket, utländskt kol och koks användes såsom bränsle vid åtskilliga statliga verk, ökat att den svenska veden finnes att tillgå och enligt uppgift lika väl skulle kunna komma till användning såväl ur bränsleteknisk som ekonomisk synpunkt. Särskilt lärer detta gälla vissa militäretablissement samt hospital. Omöjligt är icke, att här någon hjälp kan beredas åt arbetare och mindre hemmansägare, utan att de betänkligheter behöva uppstå, som jag förut antytt på tal om anslaget för statsbeställningar åt industrien. Det är av rätt stor betydelse att dessa frågor undersökas och att initiativ tagas, där så med fördel kan ske.

Härefter kommer jag in på ett område, som jag förmodar är anledning till att herr jordbruksministern nu hedrar kammaren med sin närvaro.

Vad vårt svenska jordbruk angår, befinner sig detsamma liksom industrien i ett mycket betryckt läge. Det är givet, att jordbruket också måste bära sin del av de allmänna svårigheterna, och jag vill bestämt tillbakavisa uppfattningen, att det skulle finnas någon mera utbredd åsikt av motsatt slag bland modernäringsens utövare. Nu liksom förut är det endast rättvisa och jämnvikt mellan de olika näringarna, som från detta håll kräves. Trots det glidullsystem för spannmål, som under föregående riksdag väckte så stark opposition och varav så svåra följder befarades för de konsumerande folklagren, har denna rättvisa ingalunda vunnits. Jag kommer här till en punkt, som jag vill beröra redan i denna remissdebatt. Priserna å jordbrukets behövliga förnödenheter stå fortfarande på en nivå, som bjärt kontrasterar mot priserna på jordbrukets produkter, och ekonomin inom de hundratusentals jordbrukarhemmen är ytterst tryckt, fastän de stora tidningarna och den allmänna opinionen icke höra så mycket om dessa saker som om den ävenledes brännande arbetslöshetsfrågan och nödtillståndet inom industrien. Priset på chilesalpeter var i genomsnitt under åren 1904—1913 något över 20 kronor per deciton och i november i fjol fortfarande 39 kronor. Motsvarande siffror äro för superfosfat 6 kronor och 95 öre, respektive 17 kronor och 50 öre samt för kalisalt 11 kronor och 40 öre, respektive 21 kronor och 80 öre. Det vore i förbigående sagt mycket att säga om superfosfatringens och kaliimportörernas mot jordbruksnäringens utövare rent av utmanande prispolitik, men jag skall icke upptaga tiden med att ingå på dessa särskilda frågor. I stort sett kan beräknas, att produktionskostnaderna vid odling av spannmål, beräknade efter priser vid årsskiftet å förnödenheter, arbete m. m., överstiga kostnaderna vid tiden före kriget med omkring 130 procent, medan priset å brödsåden överstiger fredspriset med endast 30 procent, fränsett de stora kvantiteter brödsåd, som äro osäljbara och utfodras till kreaturen. Att denna situation uppkommit trots det gällande glidullsystemet, beror icke på själva glidullsystemet såsom sådant utan på vissa andra för-

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

hållanden, däribland det starka prisfallet på den internationella vetemarknaden, fjolårets rekordskörd inom Sverige av brödsäd samt sist men icke minst på den s. k. kvarnringens ur såväl producent- som konsument-synpunkt utomordentligt skadliga maktställning inom vårt land. Den föregående regeringen trodde sig i all välmening gagna landet genom att under förra sommaren utsträcka tiden för tillämpningen av det genom förordningen i april fastställda inhemska normalpriset och fixerade i anslutning härtill för juli månad en så låg tullsats, att kvarnindustrien med spekulation i den väntade högre tullsatsen på hösten och under förbiseende av den möjlighet till prisfall, som sedermera inträdde, importerade endast under juli månad ej mindre än närmare 41,000 ton omalet vete. Förlusten på denna felslagna spekulation har kvarnringen sedan kunnat med framgång övervältra på vårt lands jordbrukare, gynnad av den fria och betydande importen av vete över huvud taget och av jordbrukarnas penningbehov under sistlidna höst. Såsom följd av dessa olika omständigheter sjönk priset på det svenska vetet enligt noteringen å partipriser banfritt noteringsorter på olika platser inom landet vid genast leverans från omkring 31 kronor per 100 kg. under augusti månad till omkring 21 kronor under december, och rågen sjönk i anslutning härtill från omkring 30 kronor under augusti till omkring 19 kronor under december. De anförda december-siffrorna, liksom noteringarna under senhösten, äro därtill i icke ringa mån nominella, i det att en stor mängd lantbrukare icke ens till dessa pris kunnat avyttra sin gröda. Man ser här ett exempel på, huru en starkt organiserad industrisammanslutning kunnat utnyttja de tiotusentals oorganiserade brödsädsproducenternas svagare läge och bringa en av våra förnämsta näringsgrenar i det största betryck. Man skall nu icke tro, att denna inköpspolitik kommit de konsumerande folklagren till godo. Priset på vetemjöl (bagerimjöl) ab kvarn i södra och mellersta Sverige var under augusti månad omkring 56 kronor och under oktober månad alltså så högt som 45 kronor per 100 kg., och en närmare undersökning visar, att jämväl den stora bageriindustrien, kunnat så utnyttja sin ställning, att priset på det färdiga brödet endast i ringa mån sänkts jämsides med priset på den inhemska råvaran. Utan att ingå på några detaljerade siffror kan jag inskränka mig till att erinra om att priset på den svenska brödsäden för närvarande är omkring 30 procent högre än fredspriset före kriget, men går jag in i en bageributik här i Stockholm, så kostar ett s. k. franskt bröd numera 8 öre, medan det före kriget köptes för 2 öre eller, om det var riktigt stort, för 3 öre. Går jag vidare och räknar med den avans, som våra källarmästare lägga på, så befinnes att vi på kallare här i Stockholm få betala det nuvarande franska brödet med 10 öre. Före kriget fick man som bekant å restaurationslokalerna bröd gratis när man intog någon annan mat. Detta är endast ett exempel bland en mångfald andra på de ohållbara ekonomiska förhållanden, vari näringslivets förtröstning och kapitalmaktens koncentration bragt såväl de hårt arbetande producenterna som de svagt ställda konsumenterna här i landet.

Även den animaliska produktionen arbetar till följd av de utomor-

dentligt låga priserna och konkurrensen från länder med deprecierade valutor under ytterst tryckta förhållanden, på vilka jag icke här skall närmare ingå. Det bör endast sägas, att jämväl på detta område mellanhänderna, vilkas antal stadigt vuxit och vilkas ekonomiska situation trots det allmänna nödtillståndet är god och delvis utmärkt, nu liksom tillförene förmå tillgodogöra sig en högst betydande del av det värde på produkterna, som rätteligen bör delas mellan producenter och konsumenter.

Hj heller skall jag beröra den ytterst prekära ställning, vari landets sockerbetsodling kommer, därest icke vid innevarande riksdag åtgärder träffas, som säkerställa betodlingen i en viss för landets självförsörjning erforderlig utsträckning. Jag vet icke, om herr jordbruksministern ämnar taga något initiativ i denna vanskliga fråga, men även om herr jordbruksministern intager en mera passiv ställning vill jag uttala förhoppningen, att riksdagen dock skall bli i tillfälle att taga under omprövning åtgärder, som äsyfta att säkerställa sockerbetsodlingen, och att riksdagen skall beakta det verkliga riksintresse, som är förenat även med denna produktion och dess förädlingsindustri.

Jag vill tillägga endast några allmänna anmärkningar.

Det har försiggått en oerhörd omvälvning av förmögenhetsförhållandena inom vårt land under de senaste sex å sju åren. Industriarbetarklassens levnadsstandard höjdes icke under de första åren av kriget i proportion med den allmänna levnadsstandarden, men under de senaste åren togs skadan, såsom nyss omnämnts, igen. Gjorda besparingar hava säkerligen i denna stund förbrukats, och arbetareklassen lever som följd av krisen under tryckta, delvis olidliga förhållanden. Den stora breda medelklassen, jordbrukarna på landsbygden och småborgarna i städerna, träffas väl icke så hårt av den akuta arbetslösheten, men är mycket ekonomiskt försvagad och delvis ekonomiskt undergrävd. Trots dessa sorgliga förhållanden finnes i vårt land, liksom i andra nutida länder, ett ganska stort samhällsskikt, som har föga kännning av nöden. Den nya ekonomiska uppkomlingsklassen är även hos oss en typisk företeelse, fyllande de offentliga förlusteställena och våra dyra badorter, körande sönder landsvägarna med sina lyxbilar och anträffbar överallt i Europas storstäder. Har den nuvarande arbetareregeringen till fullo förstått, huru denna motsättning mellan nöd och rikedom inom samhället under dessa år skärpts, och är denna regering beredd att här vidtaga några åtgärder, som mildra och utjämna de förhållanden, som uppstått? Ätminstone hittills har föga förmärkts av uttalanden och åtgärder i denna riktning. Den stora landsbygdsbefolkningens berättigade intressen antydas icke i trontalet eller i statsverkspropositionen, stadsborgarnas lika litet, och alltjämt väntar man på de nödiga ingripandena mot hela det trustväsende och den koncentrerade finansmakt, som har den faktiska ledningen inom detta lands icke endast ekonomiska politik. Det skall bli av stort intresse att se, om regeringen är beredd att genast lägga fram trustlagstiftningskommitténs förslag till lag om vissa åtgärder beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar samt att ingripa mot den hejdlösa och okontrollerade storfinansens här i landet. Det gamla

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

fria svenska näringslivet — vårt jordbruk, vår industri, vårt hantverk och vår handel — ha här krav på en demokratisk regering, krav som äro i hög grad fosterländska och i bästa mening konservativa. Tidsläget kräver, att både den gamla storkapitalistiska konservatismen och den moderna urartade radikalismen trängas undan, och att plats beredes för en *radikal konservatism*, och denna politik måste uppbäras av de ur rasbiologisk synpunkt värdefullaste elementen här i landet, och det är lantbefolkningen, småborgarna i städerna och de högre stående skikten av industriarbetarklassen.

Och vilket är så målet för denna nya politik? Utländska diplomater försäkra visserligen på ett älskvärt sätt inför intervjuande tidningsmän, att svenska folket står på en hög fysisk och andlig standard, och säkerligen ha de också rätt, om man jämför vårt folk med många främmande nationer. Det måste icke desto mindre stå klart för oss själva, att det härskar trötthet och olust inom ganska stora kretsar av den svenska nationen i närvarande tid. Den ekonomiska krisen, reaktionen efter världskrigets skadliga andliga intryck och andra mera tillfälliga förhållanden förklara visserligen till en del denna omständighet. Men dessa olika förklaringsgrunder äro icke tillfyllest. Man får nog härtill lägga ett mera permanent försvagande av vår nationella viljekraft och våra strävanden att bli något stort och betydande i världen som nation betraktade. Med glädje kunna vi konstatera det erkännande, som svenskt arbete på näringslivets område möter utomlands, och vi äro även som jag tror med rätta uppskattade för vår medkänsla med andra folks lidanden och för det barnhärtighetsverk, som vi efter måttet av våra krafter söka att på skilda håll utföra. Denna sida av svenska folknaturen är lycklig i dessa fruktansvärda tider i världen, och vi lära kunna därmed göra en viss insats i det allmänna världsarbetet för en bättre förståelse mellan nationerna och för ett bättre världssamfund. Emellertid räcker det icke med sådana nationella egenskaper, om man verkligen skall kunna utträta något bestående och betydelsefullt. Det fordras härtill ytterligare en verklig mobilisering av hela den svenska folkkraften för svenska mål och svenska gärningar i världen. Och denna "mobiliseringsorder" skulle man gärna ha väntat från en regering med den folkliga och energiska karaktär, som den nuvarande har. Dess värre måste det emellertid sägas, att mycket brister på dessa punkter. Det är, som om en älmän blodförlust med bestående svaghetstillstånd vållats genom det gångna halvseklets våldsamma utvandring till Förenta staterna samt genom den överindustrialisering, som övergått vårt land under samma tid. Emigrationstiden är numera i stort sett till ända, vad det stora landet i väster beträffar, och vi befinna oss nu i en icke blott ekonomisk utan även nationell kris, vars utgång kanske är livsavgörande för hela vårt folks framtid. Därav hjärtat fullt är, därav talar munnen, säger ett gammalt ordspråk. Men jag skall från denna talarstol underlåta att följa det tänkespråket och underlåta att tala om det, varav hjärtat hos svenska nationalisterna är mest fullt i denna tid. Vi hava utan att kraftigare reagera lidit nationella nederlag, vi hava icke

klart för oss betydelsen av våra anknytningar till svenska folkelement utom vårt lands gränser, vi veta faktiskt icke, med vilka blickar och förhoppningar åtskilliga främmande folkslag se upp till Sverige och svenskarna. Jag talade häromåret med en liten småbonde i en avlägsen trakt i Europa och frågade honom, vilka svenska män, som han kände. Hans svar var, att han kände tre svenskar, nämligen herr Carl XII, herr Svalöf och herr Branting. Jag vill icke närmare uttala mig om detta svar, men endast säga, att liksom den förste av de tre herrarna gjorde svenska namnet ryktbart under århundraden framåt i stora delar av Europa och den andre av de båda herrarna är en institution, varifrån världens bästa utsäde hämtas till alla världsdelar, så ville man gärna tro och hoppas, att den tredje av de stora männen också i sitt internationella arbete företrädde icke allenast vissa stora och betydelsefulla samhällslagers synpunkter och intressen och vissa stora och höga rättsidéer, utan även något av det specifikt svenska, som det är vår skyldighet att sätta in på alla håll, där det behövs, och som alltjämt har kvar något av den kraft att skapa, att leda och att beundras, som utmärkte våra gärningar under storhetstider i forna århundraden.

Ännu viktigare än dagens aktuella bekymmer är att genom ett tålmodigt arbete på svenska folkets fysiska och andliga pånyttfödelse skapa förutsättningarna för en ny svensk kraftutveckling utåt. Härtill fordras ett samarbete mellan alla folkklasser och mellan alla krafter, som instinktivt känna vikten av detta mål, och som den oförfärlige optimisten, som jag alltjämt är, hoppas jag, trots alla desillusioner, att denna svenska folkkraft ändå till sist skall samla sig och göra en stor gärning. Vid detta tillfälle vill jag uttala den förväntan, att den nu samlade riksdagen, som i hög grad fått sitt arbetsprogram bestämt av den nuvarande regeringens vilja och intentioner, skall stärka och icke försvaga den optimistiska tro, om vilken jag nu talat.

Herr M ö l l e r : Det kan icke hjälpas, om jag i mitt anförande återkommer till vissa punkter, som redan polemiskt behandlats i finansministerns anförande gent emot herr Trygger, ty med all aktning för den siste ärade talarens nationella deklamationer får jag erkänna, att ifråga om analysen och penetreringen av vissa av de problem, som nu närmast varit föremål för riksdagens remissdebatt, sätter jag större värde på herr Tryggers anförande än på professor Wohllins. Ty visserligen äro de varandra jämförelsevis lika i sina allmänna slutsatser, men nog tycker jag åtminstone, att herr Trygger lyckades prestera en från hans utgångspunkt väsentligt bättre och kraftigare motivering för sin uppfattning än herr Wohlin. Jag bara erinrar om den sista delen av herr Wohllins tal, när han högljutt talade om den "pånyttfödelse" han hoppades på inom svenska nationen, sedan han tidigare framhållit nödvändigheten av löned-sättningar för industriarbetarna — han gjorde åtminstone icke någon reservation gent emot arbetsgivarnes yrkanden på löned-sättningar. — Men arbetsgivareyrkandena avse att pressa ned — ja jag gör mig ej

*Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)*

Statsverks-
proposi-
tionen m. m.
(Forts.)

skyldig till någon överdrift om jag säger — omkring 30, kanske till och med 35 procent av landets befolkning till en nivå, långt under 1914 års, och därmed skapa en röta inom nationen, som blir mycket, mycket svår att åter komma ifrån, hur mycket professor Wohlin än försäkrar oss, att den bondehär, för vilken han står i spetsen, skall kunna bota det onda, som på sådant sätt skulle åstadkommas.

Därefter återgår jag, som sagt, till herr Tryggers anförande, dels därför att man icke kan komma ifrån de ekonomiska problem, som nu taga sig ett starkt uttryck i den utbredda arbetslösheten, och dels därför att de ekonomiska problemen enligt sakens natur måste dominera en överläggning sådan som denna. Jag vill då tillåta mig att understryka herr finansministerns yttrande, att nog var herr Tryggers framställning, även om man är villig giva den från dess egna utgångspunkter ett ganska högt betyg, i mycket hög grad ensidig. Det är kanske något farligt att om sig själv avgiva det vittnesbördet, att man lyckats, såsom herr Trygger ansåg *sig* i motsats till finansministern ha gjort, att finna såväl orsaken till den nuvarande krisen som också botemedlet mot densamma.

Vi befinna oss uppenbarligen uti en i hög grad paradoxal situation. Jag skulle vilja be kammarens ledamöter att åtminstone ett ögonblick tänka på det egendomliga förhållandet, att världen är full av människor, som ingenting hellre vilja än utföra ett samhällsnyttigt arbete. *Men det finnes ingen användning för dem.* Om man frågar sig, huru det kan komma sig, att det icke finnes användning för dem i en normal produktion, borde svaret bliva, att de behövas icke. Alla behov, som människorna ha, täckas tillräckligt av dem, som befinna sig i arbete, och alla de andra äro följaktligen *överflödiga*. Men vi veta ju allesammans, att *sanningen är den rakt motsatta*, att det finnes miljoner människor i vår världsdal, som, huru de än vrida och vända och spara på slanten, icke kunna tillfredsställa även de oundgängliga normala mänskliga livsbehoven. Det finnes säkerligen icke något tvivel om att behoven hos hundratusentals i vårt land i denna stund äro svårare att tillfredsställa än de voro för ett år sedan. Det finnes arbetskraft i överflöd, som om den togs i anspråk, skulle kunna åstadkomma den nödvändiga behovstäckningen, men det finnes ingen som tager den i anspråk. De arbetslösa få ju vara tacksamma för alla de moderna hänvisningarna till den *individuella företagsamhetens* förmåga att bota allt ont på jorden. Men jag tror också, att vi måste konstatera, att dessa stackars människors individuella, privata företagsamhet knappast kunde hjälpa dem ett dugg, ty skulle den taga sig ett sådant uttryck, som vore det enda möjliga för dem — de sakna produktionsmedel och sakna all kapitaltillgång — skulle de naturligtvis hamna på ett ställe, dit ingen önskar dem. Jag vill icke säga, att jag inför kammaren eller kanske ens inför mig själv kan fullt redogöra för eller gå ända ned till botten av de orsaker, som skapa den nuvarande krisen, men jag är dock för min del övertygad om, att *just i skilsmässan* mellan de människor, som skola sysselsätta sig i vår produktion, och de produk-

tionsmedel, som finnas, denna skilsmässa som den privata kapitalismen i grund genomfört, just däri är det, som vi ha att söka den slutliga orsaken till det eländiga tillstånd, i vilket hela Europa och även vårt land befinner sig. Jag tror, att de sekundära orsakerna ligga närmast i nuvarande internationella förhållanden. Jag är också därför för min del icke, såsom åtskilliga talare här, benägen att tro, att vi kunna i Sverige liksom sätta upp ett särskilt recept för *vårt* näringsliv och *vår* produktions återuppbyggande, vilket skulle medföra några nämnvärda resultat, utan att grunden för det svenska näringslivets återuppbyggande är klart densamma som för hela det europeiska näringslivets återuppbyggande, d. v. s. att en förnyelse kan komma till stånd endast genom internationella överenskommelser, som undanröja de skadliga verkningarna närmast av de freder, som slötos särskilt i Versailles och Saint Germain. Men naturligtvis ha dessa freder sin grund i kriget, och yttersta orsaken till det nu rådande tillståndet är sålunda den fruktansvärda förstörelse, som under kriget övergick världen.

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

Det recept, som blivit här framställt, förefaller mig då vara ytterst tvivelaktigt. När herr Trygger nämnde, att han hade reda på botemedlet, och förebrådde finansministern, att han tydligen icke kände till det, väntade jag mig att han skulle framställa detta botemedel såsom bestående av två olika åtgärder, nämligen dels den gamla och välkända, som heter *tullar* för att i möjligaste mån utestänga den utländska konkurrensen, och dels den, som han verkligen nämnde, nämligen *lönedesättningar*. Jag vill här med tillfredsställelse konstatera, att herr Trygger underlät att gå in på tullspörsmålet — jag kan icke tro, att han gjorde det av glömska — utan det måtte vara på grund därav, att han lärt sig bättre sedan förra riksdagen. Jag hänvisar till hans försäkran, att han hade förmåga att lära. Han hoppades ju att vi även skulle hava den förmågan. Jag antager alltså, att han icke längre tror, att vi kunna klara vårt näringsliv därigenom, att vi resa så höga tullmurar som möjligt gent emot andra länder.

Sedan herr Trygger således släppt tullsystemet och dess påbyggnader, har han endast kvar den andra punkten, nämligen lönedesättningen. Nu är det på det sättet, att i vårt land har det redan genomförts för industriarbetareklassen ganska betydande lönedesättningar så gott som över lag. Men vi ha icke kunnat förmärka, att därigenom arbetslösheten avtagit. Det finnes en mycket stor industri i vårt land, där arbetsgivarnas lönepolitik gjorde, att inga avtal kunde slutas. Det är järn- och stålverksindustrin, järnbruken. Arbetsgifvarne ha där dekreterat, att lönerna skulle nedsättas med mellan 30 och 40 procent. Det är, såvitt jag vet, den allvarligaste lönedesättning, som skett i vårt land. Ha herrarna emellertid förmärkt någon större uppblomstring inom vår järnbruksindustri efter dessa lönedesättningar, som här äro räknade, endast fram till den 1 oktober? Jag har hämtat mina uppgifter från samma översikt av det allmänna ekonomiska läget, som utgjorde källan för herr Wohlin på en annan punkt. Lönedesättningen vid järnbruken

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

var således redan den 1 oktober mellan 30 och 40 procent, en löne-
reduktion som uppenbarligen *sänkt den gamla realavlönningen* högst väsent-
ligt. Men, som sagt, finnes någon i landet, som märkt, att situationen
på arbetsmarknaden för de arbetslösa därigenom nämnvärt förändrats
till det bättre? Jag tror, att vi kunna konstatera, att inom den ifråga-
varande industrien råder en arbetslöshet, fullt jämförlig med den på de
alla flesta andra områden i vårt land.

Nu är, såsom sagt, lönenedsättningar receptet, och herr Trygger
förklarar också, att vi borde säga till arbetarne — vi socialdemokrater —
att utan att lönerna gå ned — det är det, som sänker produktionskost-
naderna framför allt annat — blir det möjligt att återställa vår arbets-
marknad och komma ur det kaos, i vilket vi leva. Jag har redan nämnt
att vissa lönenedsättningar redan äro accepterade. Och det är ett faktum,
att från den svenska arbetarrörelsens sida gång på gång med största
eftertryck förklarats, att man är medveten om, att lönenedsättningar
kunna bli nödvändiga, men naturligtvis med den reservationen de få
icke skäras till huru som helst. De få icke utan vidare driva ned den
svenska arbetarklassen i en proletarisering, som icke behöves för pro-
duktionens återvaktande.

Det är självklart, att de skarpa strider, som på denna punkt uppstå
mellan arbetarne och kapitalistintresset, grunda sig framför allt därpå, att
det icke varit möjligt för den svenska arbetarklassen att få *något som
helst förtroende* för de svenska arbetsgivarnas vilja att giva arbetarna
vad som kan givas. Tvärtom säga sig de svenska arbetarna, efter en
30 å 40 års erfarenhet av denna kamp, att *kunna* arbetsgivarna begagna
sig av konjunkturerna, kunna de på något sätt, vid något tillfälle pressa
arbetarna ned under, ofta långt under det, som situationen verkligen
bjuder, tveka de icke ett ögonblick att också göra det. Under sådana
förhållanden är det självklart, att även om man anser vissa lönereduktioner
nödvändiga, man ingalunda anser, att de lönenedsättningar arbetsgivarna
kräva träffat det riktiga eller äro på något sätt behöfliga. Jag vill ställa
följande fråga till herrarna: när man vet, att uti det sista avtalsförslaget,
som framlades av de svenska arbetsgivarna, då den stora uppgörelsen
skulle ske omkring den 1 januari, ingick krav på en reducering med 50
å 60 procent (47 procent inom verkstadsindustrien med flera industrier),
när man sett detta, tycker ni då det är att undra på, om förtroendet
för arbetsgivarnes goda vilja att också hjälpa till i det svåra nödläget
totalt försvunnit? Så åstadkommes de svårartade konflikter, som man utan
tvivel alltjämt har att motse.

Nej, i själva verket är det nog så, att man har full rätt *att säga till
herr Trygger*, att om *han* förstode *sin* uppgift i det svenska samhällslivet
lika bra som socialdemokraterna *göra*, då skulle han icke ensidigt vända
sig mot de svenska arbetarna och reda ut för dem, huru nödvändigt det
är att påtaga sig lönenedsättningar, utan då skulle han, liksom vi gjort
gent emot de våra, vända sig till de sina, nämligen de svenska kapi-
talisterna, och lika allvarligt giva dem det råd, som nu finansministern

blev ensam om att lämna, nämligen att skriva ned sina pretentioner på att utfå orimliga profiter ur det svenska näringslivet.

Herr Wohlin gjorde ju en lång, och — jag är övertygad därom — mycket sannfärdig framställning av kvarntrustens bravader gentemot svenska bondeklassen, då den med begagnande av spekulationsmöjligheter — skapade bl. a. av de gliditullar, vars varma anhängare han själv i fjol var — och konjunkturer uppenbart skinnade den svenska bondeklassen. Hade han mer sinne för livets realiteter, skulle han nog kunna begripa, att kapitalistintresset icke är bättre utan snarare värre i sitt förhållande till de massor av folket, vilka såsom arbetare äro anställda i kapitalismens och i den svenska industriens tjänst. Då skulle han heller icke utan reservation understryka nödvändigheten av att gå lönenedsättningskravet till mötes eller ens önskvärdheten av att dessa lönenedsättningskrav bli tillmötesgångna.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid denna sak, men jag har velat hänvisa till vissa realiteter, som blivit i allt för hög grad undanskjutna under denna remissdebatt, och jag upprepar att i själva verket bli de strider, de motsättningar, som vi varje dag bevittna inom samhället, aldrig möjliga att övervinna, så länge icke alla goda krafter förena sig om att söka åstadkomma ett produktionssystem, vars verkliga motor icke längre är vissa ägares av produktionen profitintresse, utan vars verkliga motor är nödvändigheten att täcka normala mänskliga behov. Det är sant, att vi icke drömma om, att man just nu skall kunna förena alla landets krafter till direkt och omedelbart arbete för det målet. Vi veta väl att detta mål icke kan uppnås utan en synnerligen långvarig process. Alla operativa ingrepp i produktionssystemet och näringslivet äro vanskliga och farliga och medföra ofta större bekymmer än dem man därmed vill övervinna. Men en inkoppling av utvecklingen på nämnda linje måste ske för att nå det mål, som, såvitt jag förstår, alla människor måste önska.

Jag skall i detta sammanhang konstatera det beröm, som herr Carl Gustaf Ekman gav budgeten, då han slog fast, att denna budget var en "småborgerlig" budget och icke präglades av den socialistiska utveckling, som denna regering skulle gynna. Ja, hade herr Carl Gustaf Ekman något bättre satt sig in i huru socialdemokraterna tänka sig övergången från en ohejdad privatkapitalism till en ny samhällsform, ett nytt produktionssystem, skulle han ha förstått, att jag uppfattar hans ord såsom ett beröm. Jag är övertygad om att varje räknande med *realiteter*, med de fakta som finnas, för socialdemokraterna är lika viktigt som för andra. Då man säger, att de visat sig förstå detta och handla därefter, så blir det ingenting annat än ett beröm.

Jag skall icke gå in på herr Carl Gustaf Ekmans anmärkning mot den socialistiska politiken för dess överensstämmelse med det socialistiska programmet. Jag vill endast påpeka för honom, att om socialdemokraterna anse sig kunna acceptera ökad skatt på tobak och sprit, beror det på att dessa varor räknas och alltid hava räknats till lyxvaror och icke

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

falla in under *den* indirekta beskattning, mot vilken socialdemokraterna — det borde herr Carl Gustaf Ekman väl veta — alltid ha vänt sig och, jag är övertygad därom, alltid komma att vända sig. Det är enligt min mening alls icke riktigt, knappast klokt att försöka sig på en advokatorisk tolkning av valprogrammet för att konstatera en klyfta mellan detta om gärningarna, som i verkligheten icke finnes. Herr Carl Gustaf Ekman har i sin motivering uttalat sig, jag vet icke om emot tobaksskatten, men i alla fall mot spritskatten — och det är enligt min mening all aktning värt — men jag vill fråga herrarna, i vilken sinnesstämning denna kammare skulle ha befunnit sig — det har ju även klagats över att man tager kapitaltillgångarna i anspråk — om icke dessa lyxskatter hade varit och om icke kapitaltillgångarna tagits i anspråk, utan den socialdemokratiska finansministern i stället kommit med en budget, fylld av inkomst- och förmögenhetsskatter? Jag skulle vilja fråga herrarna, i vilken stämning ni tro, att kammaren då skulle ha befunnit sig? Jag undrar, vad herr Trygger då skulle haft att säga och herr Wohlin också för övrigt, och jag är ingalunda säker på, att herr Carl Gustaf Ekman med någon slags förtjusning skulle hälsat en sådan budget. Vi veta alla, att för dessa övergångsår man hela tiden haft för avsikt att söka lösa problemet ungefär på det sätt, som herr Thorsson gjort. Om det sedan kommer en konflikt i fråga, huruvida man skall ha kaffe- och spritskatterna, så är det ju mer en smaksak än en principiell fråga.

Herr Trygger förklarade åter, att vi måste avskaffa lagen om 8-timmarsarbetsdag. Han anser detta vara så viktigt, att han säger: jag ämnar begagna varje tillfälle för att angripa denna lag.

Jag skall i dag icke giva mig in på något försvar för denna lag, det är många gånger gjort i denna kammare med den största grundlighet, men de argument, som vi anfört till förmån för lagen om 8-timmars dag, hava aldrig blivit vederlagda och kunna, enligt min övertygelse, heller icke vederläggas, och så länge de argumenten icke kunna vederläggas, finnes icke anledning för oss att ändra ståndpunkt till denna lag. Jag upprepar såsom sagt, att jag är övertygad, att dessa argument icke kunna vederläggas, och därför tror jag, att vi med lugnt samvete och säker tro på framtiden kunna säga, att på denna punkt komma vi "*aldrig*" att ändra vår uppfattning.

Jag skall för min del icke giva mig in på någon granskning av den framlagda budgeten. Jag vill beträffande densamma endast konstatera, att de anmärkningar, som riktats mot den socialdemokratiska finansministerns budget, äro, så vitt åtminstone jag kan fatta, av mycket, mycket underordnad vikt och kunna icke på något sätt bestämma det totalomdöme man bör giva om den upprättande budgeten. För min del tror jag, att det omdömet måste bli för herr Thorsson mycket tillfredsställande; detta har man ju i pressdiskussionen och även under debatten här i stort sett givit uttryck åt.

Och jag skall för övrigt som min enkla mening endast be att få tillkännagiva, att jag tror, att i en situation som den nuvarande, då man

anser, att 140,000 arbetare gå arbetslösa, och då följaktligen hela situationen skulle kunna inbjuda till mycket våldsamt oro, landet kan skatta sig mycket lyckligt, när i dess regering sitta män, som både på grund av hjärtelaget och på grund av förnufts-käl veta, att deras första plikt i denna situation är att se till, att, där nöd finnes, den lindras, och att man åtminstone icke belastar dessa arbetslöshetens offer även med olyckan av en hård och brutal behandling från samhällets sida. Ty därigenom att man hjälper de arbetslösa så långt resurserna över huvud taget det medgiva och de arbetslösa så att säga själva känna för den regering, som sitter, en tillit, att de skola bliva hjälpta så långt resurserna räcka, därigenom skapas en stämning, som åtminstone icke blir mer bitter än den behöver vara, och sålunda bliva, det är åtminstone min uppfattning, land och folk bäst gagnade.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Herr Stendahl: Herr greve och talman! De två sista talarna ha något berört föregående riksdagsbeslut beträffande glidttullar på spannmål och mjöl. Saken är så pass intressant, att även jag skall sysselsätta mig med den och särskilt de konsekvenser, vartill riksdagens beslut har fört. Jag har låtit utarbета en jämförande pristabell för spannmål och mjöl för åren 1913 och 1921. Av tabellen framgår att börja med med all möjlig tydlighet, att detaljisterna i Stockholm, vilka år 1913 nöjde sig med en procentuell avance av cirka 12 procent på det försålda mjölet, år 1921 höjt denna vinstmarginal från 12 procent till ungefär 21 procent. Denna vinstmarginal sänktes under de två sista månaderna samma år från sagda 21 procent till cirka 18 procent. Såsom köpman har jag haft tillfälle att se, under vilka svåra förhållanden största delen av Sveriges handel och industri arbetar, och det ger mig särskild anledning att ifrågasätta, huruvida icke en återgång från detaljisternas sida till den år 1913 tillämpade vinstmarginalen å mjöl vore mycket befogad. När riksdagen förra året fattade sitt beslut i detta ärende, utgick man naturligtvis från en normal spannmålsskörd. Som kammaren vet blev resultatet i stället en oanad god skörd — en ren rekordskörd. Resultatet blev att överproduktion inträffade, produktionen översteg konsumtionen, priserna sjönko hastigt, och detta sakförhållande förbättrades icke därutav, att uppköparna av produktionen, kvarnarna, voro mycket starkt kartellerade. Det fanns ingen hjälp. Priserna gingo mycket snabbt nedåt. För de motdrag, som eventuellt kunnat användas från producenternas sida, antingen export i större utsträckning eller lagring av större kvantiteter svensk spannmål för längre tid, voro varken producenterna beredda eller marknaden inrättad, och de kommo sålunda icke till användning.

Kvarnarna togo emellertid ut det fulla tullskyddet å mjöl, d. v. s. 11 kronor 25 öre per hundra kilogram, men utav detta tullskydd kom producenterna tillgodo knappast 1 krona per hundra kilogram. Nu torde alla vara eniga om, att när det föregående årets riksdagsmajoritet, vilken jag för övrigt icke tillhörde, beslutade glidttullar, avsåg den att säker-

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

ställa spannmålsproduktionen här i landet. Det var meningen att giva producenterna ett skydd, och man avsåg för kvarnarnas räkning endast ett mindre industriskydd. Det torde sålunda vara klart, att här på fullt lagligt, men ändå, såvitt jag förstår, oriktigt sätt ett för producenterna avsett tullskydd nästan uteslutande hamnat i oriktiga fickor. Under sådana förhållanden torde frågan: Vad gör regeringen? vara fullt befogad. När den föregående regeringen märkte, att prisnivån skulle stiga hastigare, än regeringen tänkt sig, uppsköt regeringen det fulla ikraftträdandet av lagen om glidtullar på ett par månader och fördröjde därigenom motsvarande tid prisstegringen. När samma regering äntligen kom underfund med, att tullskyddet på spannmål skulle gå upp till över 10 kronor, maximerade regeringen tullen till 7 kronor 20 öre.

Vad gör den nuvarande? Efter sin tillkomst funderade den på ärendet några månader, och i medio av december förra året skickade regeringen på remiss till tull- och traktatkommittén vissa med denna fråga sammanhängande saker, och, såvitt jag vet, ligger den remissen ännu oavgjord hos tull- och traktatkommittén. Vill den nuvarande regeringen icke bidraga till brödfödans förbilligande, icke bidraga till förhindrande av att ett för producenterna avsett tullskydd hamnar i oriktiga fickor, så torde den inslagna vägen av remiss och divisionsansvar vara den riktiga. Vill regeringen däremot bidraga till brödets förbilligande och förhindra, att en för producenterna avsedd tull hamnar i fickorna på kvarnringens medlemmar, då torde beslut under eget ansvar och snabb handling vara nödvändiga.

Detta om vårt dagliga bröd! Nu något om drickat.

Vid föregående års dechargedebatt hade jag tillfälle att något yttra mig över Vin- och spritcentralen och dess likviditet. Min uppfattning motsades den gången ganska skarpt av flera av kammarens ärade ledamöter. Sedan den debatten har emellertid åtskilligt inträffat, vilket torde göra det fullt befogat att här åter taga upp diskussionen. Vid ifrågasvarande tillfälle hade man endast tillgång till styrelsens och revisorernas berättelse för Vin- och spritcentralen. Däremot icke motsvarande berättelser för detta bolags alla dotterbolag. De finnas emellertid nu. Jag tillät mig, som sagt, vid föregående tillfälle, då denna fråga var uppe, framhålla, att moderbolaget, Vin- och spritcentralen, med ett aktiekapital på 20 miljoner och med skulder därutöver på över 57 miljoner kronor, mot vilka svarade likvida tillgångar av endast ungefär 2 miljoner kronor i bank- och kassatillgodohavanden samt drygt 7 miljoner kronor i konkurantfordringar hos landets olika systembolag, knappast kunde anses ha en likvidställning. Jag skall nu gå ett steg längre och göra en belysande sammanställning av moderbolagets och dess dotterbolags ställning. För att icke senare bliva beskylld för att komma med ovederhäftiga uppgifter, kommer jag uteslutande begagna mig av uppgifter, som kunna återfinnas i Vin- och spritcentralens och dess dotterbolags egna bokslut, sådana som de återgivas i de av dem själva avgivna berättelserna. Med en fordran hos dotterbolagen på c:a 4,758,000 kronor har moderbolaget, Vin- och

spritcentralen, låtit sina båda dotterbolag, firmorna Cederlund och Grönstedt & C:o, teckna borgen för Vin- och spritcentralen på tillsammans 4 miljoner kronor. Firman Cederlund har dessutom fått nöjet att teckna en borgen för firman Grönstedt & C:o för en halv miljon kronor, och firman Grönstedt & C:o å sin sida har förutom en borgen för Vin- och spritcentralen å 4 miljoner kronor ytterligare tecknat borgen på 1,600,000 kronor, för vilken eller vilka firmor finnes icke angivet i styrelseberättelsen. Utöver dessa borgensförbindelser är det anmärkningsvärt, att Vin- och spritcentralen, som redovisar aktieinnehavet i Carnegie & C:o med ett belopp av 12,989,600 kronor, samtidigt hos Carnegie & C:o upptagit ett lån på icke mindre än 11,650,000 kronor. Det finnes något i det kommersiella livet, som kallas för växelrytteri. Det står icke högt i kurs hos seriöst folk. Jag vill icke påstå, att vad Vin- och spritcentralen här låtit komma sig till last är växelrytteri, men nog tycker jag, att förfarandet har visst tycke med rytteri av allra lättaste och enklaste slag.

Beträffande lager redovisar Vin- och spritcentralen ett lager på c:a 29,477,000 kronor. Om vi gå till dotterbolagen, finna vi, att A.-B. Karlshammns punsch har ett lager på 1,212,000 kronor, firman Cederlund ett lager på 2,672,000 kronor, Grönstedt & C:o ett lager på 7,167,000 kronor och Tegnér & Wilcken ett lager på 9,654,000 kronor, ett lagerbestånd för concernen den sista dec. 1920 på icke mindre än 50,182,000 kronor plus eventuellt gjorda ännu ej likviderade köp. Det finnes väl ändå icke någon i denna kammare, som icke har åtminstone en svag aning om, att ingen firma den sista december 1920 ostraffat kunde tillåta sig att hålla lager på över 50 miljoner kronor, det må vara vilka varor som helst och med hur stor omsättning som helst. Concernens likviditet blev givetvis icke bättre därigenom att bolaget, sedan den av mig något granskade styrelseberättelsen utgavs, har fortsatt sitt mycket berömda magasinsbyggande här i Stockholm, ett arrangemang, som, enligt den erfarenhet jag har av dylika byggnader, knappast torde draga en kostnad under 6 miljoner kronor, mycket lätt väsentligen mera.

Att bolagets likviditet, som jag tillåtit mig påpeka för ungefär ett halvt år sedan, icke är särskilt god, torde vara till fullo bevisat därigenom att den del av bolagets handelsvinst för år 1920, vilken skulle tillfalla staten med 5 miljoner kronor, först så sent som den 16 december 1921 inbetaltes till statskassan. Man torde ha rätt att fråga sig: när bolaget, som hade att betala 5 miljoner kronor av 1920 års vinst, måste taga i anspråk hela den eventuella vinsten av 1921 års rörelse, när kan man då ha att förvänta de 10 miljoner kronor, till vilket belopp statens andel i bolagets handelsvinst för år 1921 uppgår? Skola vi få vänta med det till den 16 december 1922? Få vi det tidigare, delvis eller få vi det icke alls?

Det som särskilt gjort, att jag tagit upp denna fråga, är, att en kungl. kommitté — jag tror, att den kallas för sprithandelssakkunniga — har avgivit sitt yttrande, och det går i huvudsak ut på, att staten till Vin- och spritcentralen skulle överlämna ett fullständigt monopol på vin- och sprit-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

handeln i Sverige. Man har inom de sakkunniga haft en svag uppfattning av, att concernen på det sätt, som den är konstruerad, med en massa underbolag kanske icke vore så värst riktig, och man har ifrågasatt, att vissa av de större dotterbolagen såsom Carnegie, Astra och Grand hôtel skulle likvidera och "snarast, där så ske kan utan avsevärd förlust", uppgå i moderbolaget. Kontrollstyrelsen har varit något försiktigare. Den säger, att samtliga dotterbolagen borde snarast möjligt likvidera. Den senare uppfattningen är, såsom jag ser saken, att föredraga, men när man har med Vin- och spritcentralen och dess ledare att göra och med den erfarenhet, som staten i alla fall fått av samarbetet med ifrågasvarande firma, torde det kunna ifrågasättas, huruvida orden "snarast" och "om så ske kan utan avsevärd förlust" över huvud taget representera något som helst villkor, någon som helst trygghet för statsverket. I detta samband skall jag be att få påpeka, så att det icke här behöver sägas från annat håll, att firman Cederlund har trätt i likvidation. Jag har nu den uppfattningen, att om staten gör ett monopol, så är det därför att staten i det fallet anser, att den bör ha överinseende över en rörelse, men den kanske allra viktigaste drivfjädern torde vara, att staten vill ha inkomst av ifrågasvarande monopol. Hur förhåller det sig då med vinstmöjligheterna och utsikterna till den, om man skulle följa de sakkunnigas anvisning? Som vi veta, har Vin- och spritcentralen av 1920 års handelsvinst till staten inbetalt 5 miljoner kronor. Om vi gå till den av Vin- och spritcentralen själv utgivna omsättningsstatistiken, räknad i liter, som också återfinnes i dess berättelse, så finna vi, att den under år 1920 hade en omsättning av i runt tal 45 miljoner liter. Staten har fått ungefär 11 öre pr liter i handelsvinst för 1920. Litet var av de närvarande har väl en aning om, vad vi fått betala per liter i genomsnitt för dessa 45 miljoner liter. Det skulle vara roligt om de närvarande med sin personliga kännedom om vad en liter kostar ville taga reda på den procentuella handelsvinst, staten fått. När man känner till marginalen mellan Vin- och spritinköps- och försäljningspris har man rätt att fråga: vart hava penningarna tagit vägen? Lika mycket som jag är emot för höga handelsvinster, lika galet är det att under sken av att lämna handelsvinsten till staten, skaffa sig själv en fördel. Det är vad som här skett, och varpå man arbetar att det ytterligare skall ske. Ja, det vore mycket lockande att närmare gå in på och specificera bolagets olika förluster, men jag har en viss respekt för talmannen, och jag skall försöka att sköta mig så, att jag icke kommer i konflikt med talmansklubban. Konsekvensen av vad här är föreslaget av de sakkunniga — varom det påstås, att det redan skall vara en nästan avgjord sak, att regeringen skall komma att tillstyrka detsamma — skulle vara, att regeringen till ett enskilt bolag skulle överlämna ett monopol, för att detta bolag med de miljoner — nej, förlåt mig, det duger icke att räkna med sju- och åttaiffriga tal, utan vi måste räkna med åttasiffriga tal — med de tiotal miljoner, som genom monopol skulle inflyta i bolagets kassakistor, skulle i första hand vara berättigat att täcka alla förluster på sina mer eller mindre lyckade affärer

och endast hava skyldighet att, om det blir något överskott, till staten redovisa ett sådant överskott. Det förefaller mig ändå som om i dessa tider, när staten med ljus och lykta söker efter inkomster, den metoden vore en dålig metod, och jag undrar, om det icke vore fördelaktigare för staten att försöka, om något monopol å vin och sprit ovillkorligen skall genomföras, få till stånd ett nytt bolag, utrustat med nytt kapital, friska pengar, och sörja för att det bolaget får en ledning, som både begriper och har vilja att förtjäna och till statsverket inleverera penningar, *mycket* penningar!

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

Herr Winberg: Herr talman! Jag skall icke upptaga till någon behandling budgetens rent tekniska utformning. Det överlämnar jag till mera sakkunniga att göra. Jag begärde ordet för att framhålla några mera allmänna synpunkter beträffande det nu föreliggande läget, och även om jag därvidlag icke kan vare sig i likhet med professor Wohlin uppvakta finansministern med någon bukett av "Lantliga pensées" eller i likhet med herr Trygger utlova att ställa hjälptrupper till regeringens förfogande, så hindrar det icke, att jag kan intressera mig för en del aktuella spørsmål. Vad som nu närmast drager till sig hela intresset är givetvis förhållandet på det rent ekonomiska området, frågan om det produktiva arbetets återupptagande och framför allt åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande. Även jag skall något uppehålla mig vid den frågan, men innan jag gör det vill jag taga några minuter i anspråk för några erinringar beträffande den nuvarande allmänna politiska situationen. Jag har därvid alldeles särskild anledning att erinra om den påtagliga utveckling, som synes ha ägt rum med vissa ledamöter i denna kammare under de senare två åren. För två år sedan tillät jag mig nämligen vid behandlingen av en viss fråga framhålla, att såvitt icke kraftigt ingripande åtgärder vidtogos särskilt i fråga om att få förhållandena något förnuftigt ordnade på det ekonomiska området, vore det fara värt, att vi finge uppleva mer eller mindre katastrofala händelser inom den närmaste framtiden. Detta mitt uttalande uppkallade den gången herr Trygger och gav honom anledning att giva mig en rätt så kraftig reprimand. Han undanbad sig nämligen alla dylika svartmålningar eller hotelser från det håll jag representerade, ty det imponerade icke vare sig på honom eller någon annan. När samme herr Trygger, i egenskap av ålderspresident, öppnade denna riksdags förhandlingar, förklarade han, att för så vitt vi icke slå in på en annan politik, icke bara här i landet utan även i allmänhet, så riskera vi att föras in i ren anarki. I dag tillät han sig t. o. m. framhålla möjligheten av en fullständig statsbankrutt under vissa förhållanden. Det vill synas som om herr Trygger, efter det två år gått sedan 1920, icke allenast finner fullt berättigat att använda lika kraftiga uttryck rörande förhållandena, som jag använde då, utan t. o. m. betydligt skarpare. Skulle jag vara äregerig, skulle jag taga det som en upprättelse *in amplissima forma* för vad som förekom år 1920.

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

Jag skulle också vilja peka på ett par andra fall, där jag blivit överhövan sannspådd. Jag skulle kunna erinra om mitt uttalande rörande den s. k. ålandspolitiken, varom jag för länge sedan förklarade, att jag trodde icke, att den svenska utrikespolitiken skulle komma att skörda några lagrar av den, såsom den fördes från vår sida. Jag behöver icke tala om i dag, vem som fått rätt.

Jag har också redan från början tillåtit mig stämpla en sådan sammanlutning som nationernas förbund såsom varande egentligen den säkraste garantien för reaktionen och kapitalets konsolidering. Jag tror, att var och en, som vill vara ärlig, i dag måste medgiva, att erfarenheten även i det fallet givit mig fullkomligt rätt.

Jag skulle också vilja peka på en sak, som särskilt med hänsyn till den nuvarande situationen på det ekonomiska området är av intresse och som finansministern något snuddade vid i dag. Och det är den privatkapitalistiska offensiv, som med fullständig planmässighet och utgreningar åt alla områden har öppnats på sista tiden. Det är kanhända ganska förklarligt att så har skett, ty dels beror det väl därpå att man på det privatkapitalistiska området möjligen hyser några farhågor med anledning av de rent teoretiska utredningar, som för närvarande försiggå rörande socialisering av vissa rörelser inom vårt land, och dels torde det väl närmast stå i samband med den frammarsch av reaktionen, som för närvarande äger rum, och särskilt då med hänsyn till att man nu tror sig, genom att nedbringa arbetareklassen i ekonomisk misär, hava att möta mindre kraftigt motstånd ifrån det hållet mot den manipulation, som man nu för fram. Jag behöver icke gå in på ytterligare detaljer ifråga om denna privatkapitalistiska offensiv. Jag behöver bara erinra om, som också nu här har sagts, att man har fått det dithän, att det snart anses som en skam, ett brott nära nog, att vara anställd i ett statens företag, och det är så, som finansministern mycket riktigt framhöll i dag, att man vill göra gällande, att där är allting alldeles förfärligt ruttet.

Jag skulle vilja ytterligare understryka, vad finansministern därvidlag sade, nämligen att dessa privatkapitalismens förespråkare, som ändå i alla fall sitta i så pass sköra glashus, böra akta sig för att idka alltför mycken stenkastning, ty den, som något följt med förhållandena under de senare åren och framför allt under krisåren, vet, vilka fruktansvärda manipulationer som åstadkommit inom privatspekulationens och de privata affärernas områden och den skall sannerligen icke komma och vilja göra gällande, att osundhet endast finnes i de allmänna företagen och statens företag framför allt. Vare det långt ifrån mig att här vilja gå i bräschén för allt vad statsföretag och ledning för statsföretag heter, ty jag vet att därvidlag brister åtskilligt, men jag vill säga de herrar, särskilt ifrån högerhåll, som nu åstadkommit en så stark kritik emot statsföretagen under den senare tiden och som klaga på byråkratismen inom statsförvaltningen: vem är det egentligen, som skapat fram den form, under vilken våra statsföretag för närvarande arbeta? Är det icke vår gamla ärevördiga höger, och är det icke den, som egentligen bär skulden för de avarter, som numera i viss utsträckning förefinnas inom

denna förvaltning? Det är emellertid en betydande skillnad mellan att rikta en kritik emot dessa avarter och att, som man gjort under senare tiden, öppna en kampanj, som icke siktar på avarterna inom förvaltningen, utan endast siktar på företagen såsom *statsföretag*. Det bör, innan den trafiken får bedrivas alltför mycket, verkligen sägas ifrån, att så primitivt ser ändå icke folk i allmänhet, som något litet följer med den saken, utan man förstår väl avsikten med hela denna kampanj.

*Statsverks-
propositi-
onen n. n.
(Forts.)*

Jag vill också peka på en sak, som under senare tiden har förekommit i vårt land och som ger anledning att vid ett tillfälle som detta åtminstone snudda vid det, och det är en sak, som förekommit här i landet under föregående regerings egid och som satt som sin toppunkt den s. k. förräderiaffären. Jag vill icke ingå närmare på vad som förekom därvid i samband med domar och utvisning av politiskt misshagliga personer, utläningar, som vistades här i landet. Jag skulle endast vilja till den nuvarande regeringens allvarliga övervägande framhålla nödvändigheten av att se till, att den så ofta beprisade lagbundna friheten för medborgarna i vårt land icke i fortsättningen på samma sätt som hitintills kan äventyras, därigenom att polisens ställning har blivit sådan, att den fullständigt utgör en stat i staten.

Här gå vi och inbilla oss litet var, att så länge vi icke begå några förbrytelser, hava vi icke med polisen att göra, behöva icke riskera att bli anhållna eller tagna i förvar. Det är en fullkomligt felaktig uppfattning. Vilken som helst av oss, om vi ock vore så oskyldiga som det barn, som föddes i går, kan utan vidare bli anhållen och tagen i förvar av polisen under veckotal, utan att vare sig regeringen eller någon annan kan göra något åt den saken, och detta just på grund av den ställning som polisväsendet för närvarande i vårt land intager. Det är något, som står alldeles vid sidan av svensk rättsförfattning, åtminstone enligt de erfarenheter, som man under senare tiden har vunnit. Därvidlag bör det vara en uppgift för den nuvarande regeringen att se till, att något mera tryggande bestämmelser i detta avseende komma att fastställas, som åstadkomma, att polisväsendet såsom sådant blir inrymt i svensk lagstiftning och gränserna för dess befogenhet klart bli angivna. Ty på det sätt det nu gör sig gällande, är det en fara för samhällsfreden.

Ja, jag skulle också, innan jag går in på frågan om förhållandet på det ekonomiska området, verkligen vilja säga några ord med anledning av den parlamentariska övertro, som vi kanske litet var tidigare gjort oss skyldiga till och som man nog icke minst inom nuvarande regeringsparti gjort sig skyldig till. Detta har lett till sådana erfarenheter, att en hel del av den svenska arbetareklassen väl torde för närvarande hava svårt att förklara för sig, hur det är möjligt, att den just nu nödgas leva under så ohyggliga förhållanden, som den gör, oaktat man, enligt allt att döma, skulle hava kommit långt fram ifråga om den demokratiska utvecklingen. Jag berör detta, därför att det är en lärdom,

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

som är så pass viktig för framtiden, att det icke går an längre att alldeles förbise densamma.

Under gångna tider har man alltid uppmanat den svenska arbetareklassen att visa så pass mycken politisk vakenhet att den åtminstone deltog i de politiska valen, och man har förklarat, att om den gjorde det i tillräcklig utsträckning, skulle det bli möjligt att genomföra parlamentariska och politiska reformer, vilka såsom toppunkt hade regeringsmaktens erövrande. Då man komme dit, skulle det följa av sig självt, att man skulle genomföra en mer eller mindre grundlig omdaning av samhällsförhållandena. Ja, enligt uttalanden från rätt så auktoritativt håll på den sidan lära vi nu hava fått "så mycket demokrati här i landet som vi egentligen orka med" och som följd därav har man ansett, icke bara att det socialdemokratiska partiet kunde övertaga regeringsmakten, utan att till och med utvecklingen *tvunne* det att övertaga regeringsmakten. Jag skall icke ingå på frågan, huruvida det var taktiskt klokt att så utnyttja arbetareklassens ställning. Jag konstaterar endast fakta. Då frågar man sig: under vilka förhållanden leva vi då under denna första socialdemokratiska regering? Motsvara dessa förhållanden i någon mån, vad arbetarna i allmänhet tänkte sig, när de en gång skulle komma så långt? Naturligtvis skall det icke ett ögonblick falla mig in att göra gällande, att dessa förhållanden äro så svåra, *därför* att vi hava en socialdemokratisk regering, men endast den omständigheten, att man konstaterar, att det är så, *i trots av* att vi hava denna socialdemokratiska regering, visar i alla fall, i vilken utsträckning vi ändå hava felbedömt en hel del förhållanden här.

Det är icke så, att det är den s. k. formaldemokratiens erövrande, som är huvudsaken. Det hjälper icke med mer eller mindre vittgående politiska eller parlamentariska reformer, så länge som privatkapitalismen såsom sådan och dess innehavare i full utsträckning kunna diktera och fastställa de villkor, under vilka man skall leva på det rent ekonomiska området, alldeles speciellt beträffande arbetareklassen. Det är därför som vi måste mer och mer göra klart för oss, att det måste bli en kamp mellan de olika intressena på det ekonomiska området. Man löser icke dessa framspringande intressefrågor så lekande lätt, utan endast genom erövrandet av den ekonomiska makten kan det bli möjligt för arbetareklassen att i någon mån förverkliga det program, som den tidigare ställt upp, och som mången under senare tiden har menat skulle kunna ske, enbart om vi kunna erövrå den politiska makten, regeringsmakten. Det är dessa lärdomar, som för den svenska arbetareklassen liksom för arbetareklassen inom hela världen visserligen kommer att utgöra en fruktansvärd desillusion mot vad man tidigare tänkt sig händelseförloppet, men som dock äro nödvändiga att poängtera, för att man skall taga dessa lärdomar ad notam och inrätta sig därefter.

Jag sade förut, att jag icke skulle gå in på frågan, huruvida under sådana förhållanden det var klokt, att det socialdemokratiska partiet, arbetarepartiet, gick att övertaga regeringsmakten, i trots av att privatkapitalet fullständigt behärskar hela det ekonomiska livet och att därtill

kommer, att de borgerliga partierna i riksdagen föreskriva, vilken politik som där kan och kommer att få följas. Jag skall icke gå in på den frågan, huruvida det icke hade varit en starkare ställning och huruvida det icke hade varit möjligt att skaffa en bättre och större enighetsfront för arbetarnas uppträdande gentemot detta aggressiva kapital, försåvitt man ställt sig i den naturliga ställningen av opposition, som omständigheterna tills vidare anvisa. Detta är emellertid en sak, som det nuvarande regeringspartiet självt har att avgöra. Hänsyn bör dock därvidlag tagas därtill, huruvida man genom den eller den åtgärden ökar eller minskar arbetareklassens motståndskraft, rörelsefrihet och aktionsmöjligheter i den kamp, som nu i alla fall förestår och som vi äro mitt uppe i på det ekonomiska området. Är det så, att de dispositioner, som vidtagits, i någon mån förlama arbetareklassens ställning och hos den ingjuter misstro att kunna uppträda enig emot dess naturliga motståndare, är åtgärden icke att rekommendera från arbetarehåll.

Jag skulle emellertid vilja stanpa en liten stund vid förhållandet på det rent ekonomiska området och framför allt då vid åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande. Jag har visserligen icke i dag hört direkt uttalas, att man tycker, att det anslag, som socialministern nu kräver på sammanlagt 85 miljoner kronor för innevarande år, är alldeles för mycket, men nog har man kunnat utläsa vissa tankar hos en hel del talare, att de tycka, att det är väl högt tilltaget. Under sådana förhållanden kan det vara skäl i att göra vissa jämförelser beträffande arbetslöshetens utsträckning och vad som med tillgängliga medel kunnat göras emot det onda under den gångna tiden. Såvida icke minnet sviker mig, beräknade vi förra året vid denna tid de arbetslösas antal till omkring 50,000. Vid denna tidpunkt förra året ansgo vi omkring 40 miljoner kronor för arbetslöshetens bekämpande. För närvarande uppskattar socialministern de arbetslösas antal till 140,000, och jag tror sannerligen icke, att han överskattat antalet. Han konstaterar samtidigt i sin avgivna proposition, att med de medel, som anslogos av förra årets riksdag, icke ens hälften av de arbetslösa har kunnat beredas någon hjälp, vare sig i form av arbetslöshetsunderstöd eller i form av nödhjulsarbeten. Om förhållandena i fortsättningen komma att te sig i någon mån liknande de, som vi nu leva under, så är det icke svårt att räkna ut vad som behövs för att ungefär i samma utsträckning som hitintills hjälpa de arbetslösa, vartill kommer att man hitintills icke har kunnat hjälpa ens hälften av dem och att — vilket är alldeles riktigt, som socialministern framhåller i sin proposition — ju mera tiden går, ju längre de gå arbetslösa, desto mindre motståndskraft prestera de själva ifråga om rent personlig ekonomisk ställning. Under sådana förhållanden kan man säga, att det anslag, som nu begäres av socialministern, är så långt ifrån att i verkligheten åstadkomma någon effektiv hjälp, att det endast får betecknas såsom en droppe i havet. Det är befogat, och naturligtvis kommer man därmed att göra vad man kan, men för någon verklig hjälp i effektiv bemärkelse räcker icke detta anslag till. Därom kunna vi väl vara överens.

Statsverks-
propositionen
n. m. III.
(Forts.)

Det är emellertid en sak, som jag vill göra mig till tolk för i denna fråga, nämligen om *det sätt* på vilket anslagen skola användas. Jag har tidigare, samtidigt som jag pekade på vilket bevis för en fullständigt onaturlig samhällsordning det är, att arbetslöshet skall över huvud taget behöva förekomma i sådan omfattning som under nuvarande förhållanden, tillåtit mig säga, att det är ett mycket ineffektivt sätt att bekämpa förhållandena på det ekonomiska området genom att utbetala arbetslöshetsunderstöd. Men det är klart att, då det icke är möjligt att skaffa arbete, detta är den sista åtgärd man har att tillgripa, och då får man naturligtvis lov att taga den. Frågan är emellertid, hur man skall kunna åstadkomma det mest effektiva resultatet av de medel, som anslås för dessa ändamål. Jag måste säga mig, att i någon mån gäller beteckningen "ineffektiv" även en del av de nödhjälpsarbeten, som hava anordnats. Det kan vara sant, att huvudsaken är att skaffa arbete för de arbetslösa, men så ensidigt får man icke se saken. Rent nationalekonomiskt sett, är det naturligtvis lika nödvändigt att se till att de arbeten, som anordnas, bliva av verkligt produktiv beskaffenhet, d. v. s. att man därigenom i största möjliga utsträckning frambringar saker, som vi för närvarande äro i behov av. Med all aktning för arbeten sådana som anordnandet av idrottsplatser, en del vägbyggnader och vad därtill kan hänföras, så — icke är det det mest produktiva arbetet, som vi skulle behöva anordna för de medel, som här anslås. Vi måste vara på det klara med att någon ändring i förhållandena icke gives, förrän vi få den normala produktionen igång och alldeles särskilt innan vi få industrien igång i största möjliga utsträckning.

Jag ville höra, om man icke inom den nuvarande regeringen har reflekterat på den tanke, som tidigare framförts ifrån olika håll, d. v. s. att tänka sig möjligheten att en del industriföretag, beträffande vilka det efter noggrann undersökning framgår, att dessa företag icke kunna igångsättas under nuvarande förhållanden, därför att man icke skulle kunna täcka de verkliga produktionskostnaderna, skulle det icke kunna tänkas, säger jag, att en del av dessa industriföretag, efter noggrann prövning och under statens kontroll i de fall då en undersökning visat, att det kan vara möjligt för dem att sätta igång, t. ex. av statsmedel finge ett tillskott till produktionskostnaderna, svarande mot vad som annars till arbetare, som eljest skulle gå arbetslösa, får lov att utgå, antingen i form av arbetslöshetsunderstöd eller vad som utgives av statsmedel för att skaffa dem nödhjälpsarbeten.

Det är klart, att ur nationalekonomisk synpunkt är det tio gånger att föredraga att få den normala produktionen igång, och framför allt då inom industrien, ifall det kan ske utan större offer från det allmännas sida än vad man dock får åtaga sig för att i någon mån hjälpa den arbetslösa befolkningen. Jag förutsätter helt naturligt, att något sådant som vad jag här framkastat icke kan äga rum i annan mån och utsträckning än att man först har vidtagit en allvarlig undersökning beträffande företagen, och att man då endast räknar med *de verkliga produktionskost-*

naderna och icke med utdelning åt aktieägare, höga tantiem åt direktörerna, man kan ju tänka sig, att så pass mycket allmänanda skulle finnas bland vissa företagare på industriens område, att de, hellre än att låta sin industri ligga nere, sätta den igång, om de få garantier för att med tillägg från statskassan kunna täcka de verkliga produktionskostnaderna, allt under vederbörlig kontroll från statens sida.

Men då komma vi till en annan punkt, som är mera ömtålig.

Vill man verkligen ha produktionen igång på industriens område från de ledande industrikretsarnas sida för närvarande? Mången tycker kanske, att denna fråga är alldeles absurd. En del förhållanden under senare tiden göra dock, att denna fråga är berättigad. Det har berättats mig, att från framstående industrimän skulle man till lika framstående håll inom politiken hava uttalat, att det rent av skulle vara en fara, om vi nu utan vidare finge produktionen igång på det industriella området. Hur kan man över huvud taget uttala något sådant, och har ett sådant uttalande verkligen förekommit? Jag har ingen anledning, att tvivla på det. Just från rent kapitalistisk, d. v. s. ren profitsynpunkt är uttalandet mycket förklarligt. Man resonerar givetvis som så: det gör ingenting, om vi måste hava produktionen liggande nere ännu ett år. Aktieägarna och direktörerna och med dem likställda behöva icke svälta. De kunna taga den förlust, som de göra genom att produktionen ligger nere ett år eller så framåt. Med detta räkna de med att kunna pressa ned arbetarna fullständigt varigenom deras ekonomiska och moraliska motståndskraft blir bruten och där arbetareorganisationernas möjlighet att göra sig gällande också i stor utsträckning upphör. Då är det möjligt att för framtiden diktera sådana villkor, att man kan taga igen den förtjänst, som man måst gå miste om, därigenom att arbetet legat nere under en tid. Ur rent kapitalistisk profitsynpunkt kan jag mycket väl förstå denna uppfattning, men frågan är: skall samhället och dess ledande organ stå fullständigt maktlösa inför ett sådant resonemang, ett sådant cyniskt resonemang? Under sådana förhållanden — om icke annat så för att få klarhet i den frågan om man för närvarande från industrikapitalistiskt och från arbetsgivarehåll över huvud taget är angelägen om att få industriföretagen igång — och för att få ett autentiskt svar på den frågan, skulle en sådan undersökning, som den jag här föreslagit, också hava sitt stora värde. Det förefaller mig då som om det skulle finnas stor anledning för regeringen att undersöka, i vilken utsträckning det ändå skulle vara möjligt att under sådana förhållanden få vissa industriföretag igång. Utan att här ingå på några detaljer skulle jag dessutom vilja säga, att jag till och med skulle kunna tänka mig, att dylika företag skulle kunna komma i åtnjutande av vissa ytterligare fraktnedsättningar vid våra järnvägar, därför att genom ett sådant tillvägagångssätt tillför man transportmedlen ett ökat mått av arbete, och under sådana förhållanden kan man möjligen för dessa enskilda företag gå med på en viss fraktnedsättning.

Det har också här i dag talats ofantligt mycket om arbetslönerna,

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

och det är ju den gamla visan, som man alltid får höra, då man talar om möjligheterna för produktionens återupprättande och industriens igångsättande. Då har man icke annat att tala om än om arbetslönerna och vad därmed sammanhänger. Det var typiskt att höra ett uttalande därom från herr Trygger. Han ansåg nämligen, att det centrala, det dominerande, ja icke bara dominerande utan det enda, som man hade över huvud att räkna med ifråga om möjligheten att komma till bättre förhållanden, var *kapitalet*. Det är så äkta typiskt för kapitalets representanter att anse, att det är endast kapitalet, som är att räkna med. Människomaterialet är visserligen något nödvändigt ont, som följer med och som alltid är nödvändigt för att man skall kunna draga profit av kapitalet, men det centrala är i alla fall kapitalet. Mot en sådan rent cynisk uppfattning och omkastning av alla naturliga värden bör det i alla fall resas en bestämd protest. Det är väl i alla fall så, att det skulle bli dåligt med profiten, om man hade enbart kapital att lägga på något ställe och låta det arbeta. Det är väl ändå den mänskliga arbetskraften, som, först då den kommer till, gör det möjligt för det ekonomiska livet att kunna pulsera och att även innehavare av kapital under nuvarande förhållanden kunna draga profit av det. Jag begär icke, att förespråkarna för den där gamla politiska och nationalekonomiska uppfattningen skola frångå sina gamla nedärvda fördomar om vad som är oundgängligen nödvändigt för mänsklighetens välfärd, men nog har man rätt att begära en något bättre proportion emellan vad som är huvudsak och bisak, än vad som här nu har kommit fram.

Med de våldsamma framställningar om nedsättning av arbetslönerna, som nu äro gjorda, måste man säga sig, att ingenting är uraktlåtet från arbetsgivarnas sida. Då därtill kommer, att för närvarande arbetarnas fackliga organisationer icke besitta den motståndskraft, som de under normala förhållanden hava, kan den situationen inträda, att arbetsgivarna få diktera de arbetslöner, som skola betalas. Då är man framme vid idealtillståndet. Få se, om man då kan skapa fram verkligt lugna och lyckliga förhållanden här i vårt land och få se, om detta enbart är tillräckligt, för att industrien och det produktiva livet skall komma tillräckligt igång. Det har på vissa områden förekommit lönenedsättningar redan för ett år sedan och mera, men jag har icke märkt, att produktionen därför i någon större utsträckning kommit igång. Det är andra omständigheter, som därvidlag äro medbestämmande och som man måste taga hänsyn till. Därvidlag kan jag helt och fullt instämma i finansministerns uttalande, beträffande dessa manipulationer med urvattnat kapital och allt annat, som vårt ekonomiska liv nu lider under trycket av. Innan en reglering på det området företages, skall man aldrig inbilla sig, att vårt ekonomiska liv kommer i sunda gängor. Även om arbetsgivarna för någon liten tid framåt skulle ensamma få diktera arbetslönernas storlek, kommer det icke att hjälpa.

En annan viktig förutsättning för att vårt ekonomiska liv skall komma igång är, att vi hava möjlighet att upptaga vår export. Därmed

har man kommit in på frågan om handelsförbindelsernas upptagande med Ryssland. Ja, det är också en gammal fråga, som för vissa personer är mycket ömtålig. Herr Trygger hade därvidlag ett synnerligen betecknande uttalande. Huvudsaken för honom tycktes icke vara, att man hade möjligheter till handelsutbyte med Ryssland, utan det väsentliga för honom var, att Ryssland skulle lämna garantier för återställandet av en del enskild egendom, som, för att använda herr Tryggers uttryck, ryssarna hava tillägnat sig "emot både mänsklig och gudomlig lag". Ja, jag vet egentligen icke, vad det är för gudomlig lag, som reglerar den privata äganderätten. Det är kanske att lägga på gudomens axlar litet mera än vad den tillkommer. Men inför denna återupprepade ensidiga uppfattning om att här gäller det icke den nytta, som det svenska folket för närvarande skulle ha av handelsförbindelsernas upptagande, utan här är det centrala, att privata egendomsägare, som möjligen under tidigare skeden hava förlorat sin egendom i Ryssland, till sista öret skola återbekomma denna. Först därefter kunna vi över huvudtaget resonera om handelsförbindelsernas återupptagande. Men, mina herrar, vad är det som här är huvudsaken? Är huvudsaken det svenska folkets intresse i allmänhet, eller är huvudsaken vissa privatkapitalisters mellanhavande med ryska staten såsom sådan? Skall hela det svenska folket lida och ställa sig i bräsch för att en del privatpersoner i första hand skola få sina förhållanden med Ryssland ordnade? Det förefaller mig vara en allt annan än samhällelig uppfattning av spörsmålet man härvidlag gör sig till tolk för.

Jag skall inte vidare gå in på detta, men jag skulle vilja trycka på en detalj i samband härmed. Det är skada, att herr Trygger icke är närvarande här nu. Jag skulle nämligen gärna velat ha besked av honom, huruvida han med sitt uttalande avsåg att ställa sig bakom den mer eller mindre lymmelaktiga hetspolitik, som har förekommit i en del av den svenska pressen under senare tid, där man har gått så långt, att man har börjat en öppen, rent personlig kampanj mot alla, som i något avseende stått i förbindelse med härvarande ryska handelsdelegation för att åtminstone på det sättet göra det omöjligt att här komma till något resultat. Jag skulle också vilja till den nuvarande regeringen framställa den frågan: står man alldeles maktlös gentemot dylika företeelser, som härvidlag kommit till synes under senare tiden? Vi leva ju i ett demokratiskt land, och vi hava tryckfrihet och allt sådant — den tillämpas litet olika, men i alla fall — men kan det verkligen vara förenligt med svenska folkets intresse att låta en dylik kampanj längre försiggå? Och vilka krafter är det, som stå bakom detta? Det kan icke vara den svenska allmänheten. Det kan knappast ens vara de svenska kapitalisterna i gemen, ty de ha heller icke någon anledning att motsätta sig ett återupptagande av handelsförbindelserna med Ryssland. Det kan på sin höjd vara vissa extrema politiska element, s. k. politiska emigranter från Ryssland, vilka nu äro spridda över hela världen och bedriva sina konspirationer och som kunna tillåta sig ett hänsynslöst motarbetande av varje ekonomiskt när-

*Statsverks-
propositionen m. m.*
(Forts.)

Statsverks-
propositionen
m. 111.
(Forts.)

mande mellan det nuvarande Ryssland och Sverige. Men frågan är: har det svenska folket råd att låta dylika krafter få spelrum i en sådan utsträckning, som här på sista tiden varit fallet? Finns det inte någon möjlighet att hålla dem inom anständighetens gränser? I annat fall synes det vara en mer eller mindre uppenbar humbug att fortsätta dessa förhandlingar.

Jag förstår och kan ju också erkänna, att den erinran, som framfördes av herr Carl Gustaf Ekman är aldeles riktig, nämligen att överensstämmelsen mellan regeringspartiets program och de förslag, som hitintills framkommit från regeringen, icke är så synnerligen stor. I förbigående skulle jag dock vilja säga, att det är märkvärdigt att en så gammal politiker och valtaktiker som herr Carl Gustaf Ekman förvånar sig däröver. Det är icke någon nyhet i det svenska partilivet. Herr Carl Gustaf Ekman tillhör själv ett parti, som, olyckligtvis kanske alltför mycket, blivit förebilden för regeringspartiet, då det gällt att göra klyftan mellan programmet och de praktiska handlingarna så stor som möjligt. Det torde för övrigt i allmänhet förhålla sig så, att vägen upp till den politiska maktens tinnar är kantad med en massa bortkastade ideal och principer, och det är kanske tyvärr tills vidare så, att det inte är möjligt att taga med sig dessa principer och ideal upp till tinnarna. I varje fall synes det, som om ingen av dem, som hittills passerat den vägen, lyckats lösa detta problem.

Emellertid skulle jag vilja säga som en resumerande slutanmärkning, att jag icke begär av den nuvarande regeringen, att den skall kunna realisera ett socialistiskt program. Det blir alltså icke någon chock för mig att iakttaga, att så icke blir fallet. Jag har min egen uppfattning, som jag antydde, rörande klokheten av att socialdemokrater under nuvarande förhållanden åtaga sig att bilda det kapitalistiska samhällets regering, men det är en sak för sig. Jag skulle dock vilja säga, att det nu är så allvarliga tider, att åtminstone vårt lands arbetarklass har anledning att vänta sig av den nuvarande regeringen mycket allvarliga åtgärder, och att man här icke får hesitera inför det hot, som möjligen kommer från andra håll vid det allra minsta lilla avsteg man gör från den förut upptrampade politiska vägen. Det kräves allvarliga åtgärder nu och stor rakryggighet från regeringens sida, om vi över huvud taget skola nå fram till något så när drägliga förhållanden, och det kräves också att man icke allt för mycket försvarar en något så när enig uppmarsch av arbetarklassen, vilket dock är det sista vapen man har att tillgripa — den aktionskraft, som arbetarklassen som sådan ändå besitter gent emot det alltmer anstormande privatkapitalet.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden betvinga den frestelse jag onekligen känner att göra några små betraktelser med anledning av den siste talarens anförande.

Jag har nämligen begärt ordet endast och allenast för att även i år återkomma till det önskemål, som jag något berörde vid remissdebatten i fjol, ett önskemål som den dåvarande regeringen syntes mig alltför litet hava behjärtat och som den nuvarande regeringen — jag kan gärna säga till min överraskning och ledsnad — har låtit alldeles ligga, nämligen en bättre förbindelse mellan Sveriges utrikesledning och Nationernas förbund.

*Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)*

Den kommitté, som tillsatts för en omorganisation av utrikesdepartementet och Sveriges utrikesrepresentation, en kommitté, i vilken även den nuvarande stats- och utrikesministern var medlem, föreslog i sitt utlåtande av den 20 december 1920, att det i utrikesdepartementet skulle inrättas en särskild byrå för folkrätt, en byrå, som företrädesvis skulle ägna sin uppmärksamhet åt de ärenden, som behandlades av Nationernas förbund. Denna byrå skulle komma att bestå av två ledamöter, en av ungefär byråchefs rang och en legationssekreterare. Kostnaden skulle uppgå till omkring 20,000 kronor. Vidare föreslog kommittén, att det i Nationernas förbunds residensstad, Genève, skulle hållas en särskild representant för Sverige, vars lön beräknades till 12,000 kronor plus ett ortstillägg av 15,000 kronor, alltså sammanlagt 27,000 kronor.

Den de Geerska regeringen upptog den förra delen av kommitténs förslag: folkrättsbyrån i utrikesdepartementet. Vad åter beträffar representanten i Genève, förklarade sig regeringen principiellt uppskatta vikten av en sådan, men den hade vissa betänkligheter: den ville inte för närvarande uppföra en sådan representant på ordinarie stat, innan någon internationell praxis på området stadgat sig och då skiljaktiga meningar rådde om de uppgifter som skulle åligga en sådan representant. När så sedan statsutskottet kom med sin stora sparsamhetskvast och sopade ut alla inte absolut nödvändiga anslagskrav ur budgeten, fick också folkrättsbyrån följa med i skyffeln.

Den nuvarande regeringen har följt den lösen, som sålunda gavs av statsutskottet. Den har väl, som jag förmodar, av sparsamhetshänsyn, låtit hela frågan ligga. Jag skulle bättre hava kunnat förstå denna hållning, om ett initiativ i frågan också nu liksom fjol hade medfört en, låt vara mycket liten utgiftsökning. Men det är inte fallet. I den redogörelse under tredje huvudtiteln i 1922 års tilläggsstat, som har lämnats av regeringen för Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund, nämnes det, att medan denna kostnad i fjol uppgick till 657,000 kronor, har den på grund av flera nya nationers anslutning till förbundet i år nedgått till 515,000 kronor, sålunda med ungefär 140,000 kronor. Även om det förslag, som kommittén framlade, alldeles obeskuret hade framlagts — det skulle ju hava medfört en kostnad av 45- à 50,000 kronor — så skulle sålunda i alla fall utgifterna till Nationernas förbund för Sveriges del i år hava blivit i det allra närmaste 100,000 kronor mindre än i fjol. Och om man av sparsamhetsskäl hade inskränkt folkrättsbyrån i utrikesdepartementet till en

Statsverks-
propositi-
onen m. m.
(Forts.)

enda person med uppgift att upprätthålla utrikesdepartementets förbindelser med Genève, skulle besparingen ha gått till över 100,000 kronor.

Men inte nog med detta. I den nämnda redogörelsen omtalas också, att den senaste Genèvekonferensen för sin del har beslutat en ny fördelningsgrund av bidragen till kostnaderna för förbundet, vilken skulle lända bland andra mindre stater också Sverige till så stor fördel, att kostnaderna skulle nedgå med ytterligare c:a 230,000 kronor under den redan sänkta kostnaden, som nu provisoriskt har beräknats efter den gamla fördelningsgrunden. Beslutet om den nya fördelningsgrunden har nämligen ännu inte ratificerats, men all sannolikhet talar för att det blir ratificerat, då alla de stora staterna uttalar sin anslutning till det och det länder alla de små staterna till fördel. Med den restitution, som Sverige då skulle kunna beräkna, eftersom det i beslutet ingår, att den nya fördelningsgrunden, så snart ratifikationen har kommit, skall tillämpas från och med detta års ingång, skulle alltså Sverige sammanlagt i jämförelse med i fjol kunna bespara ungefär en tredjedels miljon och ändå inrätta dessa bägge förbindelseled med Genève, som jag här har talat om.

Fjolårets regering anförde också ett annat skäl, som jag nämnde, varför den inte ville taga initiativ i denna fråga. Den talade om att den ville avvakta internationell praxis och över huvud taget ansåg, att det på sakens dåvarande stadium inte var värt att taga något initiativ. Denna hållning är ju mycket lätt förklarlig hos en fackmannaregering, som på utrikesministerposten har en diplomat av den gamla skolan, som är van att iakttaga all den stränga etikett, som hans yrke kräver. Men jag må bekänna, att inte hade jag precis föreställt mig, att en dylik "vänta och se"-politik, som väl i vissa fall kan vara rekommendabel, i denna fråga skulle tillämpas av en djärv och oförvägen, från gamla traditioner frigjord socialdemokratisk regering.

Jag tillät mig i fjol uttala den meningen, att vi här i Sverige ännu inte riktigt ha förmått sätta oss in i den nya utrikespolitiska ställning, som vi hava intagit genom vårt inträde i Nationernas förbund. Förut veta vi, mina herrar, att A och O i vår utrikespolitik alltid var vår neutralitet. Tänk bara, vilka ansträngningar, vilka offer, hur mångfaldiga miljoner, som det krävdes under kriget, för att vi skulle kunna vara så säkra som möjligt på att kunna upprätthålla neutraliteten! Denna neutralitet finns nu inte längre. Den är ersatt med vårt medlemskap i Nationernas förbund och den solidaritet med andra nationer för fredens bevarande, som detta medlemskap ålägger oss. Men när det är så, synes mig den givna konsekvensen vara, att vi, så långt möjligt är, måste insätta samma energi för denna nya ställning, för att där kunna göra oss gällande, som vi insatte för neutraliteten under den gamla tiden. Då går det sannerligen inte an att i en så livsviktig angelägenhet knussla på ett par tre tiotusental kronor, helst när man i samma veva kan göra en tio gånger större besparing av utgifterna för i år jämförda med i fjol.

Vi känna nu, att vi måste draga in på vår krigsbudget. Jag tror, att även de ivrigaste försvarsvänner känna, att det i nuvarande tidsläge är angeläget. Men då måste man till ersättning tänka på att vederbörligen tillgodose vår fredsbudget. Ty den utgör så att säga den nya väg till garanti för vår nationella trygghet, som vi nu hava beträtt, och vi måste taga konsekvenserna av det steget.

I alla fall bliva ju utgifterna, som kunna krävas för fredsskyddsåtgärderna på denna väg, rent försvinnande små. Man behöver blott tänka på en fråga under krigshuvudtiteln, som varit föremål för någon uppmärksamhet här i dag: anslaget till den frivilliga skytterörelsen — bara denna rent periferiska anslagsfråga går ju lös på en siffra av 1,376,000 kronor, således en siffra, bredvid vilken den lilla som skulle krävas för en bättre förbindelse med Nationernas förbund, är rent obetydlig: blott 1/30 eller 1/40 ungefär.

Sverige har varit och bör förbli ett föregångsland i arbetet för mellanfolklig fred. Men den hederställningen innebär också förpliktelser. Mig synes det, att vårt land bör i detta arbete om möjligt stå före varje annat land, och det får framför allt inte stå efter något annat. Men det gör det faktiskt i den punkt jag här berört. Jag har mig bekant, att åtminstone ett land, och det ändå en stormakt, i sitt utrikesdepartement har inrättat en ganska stor och personalrik avdelning för att underhålla förbindelser med Nationernas förbund, och jag vet, att flera stater där nere hålla representanter för att följa med de händelser, som försiggå i Genève, varest, som bekant, inte blott Nationernas förbund har sina konferenser, utan också dess råd har sina och dess stora sekretariat ständigt är förlagt. I båda dessa avseenden är sålunda Sverige för närvarande distanserat.

Jag vill upprepa vad jag sagt förut, nämligen att jag i viss mån känner mig besviken och inte så litet besviken över att inte den nuvarande regeringen har begagnat tillfället att reparera den efterblivenhet, vari vi ha kommit. Jag hade uppriktigt sagt väntat mig av en regering, som har internationella ideal och vars ledande man är nobelsk fredspristagare, att den skulle ha tagit ett initiativ på detta område, helst som jag förut har visat, detta initiativ så gott som ingenting hade kostat, om man tar hänsyn till de stora besparingar som på denna punkt äro gjorda och komma att göras i år i jämförelse med i fjol.

Jag vill sluta med att uttala åtminstone den förhoppningen, att jag inte en tredje gång måtte få anledning att i remissdebatten klaga över brist på svenskt initiativ och svensk framsynthet i det viktiga avseende, som jag här har berört.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena **Branting**:

Herr talman, mina herrar! Jag ber att till den ärade senaste talaren få framföra mitt tack för det livliga intresse han ägnat denna sak. Jag ber honom vara övertygad om att det från min sida uteslutande har varit ekonomiska skäl — hänsyn till nödvändigheten att även på den relativt litet nedskurna tredje huvudtiteln göra möjliga besparingar — som ha gjort, att jag, med någon ledsnad, har avhållit mig ifrån att begära det nya anslag, som han här talat så varmt och vackert för. Det är min förhoppning, att tiderna snart nog skola bli sådana, att vi tillsammans skola kunna få fram denna sak i den svenska budgeten, och jag hoppas, att den förstärkning i vår fredsrustning, som utan tvivel kan komma till stånd genom inrättandet på detta sätt av en permanent beskickning i Genève hos Nationernas förbund, inte skall låta länge vänta på sig. Men det är ju, som också talaren själv antydde i början av sitt anförande, så, att en hel mängd av även mycket önskvärda åtgärder har måst anstå i år av ekonomiska skäl.

Man kan ju alltid sedan diskutera, huruvida dessa skäl varit tillräckligt starka för att denna sak skulle få stå tillbaka, men jag tror, att just situationen för ögonblicket, med den något ovissa ställning, som Nationernas förbund intar för tillfället, medan stora makter utanför det samma söka efter andra former för förbindelser, också kanske skulle kunna innebära en liten maning till att inte forcera fram denna sak just nu. Jag tror, att när förhållandena ha klarats, som jag hoppas, i den riktningen, att Nationernas förbund står ännu starkare än det hittills har gjort, ännu mer universellt och allmänt erkänt, skall Sverige verkligen inte bli bland de sista utan tvärtom bland de allra första, som på ett så tillfredsställande sätt som möjligt reglera sitt förhållande till Nationernas förbund i dessa avseenden.

För närvarande skötes ju korrespondensen direkt från utrikesdepartementet till sekretariatet i Genève, och vid mera högtidliga tillfällen anlitas vår minister i Bern. Jag medger, att det inte är något idealiskt tillstånd. Jag har ju själv såsom kommittémedlem varit med om att föreslå en utveckling härvidlag, men jag tror å andra sidan, att man inte behöver sörja alltför mycket, om därmed får anstå till följande år.

Herr **Clason**: Det är att beklaga, att den ärade talare, som i dag öppnade debatten, sedan dess av hälsoskäl varit förhindrad att här närvara. Jag tar för givet, att han annars kunde ha haft tillfälle att både på den ena och andra punkten besvara åtskilligt av vad som sedermera yttrats exempelvis av herr finansministern och av herr Möller. Det skall nu inte falla mig in att söka göra detta i hans ställe, men då herr Möller i sitt anförande, så vitt jag förstod, ville hävda, att de grunder, som förefunnes för näringslivets upphjälpande över huvud taget skulle vara gemensamma

för vårt land och det övriga Europa, ja, inte blott det övriga Europa utan för hela världen, och då han, så vitt jag förstod, därför menade, att vi måste vänta på någon hjälp för oss, till dess världen ekonomiskt bleve återuppbyggd, så vill jag betona, att han må ha rätt delvis, men han har det icke i allo; och han hänvisar oss därvidlag, synes det mig — liksom för övrigt socialdemokraterna ofta göra i fråga om sina samhällsbotemedel — till en något avlägsen hjälp. Och dessutom, för vad som göres här i *vårt* land, äro *vi* ansvariga, och därvidlag ha *vi* vissa möjligheter, i varje fall möjligheten att försöka oss fram, men för vad som sker i andra länder på detta område äro vi inte alls på samma sätt ansvariga, och ännu mindre ha vi samma möjligheter därvidlag. Det ligger enligt min uppfattning någonting mycket tröstlöst i denna händerna-i-kors-politik, som det förefaller mig att man från åtskilliga håll i detta avseende förkunnar, och jag vill tillägga, att en sådan politik inte har tillämpats vid andra tidigare ekonomiska kriser i vårt land, även om dessa ha haft en internationell bakgrund.

Statsverks-
propositionen m. m.
(Forts.)

När vi i följd vid remissdebatten talade om sparsamhet och om möjligheter till besparingar, så tillät jag mig att peka på kommittéväsendet och kommittékostnaderna, och det är naturligtvis med en viss tillfredsställelse det kan konstateras, att på detta område sedan dess åtskilligt har blivit utträttat både genom en kungl. förordning i augusti och sedermera på åtskilliga andra håll. I förhoppning om fortsatt beaktande skall jag nu i år tillåta mig peka på ett annat område, där jag också tror, att åtskilligt kan göras i besparingsväg och även ur andra synpunkter till nytta. Det är i fråga om lag- och författningsskriveriet. Jag undrar ibland, om vi inte hålla på att komma in på en alldeles galen väg i detta avseende. Om jag inte misstar mig, så gick forna tiders lagstiftning långt mer ut på att draga upp de stora linjerna, de stora principerna och grundsatserna, och deras tillämpning i enskilda fall överlämnade man långt mera åt lagtillämpningen. Man gjorde detta i viss anslutning till den där gamla domarregeln, att "en god, beskedlig domare är bättre än god lag, ty han kan alltid laga efter lägligheterna". Det förefaller mig emellertid, som om man i vårt lag- och författningsskriveri numera i allt för hög grad har börjat överge detta system och i stället slå in på försök att, jag skulle vilja säga, kasuistiskt skriva författningar för alla möjliga detaljfall. Detta slår emellertid i stor utsträckning fel, ty om man också i författningen lyckas hitta på tio fall, så kanske tjugu återstå; gränsfall, övergångsfall och fall, som man aldrig har tänkt på, och när dessa då inträffa i verkligheten, ja, då står den, som skall tillämpa författningen, utan vägledning, men inte bara det, utan just genom författningens kasuistiska uppställning står han förhindrad och kringskuren i sin möjlighet att laga efter lägligheterna och därvid tillämpa sunt förnuft. Men under tiden svälla dessa författningar i all oändlighet, utan att det blir bättre för det.

Om herrarna kasta en blick exempelvis på författningssamlingens utsvällning från en 10, 20 år tillbaka till våra dagar, skola herrarna få se en alldeles häpnadsväckande ökning. Det är sedan 1900 bortåt en tre-

Statsverks-
proposition-
nen m. m.
(Forts.)

dubbling av sidantalet, och dessutom äro de nya författningarna tryckta på ett sätt, som i själva verket gör dem långt mer omfattande än de se ut att vara att döma enbart efter sidantalet. Det kunde kanske vara en tacksam uppgift för nästa års statsrevisorer att redovisa för oss vad utsvällningen av författningstrycket i själva verket kostar. Men inte nog med dessa direkta kostnader, utan bakom detta ligger också den tidsutdräkt, det arbete och det besvär, som åsamkas både ämbetsmyndigheter och alla goda medborgare i detta land, när de sedan skola söka tolka och tillämpa dessa författningar, och detta till den grad, att jag försäkrar, att här i själva verket föreligger ett högst betydande slöseri med både arbetstid och arbetskostnader. Man skulle kunna komma fram långt säkrare och snabbare och billigare och mera praktiskt med långt mindre författningsskriveri.

Det föll häromdagen av ett tillfälle i händerna på mig en författning från senhösten 1921, nr 642, som synes mig kunna exemplifiera det sagda på en särskild punkt. Det kan hända finnes många andra, men jag skall bara erinra om detta exempel. Det rör sig om ett så allmännyttigt och allmängiltigt ämne som avlöningen åt lärare vid folk- och småskolor och statsbidraget till deras avlöning. Det är således en författning, som måste tillämpas i alla kommuner över hela riket. Nå, man finner nu i densamma, att när dessa medel skola rekvireras, så skola de rekvireras efter tabeller, som för varje lärare eller lärarinna i en kommun upptar, om jag inte räknat fel, 31 kolumner, i vilka hans eller hennes personliga förhållanden skola redovisas i 31 olika avseenden. Nå, det må vara hänt, om man också tycker, att man verkligen kunde hitta på en något enklare redovisningsordning. Men sedan följa tabeller rörande avlöningarnas och avlöningsbidragens storlek, och då undrar jag, om man inte kommit alldeles för långt i sådant detaljknåperi. De av kammarens ledamöter, som ha sysslat med tidigare jord- och beskattningsförhållanden, erinra sig nog, hurusom man då ibland häpnade över de där brukningsdelarna, i vilka jorden kunde vara styckad, och över de bråktal av jordområden eller beskattningsdelar, genom vilka dessa brukningsdelar skulle beskrivas, exempelvis, när man kom till sådana siffror som 89/196 kappland eller 17/336 av en by eller något sådant. Man tyckte naturligtvis, och med rätta, att sådant var ganska besvärligt. Men det förefaller mig, som om dessa gamla beräkningssätt blivit långt övertrumfades av den förordning, varom jag nu talat, ty när man där beräknar dagavlöningen, kommer man exempelvis därhän — jag skall ta ett par exempel — att en kvinnlig folkskollärares dagavlöning skall beräknas till 6,19835 kr. per dag, och statsbidraget till henne per avlöningsdag skall beräknas till 5,57851 kr. per dag, och på det sättet går man igenom löneklass för löneklass med en beräkning av dagarvoden, som i regel äro utförda med ett helt krontal och därtill 5 decimaler i kronor, d. v. s. hundra tusendels delar av kronan eller tusendels delar av ett öre.

Vänder man om bladet, kommer man till en annan tabell, där för löneklass efter löneklass det avdrag anges, varmed vederbörandes av-

löning skall minskas vid tjänstledighet för sjukdom. Detta avdrag är också uträknat dels per år men dels även per månad och per dag med alldeles liknande bråktal, tusendelar av ett öre. Men inte nog med det, utan för att det skall bli riktigt perfekt och invecklat, äro beloppen uträknade olika för månader med 28 dagar, månader med 29 dagar, månader med 30 dagar och månader med 31 dagar. Jag trodde, att man vid en sådan beräkning skulle kunna nöja sig med den gamla normala räntemånaden på 30 dagar. Men det vore uppenbarligen i föreliggande fall för enkelt, och därför lagstiftar man i en förordning av 1921 även för det blivande skottåret 1924, ehuru man naturligtvis inte alls vet, om förordningen kommer att gälla även efter några år. Man kan snarare förutsätta, att denna förordning — med våra författningars livslängd — vid den tiden för länge sedan är upphävd. Emellertid, en extra manlig folkskollärare t. ex. skall under en månad med 28 dagar vid sjukdom avstå 1,68652 kronor, och en månad med 29 dagar skall han avstå 1,62836 kronor, en månad med 30 dagar 1,57408 kronor och slutligen en månad med 31 dagar 1,52331 kronor. Överallt är avdraget uträknat i dessa tusendelar av ett öre, och vidare är det olika siffror för olika lärare och lärarinnor av olika kategorier, ordinarie och extra ordinarie, manliga och kvinnliga o. s. v.

Jag förstår naturligtvis, att man på det sättet kommer till utomordentligt rättvisa och precisa resultat. Men nog tar det bra mycken tid och arbetskraft och arbetskostnader, när detta för det första skall räknas ut av skolrådet, och för det andra folkskoleinspektörerna, så vitt jag förstår av förordningen, skola kontrollera, huruvida det är rätt räknat, och för det tredje förmodligen också — riksräkenskapsverket skall kontrollera, att det är rätt räknat på alla håll. Och på liknande sätt utmärka sig inte så få författningar för ett alldeles för långt gående detaljknäperi.

Alltså, nådigste Kungl. Maj:t: färre författningar, bättre författningar och mindre detaljknäperi i författningarna! Det kommer att leda till väsentliga besparingar i statsförvaltningen.

Herr H e y m a n: Herr talman! Jag skall i denna sena timme inte uppehålla herrarna länge. Jag anhåller endast att få påpeka önskvärdheten av att de oundgängliga arbetslöshetsunderstöden, så långt ske kan, komma att utgå in natura och icke i kontanter. Penningar äro den odrygaste av alla varor, och det torde redan ur denna synpunkt vara välbetänkt, att understöden utdelas i sådana naturaprodukter, som höra till livets nödortf. Särskilt för jordbrukarbefolkningen har det varit till mycket stor missräkning behöva konstatera, hurusom arbetslöshetsunderstöden i stor utsträckning använts för inköp av dyrbara amerikanska mjölsorter (lyxmjöler), medan den väsentligt billigare inhemska skörden i brist på avnämare fått ligga osåld ute på gårdarna.

Vad som härutinnan gäller jordbruksnäringen gäller även olika

Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)

grenar av industrinäringen. Arbetslöshetsunderstöden ha i stor utsträckning använts till inköp av amerikanska skodon, tyska och engelska vävnader etc. Arbetslöshetsunderstöden böra därför enligt mitt förmenande utgå i varor och givetvis då i svenska varor. Därmed bli anslagen drygare, då väsentliga delar av mellanhandsvinsterna kunna undvikas, varjämte de i större utsträckning komma att finna den rätta användningen. Arbetslöshetsanslagen hava nu nått sådan höjd, att om de användas till inköp av svenska varor, komma de att i en ingalunda ringa grad stimulera våra olika betryckta näringar och på så sätt även automatiskt minska själva arbetslösheten. Sker inte detta, kommer näringsarnas betryck ovillkorligen att växa proportionellt med anslagens storlek.

Jag frånser visst inte, att många i detta system kunna spåra en återgång till det gamla förhatliga kommissionsväsendet, men så illa behöver det likafullt inte vara. Saken torde kunna ordnas så, att de kommuner, som taga anslagen i anspråk, åläggas att distribuera dessa genom kuponger, som berättiga till inköp av svenska varor med undvikande av alla onödiga mellanhänder. Arbetslöshetsanslagen bliva på så sätt handhavda inte fullt så improduktivt som åtskilliga talare här i dag framhållit.

Herr Olsson, Oscar: Endast några ord om en utgiftspost här i statsverkspropositionen, en utgiftspost, som just inte rör någon så värst stor summa och som därför kan synas rätt oväsentlig att uppehålla sig vid. Det är emellertid just på grund av att det så kan synas som jag finner mig nödsakad att med några ord beröra detta med 50 % nedsatta anslag.

Det gäller anslaget till de populärvetenskapliga föreläsningarna. Om riksdagen i detta fall följer Kungl. Maj:t, betyder denna nedsättning, så vitt jag kan se, det fullständiga ruinerandet av denna folkbildningsgren. Det är visserligen alldeles riktigt, som Kungl. Maj:t antyder, då det gäller dessa anslag till det frivilliga folkbildningsarbetet, att det viktigaste och det mest väsentliga är biblioteken och biblioteksanslaget. Och det är med stor tillfredsställelse man kan konstatera, att Kungl. Maj:t erkännande detta förhållande, därvidlag icke gör några besparingar. Men jag vill ändå fästa uppmärksamheten på att inte minst under arbetslöshetsförhållanden är det av vikt och betydelse, att statens understöd till folkbildningsverksamheten icke beskäras. Det är tvärtom under sådana tider av ännu större vikt och betydelse, att man kan erbjuda sådana sysselsättningar som folkbildningsverksamheten erbjuder åt den del av befolkningen, som annars skulle gå fullkomligt sysslolös. Och just vid sådana tillfällen torde det också allmänt kunna erkännas vara av betydelse, att vad som förut är uppbyggt på det folkulturella området inte hotas med fullständig nedrivning på någon punkt.

Nu är det visserligen sant, det erkänna vi ju alla, att tiderna äro sådana, att alla anslag som kunna beskäras måste beskäras. Då det gäller bildningsanslagen, skola vi emellertid komma ihåg, att den del därav,

som avser skolorna och barnens undervisning, omfattar summor på en 60 à 70 miljoner kronor eller därutöver i vår budget, medan den del av det allmänna folkbildningsanslaget, som gäller de vuxnas bildningsarbete, hittills omfattat föga mer än en miljon kronor. Under sådana förhållanden är det inte rimligt att av denna miljon stryka bort ungefär femtedelen, då den större delen av anslaget till barnens uppfostran inte alls nedsatts i samma proportion.

Nu tror Kungl. Maj: t, att även om föreläsningsanslaget nedsättes med hälften, skola alla goda krafter i det allmänna folkbildningsarbetet likväl samverka till att denna gren av den allmänna folkbildningsverksamheten ändå hålles uppe på en hög nivå. Ja, nog tror jag, att alla goda krafter komma att samverka därtill, men min mening är, att Kungl. Maj: t betänkligt överskattat vad dessa goda krafter kunna åstadkomma. Kungl. Maj: t pekar på en nedsättning av föreläsningsarvodena. Javäl, men vi skola komma ihåg att det är inte endast statsanslaget som går ned under dessa förfärliga tider, utan det är också de enskildas bidrag. Nedgången blir betydligt värre och betydligt kännbarare än man kan läsa ut av Kungl. Maj: ts proposition. Och vad kvaliteten av föreläsningsverksamheten beträffar, drabbas den ännu värre än kvantiteten, helt naturligt, ty under de senaste åren ha strävandena just gått ut på och med framgång gått ut på att få allt högre kvalificerade kulturella krafter till föreläsare. Skall föreläsningsanslaget strypas till på det sätt det här är fråga om, så är det naturligt, att man, särskilt i längre bort liggande trakter, först måste släppa de mest kvalificerade föreläsarkrafterna. Och det är också helt naturligt, då det inte kan vara tal om någon överbetalning av dessa krafter, att dessa krafter komma att draga sig, om en nedsättning företages i fråga om föreläsningsarvodena just till dem. Vid ett av våra universitet har traditionen blivit den, att det ansetts som en plikt och skyldighet för de akademiska lärarna att mottaga kallelse till dylik folkföreläsningsverksamhet. Jag tror, att man just i den delen av landet skulle, vad föreläsningsväsendets nivå beträffar, råka ganska illa ut genom att riksdagen följer Kungl. Maj: t i denna punkt.

Därtill kommer ännu en omständighet. Föreläsningarnas effektivitet har ökats i högst väsentlig mån inte minst genom de åtgärder, som vidtagits av Arbetarnas bildningsförbund, med ordnande av föreläsningarna i kurser. Beskärningen av föreläsningsanslaget måste, så vitt jag kan se, gå ut över denna fördjupning av föreläsningsverksamheten i samma proportion som över föreläsningsverksamheten i övrigt. Och ledaren för Arbetarnas bildningsförbund har uttalat sin djupa förtvivlan över att, om en beskärning i denna riktning kommer till stånd, vara nödsakad att inhibera utförandet av planer, avsedda just att lämna folk, som inte har något arbete, tillfälle till deltagande i sådana kurser.

Vad nu för övrigt denna från bildningssynpunkt mera effektiva föreläsningsmetod beträffar, har Kungl. Maj: t också på ett närgränsande område gjort en beskärning, som i detta avseende kan verka nog så ödesdiger. Jag tänker på de allmänna utbildningskurserna för studie-

Statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ledare i alkoholfrågan. Det är kurser, som varit anordnade under endast två år. När vi nu stå inför det tredje året, skola alltså dessa kurser avklippas, och jag tror inte det är så lätt att få dem till stånd sedan på nytt. Det är kurser på ett mycket viktigt upplysningsområde. De föreläsningskurser, som där förekomma, behandla sociala och ekonomiska frågor i samband med alkoholfrågan. Det är kurser av den art, att de inte kosta mer än 20,000 kronor, och kurser, som, så vitt jag förstår, ha synnerligen stor betydelse i det kulturella arbetet här i landet, så obetydliga de än kunna synas. Både deltagare och föreläsare i dessa kurser ha varit eniga i fråga om att vitsorda det goda resultatet därav. Detsamma torde väl kunna sägas också om den sociala kurs, som skolöverstyrelsen hittills anordnat genom Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Därtill kommer också den praktiska svårigheten, att dessa sociala kurser delvis anordnas med tillhjälp av anslag från landstingen till deltagarna. Det blir nu en avskärning hela vägen, och när nu denna sociala kurs, vilket väl är riksdagens mening, åter skall komma till stånd, får man stort besvär att i de olika landsdelarna få den på fötter igen och komma in i de gamla hjulspåren.

På det senare slaget av kurser kom jag in på grund av det samband, som de särskilda kurserna för studieledare äga med den allmänna föreläsningsverksamheten.

Huvudsaken är, att anslaget till denna inte beskäres på sådant sätt att, såvitt jag kan förstå och efter vad jag har inhämtat av folk från olika håll, som äro djupt intresserade i ledningen för denna verksamhet, nedläggningen måste verka fullkomligt ruinerande på denna rörelse, vilken, med sina svagheter, dock är av en synnerlig stor betydelse och vilken med skäl har ansetts vara en heder för det svenska folkbildningsarbetet.

Herr Winberg: Bara några ord i anledning av vad Heyman sade.

Det verkade något ensidigt, när han ville göra gällande, att det endast är de arbetslösa som skola ta hänsyn till de svenska eller nationalekonomiska synpunkterna. Han förklarade, att dessa arbetslösa ibland köpa amerikanska skodon och diverse lyxföremål. Ja, om dessa arbetare ibland köpa amerikanska skodon, så är det väl därför att de befinna sig i sådant ekonomiskt läge, att de måste köpa det billigaste som finnes. Om de med sitt arbetslöshetsunderstöd kunna köpa sig lyxartiklar, då måste de vara riktiga snillen, som kunna få det att räcka till för sådant.

Jag anser således, att det skulle se något malplacerat ut, om detta ensidiga uttalande finge stå obemött i protokollet, medan ingen uppmärksamhet riktades till övriga befolkningslager att iakttaga vad som här framhölls. Varför skola vi inte rikta oss till vår över- och medelklass och säga till dem: "Var så god och inställ era lyxresor till Tyskland och Österrike, där ni inköpa massor av lyxartiklar för att ni få dem billigt!" Och säg till våra tidningar, som dagen i ända komma med upp-

maningen: "Gynna svenskt fabrikat!" men som uppenbarligen, åtminstone förra året, i många fall trycktes på utländskt papper: "Ställ in sådana galenskaper!" Det har mera betydelse än om någon stackars arbetslös använder sina små slantar att t. o. m. någon gång köpa amerikanska skodon, därför att de äro billigare.

Statsverks-
propositionen
nr. 11.
(Forts.)

Skola vi anlägga nationalekonomiska synpunkter, låt oss börja i rätt ända och inte börja på sådant felaktigt sätt, som inte kan leda till resultat.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner, i vad de angingo pensions- och indragingsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionerna rörde jordbruksärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 11, angående anslag för bekämpande av arbetslösheten; och
- nr 12, angående anslag till anordnande för kommunikationsverkens räkning av arbeten för bekämpande av arbetslösheten.

Herr *Johansson, Johan*, i Friggeråker väckte en motion, nr 16, om ändring av § 40 i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

Motionen hänvisades till konstitutionsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

- nr 17, av herr *Bergqvist*, om anslag till ny prästgårdsbyggnad m. m. åt kyrkoherden i Karesuando församling; och
- nr 18, av herr *Frändén* m. fl., om anslag till anläggning och förbättring av vägar m. m.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna, nr 5 och 10, hänvisades dessa till behandling av lagutskott.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen, angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, skulle nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5,05 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 16 och 17 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Carl Boberg*, som lider av influensa, är t. v. förhindrad att delta i riksdagsarbetet intygar
Stockholm d. 19/1 1922.

Abram Nilsson.
Leg. läk.

Riksdagsmannen i 1:sta kammaren herr *Jonas Andersson* är till följd av influensa epidemica med bronchitis förhindrad att delta i riksdagsarbetet t. v.

Stockholm d. 20 januari 1922.

Martin Asplund.
Leg. läk.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr *Pettersson, Anton*, väckte en motion, nr 19, om sådan ändring i den proportionella valmetoden, att underpartibeteckning må användas vid riksdagsmannaval och landstingsmannaval.

Denna motion hänvisades till konstitutionsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 20, av herr *Gustafsson, Karl*, m. fl. angående förhöjda tullsatser för vissa slag av animaliska produkter;

nr 21, av herr *Gabrielsson*, om ändring av 12 § i förordningen angående bevillning av fast egendom och av inkomst;

nr 22, av herr *Boman*, angående tillägg till § 19 mom. 2 i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 23, av herr *Boman*, om upphävande av sista stycket i § 8 av förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 24, av herr *Widell*, angående pensionsförbättring åt f. d. majoren P. G. R. Fellenius;

nr 25, av herr *Strutz*, om årligt understöd åt överbanmästaren J. A. Andreassons änka och minderåriga barn;

nr 26, av herr *Tjällgren*, angående pension åt postföraren J. G. Sellstedt i Sidensjö;

nr 27, av herrar *Rosén* och *Bergqvist*, om årligt understöd åt förre postföraren M. Mikaelsson i Yttervik; samt

nr 28, av herr *Bergqvist*, om gottgörelse åt källarmästaren O. Jönsson för liden förlust å restaurangrörelsen i riksdagshuset.

Herr *Lyberg* väckte en motion, nr 29, angående ändring i vissa delar av lagen om handelsbolag och enkla bolag.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 30, av herr *Hellström*, angående omläggning av de för premiering av mindre jordbruk gällande grunderna; och

nr 31, av herr *Johansson, Johan Peter*, om efterskänkande av statens fordran av entreprenörerna för uppförande av jägmästarebostäderna i Dorotea och Vilhelmina.

Avgåvos och hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott nedlänna nämnda motioner :

nr 32, av herr *Stendahl*, om åvägbringande av effektiv kontroll över riksdagsmäns närvaro vid arbetsplena ;

nr 33, av herr *Pers*, angående beredande åt vissa från småskoleseminarier utexaminerade lärarinnor av behörighet att undervisa i den egentliga folkskolan ;

nr 34, av herr *Wahl*, om ändring i gällande bestämmelser angående tillsättning av råds-, byråchefs-, ledamots- och därmed likställda befattningar inom statsförvaltningen och de centrala ämbetsverken ; samt

nr 35, av herr *Rosén*, om ändring i gällande bestämmelser rörande besvär över förvaltningsmyndigheternas beslut i anmärkningsmål.

Herr *Wahl* väckte en motion, nr 36, om vidtagande av åtgärder för beredande av lämpligt arbete åt tuberkulossjuka konvalescenter.

Denna motion hänvisades till kammarens andra tillfälliga utskott

Herr förste vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade :

Till behandling av tillfälligt utskott har kammaren hänvisat två motioner, den ena, nr 5, av herr *Leander*, angående förenkling av skatteuppbördsväsendet och den andra, nr 6, av herr *Larson, Edward*, angående utredning i fråga om skyldighet för statstjänstemän att vid tjänstledighet på grund av läkarintyg avstå löneförmåner m. m. Jag hemställer, att dessa motioner måtte mellan kammarens två tillfälliga utskott fördelas så, att motionen nr 5 överlämnas till andra tillfälliga utskottet och motionen nr 6 till första tillfälliga utskottet.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,24 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 21 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman hr *I. Bergman*, som lider av influensa, är oförmögen att bevista riksdagens sammanträden intygas.
Stockholm den 20/1 1922.

K. Mellner.
Leg. läkare.

Herr *Pers* väckte nedannämnda motioner:

nr 39, om antagande av en ny lag angående dövstumundervisningen; och

nr 40, om anslag till dövstumundervisningsväsendet.

Dessa motioner hänvisades, nr 39 till behandling av lagutskott och nr 40 till statsutskottet.

Anställdes val av sju ledamöter i kammarens första tillfälliga utskott, till vars behandling hänvisats den inom kammaren väckta motionen nr 6. Därvid avlämnades 96 valsedlar, samtliga med partibeteckning "de förenade" och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Pauli, Ivar,
,, Borell,
,, Johansson i Östersund,
,, Åström, Ernst,
,, Andersson, S. E., i Hägelåkra,
,, Strutz,
,, Andersson, A., i Myggenäs.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Företogs val av sju ledamöter i kammarens andra tillfälliga utskott, till vars behandling hänvisats den inom kammaren väckta motionen nr 5. Därvid avlämnades 83 valsedlar, samtliga med partibeteckning "de före-

nade" och alla utom två upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Julin, J. H. T.,
 ,, Enhörning,
 ,, Almkvist,
 ,, Franzén,
 ,, Rooth,
 ,, Bondeson.
 ,, Andersson, Per, i Arbrå.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av tre suppleanter i kammarens första tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 76 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning "de förenade" och alla upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Lindstrand,
 ,, Vrang,
 ,, fröken Hesselgren.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Företogs val av tre suppleanter i kammarens andra tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 77 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning "de förenade" och alla upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Winberg, C.,
 ,, Jönsson, J., i Slätåker,
 ,, Abrahamsson.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Avsågos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner :

nr 37, av herr *Petrén, Alfred*, m. fl., om utsträckt skyldighet för landsting att lämna fattigvårdssamhälle gottgörelse för vård av sinnessjuk eller sinnesslö; samt

nr 38, av herr *Petrén, Alfred*, angående lagbestämmelser, som i vissa fall medgiva sterilisering av sinnesslöa, sinnessjuka och fallandesjuka, eventuellt sedlighetsförbrytare.

Avsågos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner :

nr 41, av herr *Svenson, Ernst*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj: ts förslag om anslag till en strafflagskommission;

nr 42, av herr *Tjällgren* m. fl., i anledning av Kungl. Maj: ts proposition nr 11, angående anslag för bekämpande av arbetslösheten;

nr 43, av herr *von Koch*, i anledning av Kungl. Maj: ts framställning om beviljande av medel för utövande av hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge;

nr 44, av herrar *von Koch* och *Petrén, Alfred*, med viss framställning angående eventuellt uppkommen behållning å det för år 1922 beviljade förslagsanslag, högst, 100,000 kronor till understöd åt nykterhetsnämnderna m. m.;

nr 45, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., om anslag till det frivilliga skytteväsendets främjande m. m.;

nr 46, av herr *Nilsson, Nils Anton*, m. fl., om anslag för påbörjande av elektrisk kraftledning från Trollhättan till Lagans kraftverk m. m.;

nr 47, av herrar *Trygger* och *Reuterskiöld*, om anslag till materiell m. m. för vissa institutioner och inrättningar vid universitetet i Uppsala;

nr 48, av herr *Nilsson, Nils Anton*, m. fl., om anslag till understödjande av skolbarns studieresor; samt

nr 49, av herr *Ekman, Karl Johan*, angående ett ytterligare villkor för beviljande av begärt anslag till de kungl. teatrarna.

Herr *Nilsson, Nils Anton*, avlämnade en av honom m. fl., undertecknad motion, nr 50, om tillstånd för vissa föreningar att vid offentliga kapploppningar och travtävlingar anordna vadhållning för allmänheten med s. k. totalisator.

Denna motion hänvisades till jordbruksutskottet.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner :

nr 51, av herr *Sedcrholm*, m. fl., angående fasta tullsatser för vissa slag av spannmål m. m. ;

nr 52, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., angående förlängning av glidullsystemet beträffande brödsäd m. m. ;

nr 53, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., om höjning av gällande tullsatser å färska äpplen och päron ;

nr 54, av herr *Nilsson, Johan*, i Skottlandshus, m. fl., angående tull å socker ; samt

nr 55, av herr *Borell*, angående befrielse från stämpelavgift i visst fall.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner :

nr 56, av herr *Strömberg, Gustaf*, angående rättighet att inom riksdagsrestaurangen utskänka spritdrycker, vin och öl ; samt

nr 57, av herr *Nilsson, Nils Anton*, angående tilläggs pension åt f. d. folkskolläraren Nils Eriksson i Trälleborg.

Kammaren åtskildes kl. 11,50 f. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 21 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Herr statsrådet *Åkerman* avlämnade Kungl. Maj : ts propositioner :

nr 17, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 februari 1921 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris ;

nr 18, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 februari 1921 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri ;

nr 19, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 22 juni 1921 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring m. m. ;

nr 20, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 19 juni 1919 huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas; samt

nr 21, med förslag till lag om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egendom.

Dessa propositioner föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna; och

jordbruksutskottets memorial nr 1, i anledning av remiss från första kammaren av väckt motion angående byggande av lämpligt antal vågbrytare å ön Hasslö i Blekinge skärgård.

Herr *Svensson, Isak*, avlämnade en av honom och herr *Andersson, Albin*, undertecknad motion, nr 58, om användande av visst belopp utav krigsförsäkringskommissionens överskottsmedel till bildande av en skaderegleringsfond för Bohusläns fiskareförening för sjöförsäkring.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 59, av herr *Winberg*, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition nr 11 angående anslag för bekämpande av arbetslösheten m. m.;

nr 60, av herr *Larson, Edward*, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående anslag för bekämpande av arbetslösheten;

nr 61, av herr *Aström*, om anslag för igångsättande av nödhjälpsarbeten å Morjärv-Kalixbanan;

nr 62, av herr *Gustafsson, Per*, i anledning av Kungl. Maj: ts framställning om anslag till förberedande åtgärder för sjön Vänerns reglering;

nr 63, av herr *Rosén*, om anslag till byggande av järnväg från Hällnäs till Stensele;

nr 64, av herr *Rosén*, om anslag för anläggning av håll- och lastplats vid London mellan Hörnsjö och Vännäs;

nr 65, av herr *Rosén*, om viss ändring i bestämmelserna angående granskning av riksräkenskapsverkets räkenskaper;

nr 66, av herr *Elisson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj: ts framställning om anslag till understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter;

nr 67, av herr *Svenson, Ernst*, i anledning av Kungl. Maj: ts framställning om anslag till provinsialläkare;

nr 68, av herr *Petrén, Alfred*, om användandet av medel från förslagsanslaget till hospitals underhåll jämväl för i anslutning till hospital anordnad familjevård;

nr 69, av herr *Ekman, Carl Gustaf*, m. fl., om statsbidrag till uppehållande av verksamheten vid internationella byrån i Lausanne för alkoholismens bekämpande; samt

nr 70, av herr *Ekman, Carl Gustaf*, m. fl., om anslag till anordnande under år 1923 av dels en social fortbildningskurs för lärare m. fl., dels ock en allmän utbildningskurs för studie- och ungdomsledare m. fl.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 71, av herr *Ekman, Carl Gustaf*, m. fl., med författningsförslag dels rörande ändrad lydelse av vissa paragrafer i rusdrycksförsäljningsförordningen, dels ock rörande kommunal omröstning angående medgivande av rätt till detaljhandel med rusdrycker;

nr 72, av herr *Heyman*, om reglering av tillförseln av utländskt vetemjöl och utländskt vete;

nr 73, av herr *Elisson* m. fl., om förhöjda tullsatser för vissa slag av animaliska jordbruksprodukter;

nr 74, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., om tillfälligt förbud mot införsel av ved;

nr 75, av herr *Clason*, om förhöjd tull å kaffe; samt

nr 76, av herr *Clason*, med förslag till förordning om skatt å kaffe.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:

nr 77, av herr *Johansson, August*, och herr *Pettersson, Olaus*, angående omläggning av det kommunala skatteåret m. m.;

nr 78, av herrar *Vrang* och *Lundell*, om vissa tilläggsbestämmelser till § 40 i förordningen om kommunalstyrelse i stad; samt

nr 79, av herr *Andersson, Erik*, om ändrade bestämmelser rörande tiden för Kalmar läns norra landstings lagtima möten.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 80, av herr *Löfgren*, med förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m. m.; och

nr 81, av herr *Petrén, Alfred*, och herr *von Koch*, angående en provisorisk lag om vård av vissa alkoholister å anstalter, som i §§ 31 och 33 av fattigvårdslagen omförmälas.

Greve *Lagerbjelke* väckte en motion, nr 82, angående ändring av grunderna för dyrtidstilläggen vid statens affärsdrivande verk.

Denna motion hänvisades, såvitt den avsåg jordbruksärende, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Justeraðes protokollsutdrag för denna dag och för gårdagen.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 8,29 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
